Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie

MARS *et* HISTORIA

27e Jaargang nummer 4 - oktober/december 1993 - Verschijnt 4 x per jaar

BESCHERMHEER:
Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

ERELEDEN:
Drs. B.G.J. Elias, F.J. van Lier, H. Muller.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: Mr. C.J.M. Kramers. **Ondervoorzitter:** drs. J. Nuis. **1e Secretaris:** drs. J. Nuis. **Penningmeester:** Mr. W.J. Zaagman. **2e Secretaris:** E.W. van Popta. **Leden:** J. van den Berg, B.C. Cats, mevr. P.H.Th. Dumon, J.A.H. Engelman, H.F. Fabri, C.B. Nicolas, D.E.J. Stoot. **Adviseur:** F.J. van Lier.

ADRESSEN:
Voorzitter: Benoordenhoutseweg 30, 2596 BB 's-Gravenhage 070-3247569
Ondervoorzitter en secretaris: Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037
Penningmeester: Julianaplein 16, 2771 EE Boskoop 01727-12897

AFDELINGSCORRESPONDENTSCHAPPEN:
(1) a. 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS' olv drs J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage 070-3251955
b. 'MIDDELEEUWEN' olv drs. R.P. de Graaf, Poortjesgoed 14, 3901 LC Veenendaal 08385-27780
(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL' olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588
(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr., Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg 070-387396
M. Talens, Salomonszegel 115, 7322 ET Apeldoorn 055-661706
(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meijer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992
B.W. Wagenaar, Händelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084
(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage 070-3886566
(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv drs. J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012
(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, De Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-3246568
(8) a. 'VERSTERKINGSWERKEN ALGEMEEN' olv drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage 070-3251955
b. 'OVERZEESE VERSTERKINGSWERKEN MET NEDERLANDSE HISTORIE'
(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv dr. S.J. de Groot, Brederoodseweg 49, 2082 BS Santpoort-Z 023-370769
(10) 'NAPOLEONTICA' olv Joh. Schaede, Stadionkade 97-1, 1076 BM Amsterdam 020-6624311
(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade (gem. Nuth) 045-242962
(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv D.E.J. Stoot, De Wouden 87, 9405 HC Assen 05920-57174
(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma, 'Nij Midgaard', Woelwijk 1, 9255 KE Tytsjerk 05118-2524
(14) 'EERSTE WERELDOORLOG' olv dr. F. Snapper, Burg. Patijnlaan 136, 2585 BM 's-Gravenhage
(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv T.L.D. Postma, Kalfjeslaan 123, 2623 AD Delft 015-612663
(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv G. van Zuijdam, Dennenlaan 12, 7313 AM Apeldoorn 055-553839
W.L. Plink, Midachten 53, 8162 CK Epe 05780-12138
(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983
(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-3634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324
W. den Dunnen, Laurens Reaelstraat 32, 2595 XM 's-Gravenhage 070-3814892
(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283
Dr. P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332
(20) 'KNIL' olv C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350, flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage 070-3248495
(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE EN TIJDSCHRIFTEN' olv drs. M.J. Lohnstein, Arnhemsestraatweg 46, 6881 NH Velp 085-615484
(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624
J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-246815
(23) 'KORPS MARINIERS' olv B.E. Stuit, Middelzand 2711, 1788 CM Den Helder 02230-44649
(24) 'GEWAPENDE BURGERS' olv A. Kok, Balistraat 86c, 2585 XW 's-Gravenhage 070-3466135

Mars et Historia
Orgaan van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie
Verschijnt 4 x per jaar.

REDACTIE:
J. van den Berg
J.A.H. Engelman
F. Fabri
H. Muller

Redactieadres:
Cronestein 85
2804 EL Gouda

Ledenadministratie:
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede, tel.: 023-291324.

Tekstverwerking:
Mw. M.C. van Goethem-van Tol

Druk:
Drukkerij W. van der Louw
Berkel en Rodenrijs

Lidmaatschap:
De contributie bedraagt per jaar min. *f* 50,-, te storten op rek. nr. 65.82.12.125 van de ING-Bank te Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro 29 40 790 van de N.V.M.H. te Wassenaar.
Leden in het buitenland *f* 60,-.
Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt bestellen bij J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda, tel.: 01820-34283, tegen onderstaande prijzen:

Losse nummers (inclusief portokosten) t/m jaargang 1991 *f* 7,50, over te maken aan de penningmeester.
Vanaf jaargang 1992 *f* 12,50 (inclusief portokosten); themanummers 40/45, Ned.-Indië 41/42 en 75 jaar MLD *f* 15,00 (inclusief portokosten); jubileumboek 25 jaar, *f* 38,00 (inclusief portokosten).
Enveloppen Nederlandse schilders van militaire taferelen *f* 8,00 per stuk (inclusief portokosten) overmaken op postgiro 31 41 628 t.n.v. H. Muller te Breda. Verkrijgbaar zijn de nrs: 2 (W.C. Staring), 3 (J.W. van Oorschot), 4 (A.M. Luyt), 5 (H.M. Krabbé) en 6 (W.P. van Geldorp).

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

27e Jaargang nummer 4 - oktober/december 1993

MEDEDELINGEN VAN DE PENNINGMEESTER

In voorgaande jaren werd de acceptgirokaart voor de contributie van enig jaar bij het eerste nummer van Mars et Historia van dat jaar gevoegd. Met ingang van heden wordt de acceptgirokaart gevoegd bij het laatste nummer in het jaar, voorafgaand aan dat waar de kaart betrekking op heeft. Hieraan gekoppeld is het verzoek **vóór 1 april 1994** de contributie te betalen. Dit is een soepele toepassing van de regels, aangezien het huishoudelijk reglement voorschrijft dat de jaarlijkse bijdragen per 1 januari verschuldigd zijn. Leden die om enige reden geen contributie verschuldigd zijn, treffen uiteraard geen acceptgirokaart aan, evenmin als die leden, die hun contributie al hebben voldaan. De leden die een factuur krijgen toegezonden, krijgen daarbij een acceptgiro meegestuurd. Indien u wel een acceptgirokaart bij dit nummer zou moeten ontvangen, maar deze niet aantreft, verzoek ik u mij dit te laten weten. U kunt uw contributie uiteraard ook voldoen via een overschrijvingsformulier van uw bank. De rekeningnummers staan vermeld in elk exemplaar van dit blad.
Op dit moment hebben circa 60 leden de contributie 1993 nog niet betaald. Dit ondanks de oproep in Mars et Historia nummer 2 en de in oktober verzonden betalingsherinneringen. Dit betekent dat de vereniging *f* 3.000 ten onrechte nog niet heeft ontvangen, terwijl dit geld heel hard nodig is. Het is derhalve helaas noodzakelijk de volgende maatregelen te treffen: Zoals ook tijdens de algemene vergadering op 13 november meegedeeld, zal met ingang van 1 januari 1994 een betalingsherinnering vergezeld gaan van een rekening ad *f* 5. In de bestuursvergadering van 17 november ll. is daarnaast besloten dat die leden, die de contributie over 1993 nog niet hebben betaald, dat dienen te doen vóór 15 februari 1994. Tevens dient de contributie 1994 vóór 1 april 1994 te zijn betaald. Als aan deze twee voorwaarden niet wordt voldaan, zal de verzending van Mars et Historia worden opgeschort. Ik vertrouw erop dat het niet nodig blijkt de bovengenoemde maatregelen ook uit te voeren.

W.J. Zaagman

INHOUD

H. Muller: Reorganisatie van de Infanterie en Cavalerie in het kader van de inkrimping van de Koninklijke Landmacht
M. van der Hoeven: Othismos: het handgemeen in een hoplietenveldslag
H.G. Meijer: United Nations Medals: Lintjes voor de blauwhelmen van de Verenigde Naties
W.A. Hage: Urgente hulp voor Malta
J. Staal: Over de deserteurs van Namen, een klachtenregeling in het Staatse Leger en de Straf met de lonten
P.J.M. Kamps: Een wandschildering in de oude Marechausseekazerne te Amersfoort
Bestuursmededelingen
Boekenwijzer
13e Opgave van wijziging en aanvulling op de ledenlijst van november 1990

RICHTLIJNEN VOOR HET INZENDEN VAN KOPIJ

1. Tekst

a. Onder de titel van het artikel naam van de auteur met graad of titel vermelden.
b. Kopij inleveren op floppydisk (WP 4.2 of 5.1) of op A-4 papier met anderhalve regelafstand.
c. Kantlijnmarge ca. 5 cm.
d. Pagina's doorlopend nummeren (bovenaan).
e. Bij toevoegingen op aparte pagina's dit duidelijk aangeven met nummer voorgaande pagina, gevolgd door letter (a, b, enz.).
f. Spelling: voorkeurspelling (Van Dale/Woordenlijst Spellingscommissie).
g. Bij veel doorhalingen/wijzigingen en correcties de betreffende pagina's opnieuw typen.

2. Illustraties

a. Foto's zwart/wit, glanzend (ook scherpe kleurenfoto's) GEEN NEGATIEVEN OF DIA'S; formaat 9 x 12 of 13 x 18.
b. Op de achterzijde vermelden: Mars et Historia/titel artikel/nummer waarmee in tekst naar de afbeelding wordt verwezen/naam auteur.

3. Inleveren kopij

a. Toezenden aan redactie-adres:
Cronestein 85, 2804 EL GOUDA.
b. Elk artikel bij voorkeur apart toezenden; bij inzending van meer bijdragen tegelijkertijd artikel en bijbehorende illustraties zorgvuldig bij elkaar houden en verschillende bijdragen gescheiden (in aparte omslagvellen of enveloppen, resp. mapjes) opzenden.

Op de voorkant:
AOO P. Dijkhuis van het Wapen der Koninklijke Marechaussee wordt gelukgewenst met zijn zojuist opgespelde UNIFIL-medaille, Libanon 13 maart 1980 (Collectie H.G. Meijer)
Zie artikel elders in dit blad.

H. MULLER

Reorganisatie van de Infanterie en Cavalerie in het kader van de inkrimping van de Koninklijke Landmacht

Op 30 november j.l. heeft de Bevelhebber der Landstrijdkrachten, luitenant-generaal H.A. Couzy, in de Prinses Julianakazerne te 's-Gravenhage voor een groot gehoor zijn beslissing met betrekking tot de traditiehandhaving bij de Infanterie en de Cavalerie bekendgesteld en toegelicht.
Zijn toehoorders waren de regimentscommandanten met een deputatie van vijf personen, vertegenwoordigers van veteranenorganisaties, de Traditiecommissie Koninklijke Landmacht en Regiments- en Korpstraditieraden alsmede vele anderen die van zijn beslissing op de hoogte dienen te zijn.
In het kort komt het er op neer dat van de zeven vooroorlogse regimenten Infanterie vier zullen worden opgeheven, te weten: de Regimenten Infanterie Johan Willem Friso, Menno van Coehoorn, Oranje-Gelderland en Chassé.
De Infanterie zal er dan in 1994 als volgt gaan uitzien:

De Garderegimenten Grenadiers en Jagers worden samengevoegd tot het Garderegiment Grenadiers en Jagers dat 11 Infbat luchtmobiel te Schaarsbergen gaat vormen.
Het Garderegiment Fuseliers "Prinses Irene" blijft 17 Painfbat te Oirschot.
Het Regiment Van Heutsz gaat 12 Infbat luchtmobiel te Schaarsbergen vormen.
Het Regiment Stoottroepen gaat 13 Infbat luchtmobiel te Assen vormen.
Het Regiment Limburgse Jagers blijft 42 Painfbat te Seedorf.
Het Korps Commando Troepen blijft als zodanig te Roosendaal.
Het Korps Nationale Reserve blijft ook als zodanig bestaan.

Door de samenvoeging van de Garderegimenten Grenadiers en Jagers en doordat het Regiment Limburgse Jagers niet wordt opgeheven, blijft de band met de krijgsverrichtingen van de Koninklijke Landmacht van vóór 1940 gelukkig bestaan. Het nieuwe Garderegiment Grenadiers en Jagers zal zeker in het nog uit te reiken vaandel het opschrift "Tiendaagse Veldtocht 1831" krijgen alsmede versierd blijven met het Metalen Kruis van Koning Willem II. Het Regiment Limburgse Jagers voert in het vaandel "Quatre-Bras en Waterloo 1815" en het bewaart de tradities van het 6e Regiment Infanterie met de vaandelopschriften "Quatre-Bras en Waterloo 1815", "Tiendaagse Veldtocht 1831" en "Citadel van Antwerpen 1832".
Ook de Indische krijgsgeschiedenis van vóór 1940 wordt levend gehouden door het Regiment Van Heutsz met het daarop betrekking hebbende vaandel-opschrift en het Ridderkruis van de Militaire Willems-Orde der 4de Klasse.
Zou één van de oorzaken van de opheffing van uitsluitend voor-oorlogse regimenten Infanterie kunnen zijn de schromelijke verwaarlozing van het geschiedenisonderwijs op onze scholen in de na-oorlogse periode? Merkwaardige bijkomstigheid is dat geen van de blijvende regimenten Infanterie het woord "Infanterie" nog in de naam hebben.
De Cavalerie is gelukkiger geweest door het paraat houden van een derde tankbataljon, zodat alle vier Huzaren Regimenten blijven bestaan:

Het Regiment Huzaren van Sytzama blijft 11 Tankbat.
Het Regiment Huzaren Prins van Oranje blijft 42 Tankbat.
Het Regiment Huzaren Prins Alexander blijft 101 Tankbat.
Het Regiment Huzaren van Boreel blijft 103 Verkbat.

Voor de Cavalerie blijft de herinnering aan de krijgsverrichtingen van vóór 1940 dus onverkort bestaan.

M. VAN DER HOEVEN

Othismos: het handgemeen in een hoplietenveldslag

INLEIDING

'With the publication of Keegan's The Face of Battle (1976) (..) combat as experienced on the battlefield became a legitimate subject of study by classical historians.'[1]

John Keegan, ten tijde van het verschijnen van zijn boek docent aan de Royal Military Academy te Sandhurst, was de eerste militair-historicus die systematisch aandacht besteedde aan individuele ervaringen op het slagveld. Door bestudering van fysieke en de daarmee samenhangende psychische druk probeerde hij, met succes, grip te krijgen op de kleinste determinant van een krijgshandeling: 'de gewone soldaat'. Maar het predikaat 'kleinste' wil geenszins zeggen minst belangrijke. Juist de soldaat moet uitvoeren wat op de hoogste strategische en tactische niveaus is bepaald.

Keegan bestudeerde de slagen bij Agincourt, Waterloo en de Somme, dus het onderzoek beslaat niet alle tijden. Maar sommige conclusies zijn zo algemeen geldig, zijn werk geeft zoveel psychisch inzicht en zijn methode is zo helder, dat het niet verwonderlijk is dat velen zijn voorbeeld gevolgd hebben. Bijvoorbeeld op het gebied van de Oude Geschiedenis. De meest gezaghebbende auteur tot nu toe is V.D. Hanson, die in The Western Way of War de moderne oorlogvoering op 'Keeganiaanse' wijze herleidt tot de hoogtijdagen van de hoplietenfalanx.

Hanson stelt de individuele hopliet, en diens ervaringen in veldslagen, centraal. Hij geeft daarbij aan wat er gebeurde wanneer een falanx in het veld trad en slag leverde tegen een andere falanx. De ideeën die hij daarover heeft zijn niet onomstreden. Met name over de vraag wat we ons moeten voorstellen bij het handgemeen, de Othismos, bestaat onenigheid. Het is met name P. Krentz die zich in een artikel in Classical Antiquity [2] keert tegen ideeën zoals ze door Hanson worden aangehangen. Zijn ideeën staan haaks op die in The Western Way of War, dat overigens later uitgekomen is dan het artikel van Krentz.

Beide theorieën berusten op interpretaties van beschrijvingen in de klassieke werken, en

reconstructies van veldslagen. Ook wordt veel gebruik gemaakt van andere studies op (klassiek-) militair gebied. In dit artikel zal gepoogd worden de gangbare theorieën over de oorlogvoering door hoplieten te vergelijken en op realiteitszin te toetsen. Wat gebeurde er bij het handgemeen in de falanx tijdens een veldslag?

De tijd van de 'zuivere' hoplietenfalanx in Griekenland was de zesde en vijfde eeuw voor Christus. Met betrekking tot deze tijd is het mogelijk de strijdwijze van de falanx te bestuderen zonder dat deze belangrijk is beïnvloed door de tactiek van andere volkeren, zoals de Macedoniërs. Aan het eind van de vijfde eeuw begonnen reeds allerlei veranderingen de oude falanx te veranderen.

Van essentieel belang zijn natuurlijk de krijgshandelingen die in die tijd plaatsvonden. Met name de vijfde eeuw is getekend door twee grote oorlogen. De falanx heeft zijn waarde bewezen in de vele campagnes die bij elkaar vormden de Perzische Oorlog (490-479) en de Peloponnesische Oorlog (431-413). De veldslagen uit die jaren laten goede reconstructies toe van de strijdwijze van de falanx. Het grote verschil tussen de twee conflicten is, dat tijdens de Perzische Oorlog de falanx zijn waarde kon bewijzen tegen een tactisch volkomen anders ingestelde tegenstander, terwijl de veldslagen van de Peloponnesische Oorlog slagen van hoplietenfalanx versus hoplietenfalanx waren. Juist die verschillen kunnen onduidelijkheden wegnemen en omissies aanvullen.

Basis voor het betoog vormen de twee reeds eerder genoemde auteurs, Hanson en Krentz. Maar voor een goede vergelijking

van theorieën en reconstructies kan niet voorbijgegaan worden aan andere werken, zoals de studie over het Griekse leger in de Oudheid van Pritchett, The Greek State at War[3], en oudere werken die nog steeds invloed hebben, zoals de studie van Hans Delbrück.[4] Verder zijn enkele kleinere, maar niet minder interessante studies bij het onderzoek betrokken. Omdat aan de Klassieke auteurs al uitputtend alle relevante citaten zijn onttrokken, het meest grondig en waarschijnlijk definitief door Pritchett, heb ik ervan af gezien zelf vertalingen van schrijvers als Herodotus te zoeken. Ik meen aan de hand van de bestudeerde literatuur tot een weloverwogen oordeel te kunnen komen over wat zich heeft afgespeeld in de hoplietenfalanx tijdens een veldslag.

ENIGE FYSIEKE ASPECTEN

Het functioneren van een individu op het slagveld hangt af van vele factoren. Belangrijk daarin zijn de fysieke en mentale aspecten. Enkele zaken die van belang zijn voor de fysiek komen in dit hoofdstuk aan de orde, het volgende hoofdstuk betreft de psyche.

De wapenrusting van een soldaat bepaalt voor een groot gedeelte de mate van lichamelijke inspanning die hij voor het uitvoeren van een bepaalde handeling moet leveren. Daarnaast spelen de weersgesteldheid en de conditie van het terrein een rol. Omdat een hoplietenslag ook werkelijk een slag op een vlak veld was, maakt dit de complicatie kleiner. De weersgesteldheid kan, omdat de campagnes altijd in de zomer werden gevoerd, als een constante beschouwd worden die nauw samenhangt met de opbouw van de *panhoplia*. Een hopliet vocht vrijwel altijd in de hitte van de Griekse zomerzon.

De vorming van de falanx, als resultaat van de eisen die aan de hopliet gesteld werden door zijn wapenrusting, is een langzaam proces geweest. Oorspronkelijk was de hopliet uitgerust met een 'motley assemblage'[5], maar in de zesde eeuw was er uiteindelijk sprake van een zekere uniformiteit in bewapening en bepantsering. Zo droeg een hopliet een helm, een borstkuras, soms scheenplaten, een kort zwaard, een lans en, naamgever van de uitrusting, het schild (hoplon). Omdat de wapenrusting een particuliere aankoop was, kon er onderling wel enig verschil in uitvoering zijn, maar in essentie droegen alle hoplieten dezelfde offensieve en defensieve wapens.

Één van de meest kenmerkende stukken van de bepantsering was de helm. Met name de helm van het Korinthische type werd veelvuldig gedragen.[6] De Korintische helm was een model dat een uitstekende bescherming bood aan het hele hoofd van de drager. Zowel speerstoten als zwaardhouwen konden ermee worden gepareerd. Maar omdat de helm het hele hoofd omsloot, was de drager ook in enkele opzichten gehinderd. Het zich was door het vizier beperkt, en het zal moeilijk zijn geweest goed te horen. Bovendien was het brons onaangenaam heet.

Het kuras was aanvankelijk volledig van brons. Gedurende de zevende en zesde eeuw werd voornamelijk het bronzen 'bel'-model gedragen [7], dat in twee delen om het bovenlichaam van de hopliet werd gevouwen. Het bood een goede bescherming, hoewel het relatief zachte brons niet altijd tegen de harde speerstoten van de eerste botsing tussen twee falanges bestand was. Het grote nadeel was ook hier weer het gewicht, en de hitte. In de loop van de vijfde eeuw verdween het bronzen kuras voor lichtere versies van leder of stevig textiel.

Scheenplaten waren lastig, en werden niet altijd gedragen. De meeste stoten waren toch gericht op het kruis en de hals, zodat met het verdwijnen van het bronzen kuras ook de scheenplaten, het minst noodzakelijke uitrustingsstuk, langzaam verdween. Toch zou het nog tot de Romeinse periode duren, voor scheenplaten helemaal niet meer voorkwamen.

Bovengenoemde delen van de wapenrusting waren onmiskenbaar belangrijk, maar de meeste bescherming moest toch komen van het schild. Dit was rond, van hout, en had een diameter van ongeveer 90 centimeter. [8] Heel de tactiek van de falanx was gebaseerd op dit schild. Het was dan ook een collectief wapen: achter de aansluitende rij schilden

vond heel de falanx bescherming. Wel was het schild zwaar, maar daar kon niets aan veranderd worden zonder dat dit ten koste ging van de bescherming.
Het zwaard droeg de hopliet als secundair wapen, dat hij gebruikte wanneer zijn speer door de kracht van de charge versplinterde, of wanneer de punt door de tegenstander werd afgehakt. Die speer, gebruikt als stootwapen, was het belangrijkste offensieve wapen. Hiermee probeerde men de tegenstander uit te schakelen door de stoot te richten op de minst beschermde delen van zijn lichaam. Dit waren de hals en het kruis. Zoals gezegd was het ook mogelijk het borstkuras te doorboren wanneer de snelheid van een charge de stoot verhevigde. Behalve een punt aan de voorkant had de lans aan de achterkant een pin. Hiermee konden gewonde, op de grond liggende tegenstanders met een naar beneden gerichte stoot worden gedood door de achterste rijen van de falanx.[9]
Een goed voorbeeld van een historisch probleem dat te maken heeft met de wapenrusting, is de reconstructie van de slag bij Marathon. Herodotus schrijft namelijk dat de aanval van de Atheners op de Perzen rennend werd uitgevoerd. Nu is dat al vrij uniek, maar wat de beschrijving bijzonder maakt is de afstand waarover de Grieken gechargeerd zouden hebben: acht stadiën, ongeveer 1500 meter. Gezien de omvang van de wapenrusting moet dit grote problemen hebben gegeven. De vraag is ook of het na het succesvol voltooien van zo'n charge nog wel mogelijk was om te vechten.
Hans Delbrück heeft al vraagtekens gezet bij de fysieke mogelijkheid van het leveren van een dergelijke prestatie. Hij betoogde dat de maximale afstand waarover rennend gechargeerd kon worden in volle wapenrusting niet meer kon zijn dan 120 tot 150 meter.[10] Recent onderzoek heeft deze theorie slechts kunnen bevestigen.
Aan de Pennsylvania State University zijn in 1974 en 1978 proeven gedaan om de woorden van Herodotus te controleren.[11] Getrainde Amerikaanse studenten van 22 jaar hebben met een totaalgewicht van ongeveer 13 kilogram 1500 meter hard gelopen; bij het gewicht was inbegrepen een schild van 4,5 kg. Het bleek niet mogelijk om een mijl te rennen met dat gewicht, en fit genoeg te blijven om te vechten. Na enkele tientallen meters zakte het schild omlaag en kon de formatie niet meer worden gehandhaafd. Geconcludeerd werd, dat 'the maximum distance for a phalanx-charge at double time, maintaining formation and arriving fit for close engagement, was no more than a stade, approximately 200 yards.'[12] Dit resultaat, ongeveer 180 meter, ontloopt Delbrück nauwelijks.
De Griekse hopliet had zelfs nog meer gewicht te torsen dan de proefpersonen. Hoewel niet met zekerheid is te zeggen hoeveel de gemiddelde uitrusting woog, kunnen archeologische en museale bronnen uitkomst bieden. Kuras, helm en zwaard samen wegen ongeveer 17 kg., het schild 7 tot 8 kg., zodat zonder speer en beenplaten de wapenrusting 25 kg. weegt. Er zijn zelfs wapendeskundigen die de panhoplia berekenen op 35 kg.[13]
De gegevens, die bekend zijn over het gewicht van de panhoplia, en de uitkomsten van bovengenoemde experimenten, bewijzen dat het vechten voor de hopliet een fysiek zeer inspannende bezigheid was. Zelfs wanneer we aannemen dat de gemiddelde hopliet een goede conditie had, en door de frequentie van de veldslagen ervaren was, kan een hoplietenslag onmogelijk lang geduurd hebben. Na één of twee uur was iedereen uitgeput. Overigens is het zo dat de meeste veldslagen in de Oudheid niet meer dan enkele uren duurden. [14]
Gezien de inspanning die volledig gewapend vechten vereiste, zou marcheren helemaal zwaar geweest zijn. Er zijn auteurs die suggereren dat de hopliet in of met zijn uitrusting marcheerde.[15] Dat is echter onjuist. Als een soldaat zoveel moeite had met de betrekkelijk korte veldslag, dan was het onmogelijk om met dat gewicht in de hitte lang te marcheren. Er waren dan ook helpers meegekomen, die wapens en uitrusting (gedeeltelijk) droegen voor hun meester. Zo verspeelde de hopliet niet teveel krachten voor het

gevecht. Uit de bronnen blijkt dat de volledige wapenrusting pas vlak voor het gevecht, dus vlak voor het begin van de charge, volledig werd aangedaan.[16] Ook dat spaarde energie, die in het gevecht maar al te noodzakelijk was. Niet alleen om de fysieke kracht op te brengen die het vechten vereiste, maar ook om de onvermijdelijke psychische druk te weerstaan.

DE MENTALE KANT VAN DE HOPLIEDENSLAG

De psychische druk bestond vooral uit angst. Die angst kwam onder andere voort uit de beperkingen die aan het waarnemingsvermogen werden opgelegd door de panhoplia. De hopliet kon door zijn gesloten helm slechts vervormd en beperkt horen. Bovendien was door het gesloten model vizier van de Korintische helm zijn zicht beperkt. Het hoofd van de strijder was omringd met brons; dit gaf hem ongetwijfeld een gevoel van veiligheid, maar ook van isolatie. [17]

Het gevoel opgesloten te zitten werd nog verhevigd door de specifieke opbouw van een falanx. Slechts de eerste linie had een goed zicht op het veld en de tegenstander. De mannen in de linies daarachter zagen slechts de rug van hun voorganger. Overigens was verdragen van het zicht op de tegenstander, voor het oog een muur van schilden en speren, ook iets wat moed vereiste.

Terecht is het motto van Hansons boekdeel over de veldslag "De l'audace, encore de l'audace, toujours de l'audace." [18] Het strijden in een falanx stelde hoge eisen aan de hopliet, omdat het gevecht tussen twee falanges zo eenvoudig, maar daarom juist hevig was. Zelfs bij een ongelijkwaardige tegenstander, zoals de Perzen, wisten de Grieken zich verzekerd van een bloedige strijd. Men wist, wat een veldslag inhield; was het niet uit eigen ervaring, dan was het door één van de mede-hoplieten. De falanx bestond namelijk uit de weerbare mannen, meestal van 18 tot 60 jaar, van wie de meesten al eerder een veldslag hadden meegemaakt. Zij kenden de angst en de verwondingen. Wat dreef de hopliet om toch de slag in te gaan?

Het antwoord is, dat het juist de samenstelling van de falanx in verschillende leeftijdsgroepen was, die de angst bedwong.[19] Niet de hang naar eer of buit was de motivatie tot vechten, maar de sociale druk. De hopliet wist zich omringd door familie, vrienden en buren uit dezelfde polis. Als hij vluchtte zou hij zich voor altijd een outcast maken. Hij vocht dus voor zichzelf, en voor zijn medesoldaten.

In samenstelling, en daardoor in deze speciale vorm van motivatie, is de falanx uniek. Van jong tot oud streed men zij aan zij, men kende elkaar van thuis en stond aan dezelfde gevaren bloot. Toch zijn er elementen aanwezig die tevens op andere legers van toepassing zijn. Recent onderzoek naar 'combat motivation' toont aan, dat wanneer het op het handgemeen aankomt, men vecht om te overleven, en voor zijn directe kameraden.[20] In dat opzicht staat de hoplietenfalanx zeker in een westerse oorlogstraditie. Wel vraag ik me af of op het punt van motivatie met de hoplietenfalanx de westerse oorlogstraditie begint. Het zou interessant zijn om te onderzoeken wat in vroegere perioden de motivatie om te vechten is geweest. Maar waarschijnlijk laten de bronnen ons daar in de steek.

DE FALANX IN EEN VELDSLAG

Nu de vraag is beantwoord waarom de hopliet vocht, blijft de vraag over hoe hij streed, dus wat er gebeurde in de falanx tijdens het gevecht. De essentie van de falanx is al genoemd: het was een eenheid, die bestond bij de gratie van alle hoplieten en hun schilden. Het schild was een collectief wapen, dat ook aan de man naast de hopliet bescherming bood. 'Die Phalanx ist eine ununterbrochene, mehrgliedrige Linearaufstellung.'[21] Een compactere definitie dan deze, van Delbrück is niet denkbaar.

Een falanx, opgesteld met de gebruikelijke diepte van acht linies, kon niet manoeuvreren.[22] De tegenstanders stelden zich op, trokken hun volledige uitrusting aan en gingen als twee enorme massa's brons, schilden en speren op elkaar af. De falanx had tijdens de charge de neiging naar rechts af te wijken,

omdat iedere hopliet de neiging had zijn onbeschermde rechterzijde te beschermen achter het schild van zijn buurman.
Wat de hopliet zag wanneer de falanx zich in beweging zette is uit het voorafgaande al enigszins duidelijk geworden. Zijn toch al beperkte zicht in de helm werd nog eens verslechterd door opstuivend stof. Waarschijnlijk was de enige indicatie voor een hopliet dat de charge begon, het geduw om hem heen. Hij moest wel meelopen.
Hoewel zijn gehoor eveneens beperkt was, hoorde de hopliet wel geschreeuw om zich heen. Waarschijnlijk deed hij zelf mee aan de 'battle cry', die bedoeld was om de tegenstander angst aan te jagen en zichzelf moed in te schreeuwen.
Over wat er in de volgende fase gebeurde, bestaat geen communis opinio onder de militair-historici van de Oudheid. Ik zal beginnen met de visie die het best onder woorden is gebracht door Hanson:
De falanx was een logge massa, en kon niet stoppen. Mede door de druk die er door de achterste linies op hen werd uitgeoefend moesten de mannen in de voorste linie doorgaan met de charge, zodat er uiteindelijk tussen de twee falanges een enorme botsing plaatsvond. Vervolgens werd er in een smalle 'killing zone'[23] fel gevochten.
Deze fase van de strijd wordt in het Grieks aangeduid met de term othismos, en is evenmin onomstreden. Dat hangt nauw samen met de botsing die al dan niet plaats gehad zou hebben. Hanson gebruikt in zijn beschrijving als illustratie het volgende citaat van Tyrtaios:

'Let him fight toe to toe and shield
against shield hard driven,
crest against crest and helmet on
helmet, chest against chest;
Let him close hard and fight it out
with his opposite foeman,
holding tight to the hilt of his sword,
or to his long spear. [24]

Volgens Hanson is de othismos niet in de eerste plaats een steekpartij, maar als een wedstrijd tussen de twee falanges wie het hardste kon duwen. Het zou volgens hem zelfs de bedoeling zijn geweest dat de achterste gelederen de soldaten in de voorste linie door de rangen van de tegenstander heen duwden: '...as his friends to the rear attempted to push him on through the enemy ranks.'[25]
Hanson staat niet alleen met zijn mening. Zo beschrijft Pritchett de othismos als 'mass pushing at close quarters', waarbij hij enkele voorbeelden geeft van dit duwen.[26] En reeds Delbrück had dergelijke ideeën over het handgemeen: de achterste gelederen moesten 'vor Allem aber einen physischen und moralischen Druck' uitoefenen.[27] Hij gaat daarbij zelfs zover dat hij beweert dat de diepste falanx altijd de overwinning behaalt.[28]
Hanson acht niet de diepte van de falanx beslissend. In de slag bij Leuktra bijvoorbeeld had de Thebaanse veldheer Epaminondas de linkerflank van zijn falanx vijftig man diep opgesteld. Hanson twijfelt aan de effectiviteit hiervan, omdat er op een gegeven moment een punt van verzadiging moet zijn geweest, waarna het niet meer uitmaakte hoeveel gelederen er aan de falanx werden toegevoegd.[29] Dit lijkt mij juist.
De enorme kracht van de falanx is vooral gebleken bij slagen die werden uitgevochten tegen tactisch anders ingestelde tegenstanders. De Perzen bijvoorbeeld hebben tot hun schande ervaren dat hun strijdwijze niet was afgestemd op die van de Grieken. De voornaamste soldaten in het Perzische leger waren niet de zwaarbewapende infanteristen, maar de individueel ingestelde boogschutters. Toen hun pijlen bij Marathon niet het gewenste effect hadden op de Grieken, door de panhoplia en door het rennend chargeren door de gevarenzone, waren de Perzen een gemakkelijke prooi voor de hechte falanx. De slagen in de Perzische Oorlog bewijzen het nut van de hechte, homogene opstelling van de hoplieten.
Over het functioneren van dit homogene geheel heeft P. Krentz een andere mening dan Delbrück, Pritchett en Hanson. Ironisch genoeg beroept hij zich, evenals Hanson, op Keegan. Met name richt Krentz zijn kritiek

op de visie dat er sprake was van een 'push'.
De basis voor zijn kritiek is, dat het woord othismos bij Homerus niet gebruikt wordt in de betekenis die moderne historici er bij latere slagen aan gegeven hebben.[30] Voor de gevallen in klassieke literatuur waar duidelijk sprake is van duwen, heeft Krentz een eigen oplossing: 'The pushing, though literal, might have been individual, i.e., a single hoplite gainst a single enemy hoplite'.[31]
Voor deze theorie weet hij geen bewijs aan te voeren.
Duidelijk heeft Krentz een ander idee over de dichtheid van de hoplietenfalanx dan andere militair-historici. Volgens hem, en hier verwijst hij naar Keegan[32] botsten twee falanges niet op elkaar. Krentz stelt dat de falanx gedeeltelijk desintegreerde tot 'a multiplicity of individual combats'. De killing zone ziet er volgens hem als volgt uit: '... hand-to-hand fighting of individual hoplites in the front rank, one-on-one, two-on-two, three-on-three, etc.'[33]

Naar mijn mening is de theorie van Krentz niet houdbaar. Ten eerste is zijn kritiek op de interpretatie van othismos gebaseerd op de veronderstelling dat er tussen Homerus en de hoogtijdagen van de falanx geen evolutie is geweest in de betekenis van woorden. Maar, net zoals de aard van de oorlogvoering in enkele honderden jaren veranderde, zo kon, en kan, ook de betekenis van een woord veranderen.
Ten tweede gaat Krentz voorbij aan de specifieke tactische aard van de falanx, zoals die in het eerste deel van dit werkstuk is geschetst. Het is fysiek onmogelijk voor een falanx om tijdens een charge te stoppen, om vervolgens hoplieten uit de eerste linie de gelegenheid te geven tweegevechten aan te gaan. Eenmaal in beweging, stopte de falanx pas wanneer hij botst op de tegenstander.
In wat er vervolgens gebeurde volg ik Hanson, maar niet helemaal. Ik denk niet dat het de bedoeling was om de mannen in de eerste linie letterlijk door de linies van de tegenstander heen te duwen; er zou dan helemaal geen (arm)ruimte zijn geweest om te vechten. Wat er wel gebeurde laat zich verklaren uit de fysiek en de psyche.
Door het slechte zicht wisten de mannen in de achterste linies niet, wanneer de tegenstander werd bereikt. Ze liepen door tot ze niet verder konden. Dus op het moment dat de voorste linies slaags raakten, botsten de achterste gelederen daar onwillekeurig tegenop. Te hard duwen zou hun kameraden de gelegenheid tot vechten ontnemen, naar achteren lopen zou de falanx verzwakken en de formatie openbreken. Ze bleven dus, mede om gewonden en gesneuvelden te vervangen, een lichte druk naar voren uitoefenen. Die druk was dus niet bedoeld om de voorste linies als stormram te gebruiken, maar het was een onwillekeurige druk, ontstaan door de noodzaak om de voorste linies te steunen. Wegvallen van de druk betekende het einde van de falanx en het verlies van de slag, met alle gevolgen van dien.

CONCLUSIE

Om te komen tot een antwoord op de vraag 'wat gebeurde er wanneer twee falanges slaags raakten?', zijn een aantal dingen van essentieel belang. Ten eerste moet in de redenering worden opgenomen welke beperkingen aan de hopliet werden opgelegd door zijn wapenrusting. Deze was zwaar en onhandig, en alleen in dichte formatie effectief. Wel was de bescherming die de panhoplia bood uitstekend. Het waarnemingsvermogen van een volledig gepantserde en in de falanx opgestelde hopliet was beperkt.
Ten tweede was de psychische druk op de hopliet enorm. Hij kende waarschijnlijk uit eigen ervaring of verhalen van ouderen de verschrikkingen van een veldslag. Maar omdat hij omringd werd door polisgenoten kon hij zijn angst overwinnen en voor een frontale confrontatie op de tegenstander afgaan.
Kern van het betoog was het reconstrueren van een treffen tussen twee falanges. Hanson c.s. hangen de visie aan dat de falanges letterlijk botsten, en er vervolgens geduwd werd tot één van de linies het begaf. Krentz vertegenwoordigt het kamp van de militair-historici die stellen dat dit onmogelijk is, en

de falanx desintegreerde tot vechtende individuen of kleine groepjes. Er was volgens hen geen botsing en er werd niet collectief geduwd.
Ik hoop in dit werkstuk aangetoond te hebben dat de meest waarschijnlijke gang van zaken ongeveer die was zoals Hanson beschreef. Wanneer twee falanges tegen elkaar in het veld traden, gingen ze recht op elkaar af, botsten op elkaar en er ontstond een smalle killing zone. Ik heb Hanson genuanceerd, door te betogen dat het niet de bedoeling was de hoplieten in de eerste linie als menselijk wapen door de falanx van de tegenstander heen te duwen. De druk die werd uitgeoefend was in de eerste plaats onbedoeld, veroorzaakt door het beperkte waarnemingsvermogen van de hopliet. Om de linie niet te laten wijken, en gevallenen te vervangen, bleven de achterste linies wel in beweging richting frontlinie.
Voor het overgrote deel blijft het boek van Hanson de beste beschrijving tot nu toe van wat er gebeurde in een veldslag in het Oude Griekenland. Door zijn theorie te toetsen aan andere visies, en factoren bij het onderzoek te betrekken die Hanson zelf als belangrijk heeft aangevoerd, hoop ik tot een nuttige nuancering van The Western Way of War te zijn gekomen.

Literatuur:

- Delbrück, Hans. "Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte" deel I (Berlijn 1900).
- Donlan, W. en J. Thompson. 'The Charge at Marathon' in: "Classical Journal" 71 (1975) en: idem, 'The Charge at Marathon again' in: "Classical World" 72 (1979).
- Hanson, Victor Davis. 'Epaminondas, the Battle of Leuktra (371 B.C.) and the "Revolution" in Greek Battle Tactics' in: "Classical Antiquity" 7 (1988).
- Idem, "The Western Way of War. Infantry Battle in Classical Greece" (Oxford 1989).
- Holmes, Richard. "Firing line" (Harmondsworth 1989).
- Keegan, John. "The Face of Battle. A study of Agincourt, Waterloo and the Somme" (Harmondsworth 1987).
- Krentz, Peter. 'The Nature of Hoplite Battle' in: "Classical Antiquity" 4 (1985).
- Kromayer, J. en G. Veith. "Heerwesen und Kriegführung der Griechen und Römer" (München 1928).
- Pritchett, W.K.. "The Greek State at War" deel 4 (Berkeley 1985).
- Snodgrass, A.M.. 'The Hoplite Reform and History' in: "Journal of Hellenic Studies" 85 (1965).

Noten:

1. Victor Davis Hanson, *The Western Way of War. Infantry battle in Classical Greece* (oxford 1989), 24.
2. Peter Krentz, 'The Nature of Hoplite Battle' in: *Classical Antiquity* 4 (1985).
3. W.K. Pritchett, *The Greek State at War*, Deel IV (Berkeley 1985).
4. Hans Delbrück, *Geschichte der Kriegskunst im Rahmen der politischen Geschichte* Deel I (Berlijn 1900).
5. A.M. Snodgrass, 'The Hoplite Reform and History' in" *Journal of Hellenic Studies* 85 (1965).
6. Hanson, *Western Way of War*, 71.
7. Ibidem, 76
8. Ibidem, 65
9. Ibidem, 86
10. Delbrück, 40
11. W. Donlan en J. Thompson, 'The Charge at Marathon' in: *Classical Journal* 71 (1975) en: Idem, 'The Charge at Marathon again' in: *Classical World* 72 (1979).
12. Donlan in *Classical Journal*, 341.
13. Ibidem
14. Hanson, *Western Way of War*, 198
15. Snodgrass, 115
16. Hanson, *Western Way of War*, 60-61.
17. Ibidem, 72
18. Ibidem, 133. Citaat van Danton.
19. Ibidem, 93
20. Richard Holmes, *Firing line* (Harmonds worth 1986), 290-300.
21. Delbrück, 25
22. J. Kromayer beweert in zijn samen met G. Veith geschreven *Heerwesen und Kriegführung der Griechen und Römer* (München 1928) het tegendeel. Hij heeft zelfs enkele fantasierijke

tekeningen gemaakt van alle bewegingen die een falanx zou kunnen uitvoeren. Zijn visie is, gezien de uitkomsten van recenter onderzoek, als achterhaald te beschouwen.

23. De term *Killing Zone* is geïntroduceerd door John Keegan, en is te definiëren als de plaats op het slagveld waar daadwerkelijk wordt gestreden, en waar gedood wordt. Een soldaat buiten de *killing zone* is relatief veilig.
24. Tyrtaios II. 31-34. Vertaling van Hanson, 155
25. Hanson, *Western Way of War*, 88
26. Pritchett, 65-67
27. Delbrück, 26
28. Ibidem
29. Victor Davis Hanson, 'Epaminondas, the Battle of Leuktra (371 B.C.) and the "Revolution" in Greek Battle Tactics' in: *Classical Antiquity* 7 91988), 193
30. Krentz, 55
31. Ibidem
32. Keegan schreef in de passage waar naar verwezen wordt over een middeleeuwse veldslag (Agincourt). De structuur van een massa zoals Keegan die beschrijft is echter radicaal anders dan die van de goed geordende falanx.
33. Ibidem, 60-61.

H.G. MEIJER

UNITED NATIONS MEDALS

Lintjes voor de blauwhelmen van de Verenigde Naties

INLEIDING

Met het verzoek een artikel te schrijven over de onderscheidingen, die zijn uitgereikt aan de "Blauwhelmen" van de Verenigde Naties (U.N.), was het duidelijk dat men wilde inspelen op de actualiteit. Immers dagelijks melden de media over de V.N.-inspanningen in het voormalige Joegoslavië (UNPROFOR), waar in Bosnië-Hercegovina een ondenkbare wrede burgeroorlog woedt.
Sancties (handel- en wapenembargo) worden gecontroleerd door onder meer de Koninklijke Marine in de Adriatische Zee, terwijl Nederlandse F-16 gevechtsvliegtuigen van de Koninklijke Luchtmacht het luchtvaart-embargo controleren. Een transportbataljon van de Koninklijke Landmacht (AAT) maakt deel uit van de V.N.-konvooien, die voedsel en medicamenten naar geïsoleerde plaatsen trachten te brengen, waar de burgerbevolking ontbering lijdt.
Nederlanders zijn ook betrokken bij het leggen van verbindingen en leveren militaire waarnemers.

In Cambodja maken Nederlanders deel uit van een andere U.N.-missie (UNTAC) om in het land van de "Killing Fields" de infrastructuur te verbeteren (o.a. mijnopruiming) en maken ook deel uit van een internationale politiemacht, die moet toezien op de naleving van de Parijse Akkoorden van oktober 1991 en o.a. een verkiezing eind mei 1993 moet helpen mogelijk maken. Dit als de eerste stap naar een normale situatie. Per 1 november zijn de Nederlandse activiteiten in dit deel van de wereld officieel beëindigd.

DE VERENIGDE NATIES

In de geschiedenis van de Volkerenorganisatie "De Verenigde Naties", V.N. (The United Nations, U.N.), sinds 1947, zien we dat bij de tot nu toe ingestelde missies/operaties alleen Canada aan alle heeft deelgenomen. Nederland, één van de oprichters van de U.N., heeft in deze geschiedenis een zeer bescheiden rol gespeeld.

NEDERLAND

De voormalige koloniale mogendheid, het Koninkrijk der Nederlanden, werd blijkbaar minder geschikt geacht om deel te nemen aan U.N.-Vredesmachten. Uitgezonderd Korea (1950-1953) en het leveren van Militaire Waarnemers (UNMO's) zou het tot maart 1974 duren totdat het herhaalde Nederlandse aanbod werd geaccepteerd en een Nederlands detachement werd opgenomen in een U.N. Vredesmacht: UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon).
Na UNIFIL werden nog bij drie andere U.N.-missies Nederlandse militaire ingelijfd:
UNTAG (in Namibië, Afrika, in februari 1989-maart 1990)
UNPROFOR (in het voormalige Joegoslavië, Oost-Europa, 1991- heden)
UNTAC (in Cambodja, het Verre Oosten).
(Hierbij wordt dus niet de Golf-oorlog - Irak/Koeweit - genoemd, die hoewel met instemming van de U.N., geen U.N.-missie was, doch waardoor wel degelijk menig Nederlandse militair in actie is geweest).
Dus in vergelijking met bijvoorbeeld Canada, geen indrukwekkende staat van dienst, die beslist niet verklaart waarom de Nederlandse strijdkrachten zonodig dienen te worden gereorganiseerd om te kunnen inspelen op U.N.-missies/operaties. (Een Luchtmobiele Brigade bijv., past volgens insiders niet in een U.N.-Vredesmacht.)
In totaal zijn meer dan 4000 Nederlandse militairen in mei 1993 in Oost-Europa en in het Verre-Oosten bij de U.N.-missies UNPROFOR resp. UNTAC betrokken. De huidige minister van Defensie, voorstander om de dienstplicht af te schaffen, en eveneens voorstander om beroepsmilitairen, die weigeren mee te werken aan V.N.-missies te

ontslaan, versterkt de indruk dat de nieuwe wereldorde volledig bepaald wordt door de beslissingen van de Verenigde Naties (U.N.) en dat de Nederlandse strijdkrachten hierop dienen te worden aangepast.
Of dit juist is zal de toekomst leren, doch reden te meer om een overzicht te maken van alle U.N.-missies, die werden gesanctioneerd met een van de U.N.-herinneringsmedailles.

DECORATIE-SYSTEEM
Het systeem van deze herinneringsmedailles is belangrijk om te kennen, omdat recentelijk door het Ministerie van Defensie werd besloten het decoratie-systeem van de U.N. over te nemen in het Nederlandse systeem voor herinneringsmedailles. Dit houdt in dat het Nederlandse gespen-systeem, traditie sinds 1833 "over boord wordt gezet" en vervangen door verschillende soorten lint, ingesteld per missie, aan dezelfde medaille.
De onbekendheid over dit onderwerp in Nederland vormt voldoende aanleiding om dit overzicht te schrijven ook al kan dit binnenkort ongetwijfeld aanvulling behoeven door achterhaalde feiten.

V.N. (U.N.)
De afgelopen veertig jaar hebben V.N.-militairen in de gehele wereld getracht conflicten te bezweren. Eens nam deze Volkerenorganisatie zelf het initiatief, zoals in Korea (1950-1953). (De recente Golf-oorlog was een weliswaar door de U.N. goedgekeurde, doch door de U.S.A. geleid offensief om Koeweit te bevrijden van de Iraakse bezetting en dus geen U.N.-missie, maar wel een operatie onder U.N.-paraplu.)
Meestal ging het echter om vreedzame operaties, waarbij de U.N. op verzoek van belanghebbende partijen, toezicht hield op een eerder overeengekomen wapenstilstand door middel van U.N.-Waarnemers, U.N. Military Observers (UNMO's), of door het zenden van een U.N.-Vredesmacht, terwijl intussen werd of wordt gewerkt aan een oplossing op de lange termijn, die stand kan houden, wanneer deze U.N.-Vredesmacht is teruggetrokken.

VREDESMACHT
Een U.N.-Vredesmacht (Peace Keeping Force) beschikt gewoonlijk niet over zware wapens en mag slechts geweld gebruiken uit zelfverdediging. Insiders verklaren dat "PEACE KEEPING IN ESSENTIE NON-MILITAIR IS".
"Je bewaart de vrede niet met schieten" - er wordt alleen een beroep gedaan op de militaire kundigheden als waarnemen, rapporteren, het leggen van verbindingen en het onderhouden van contingenten op afgelegen plaatsen.

OVERZICHT
Het hierna volgende overzicht is een opsomming van alle U.N.-missies/ operaties sinds 1947, waarvoor al dan niet een onderscheiding werd/wordt uitgegeven.
Aanvankelijk werd de United Nations Service Medal (UNSM) uitgegeven met gesp (Korea). De intentie, om deze UNSM te gebruiken voor alle toekomstige missies door toevoeging van nieuwe gespen werd niet gevolgd.

LINT-SYSTEEM
Er werd gekozen voor een totaal verschillend systeem, waarbij de medaille als "algemeen" werd beschouwd, geen gesp meer werd uitgegeven, doch het lint werd ontworpen voor de "specifieke missie/operatie".
De kleuren van het lint waren het symbool van het landschap, waarin de missie plaatsvond, bv geel voor woestijn, bruin voor gebergte, groen voor oerwoud, moerasland, of vruchtbare rivier-delta, en blauw voor rivieren of zee. Doch ook waren de kleuren gekozen om de betrokken landen aan te duiden, terwijl ook groen als "kleur van de hoop voor een jonge natie" werd gebruikt.
De linten zijn bevestigd aan de medailles van 35-36 mm diameter en de lintbreedte ligt tussen de 32 en 38 mm.
Bij de uitreiking hangen de medailles aan het lint, zoals ook in Nederland gebruikelijk is sinds 1815.
Bij de medaille wordt een oorkonde op naam gepresenteerd.

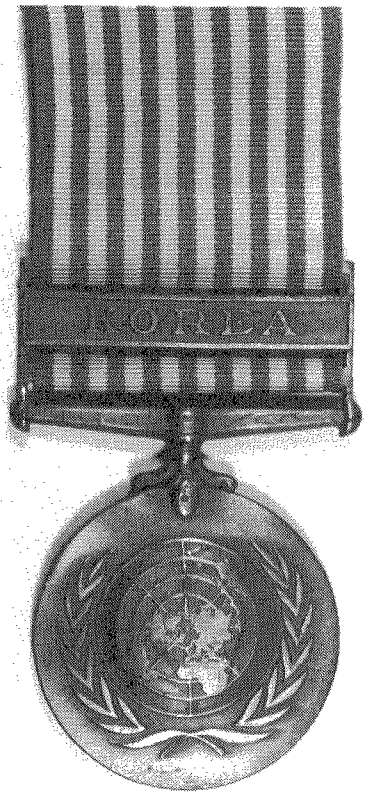

United Nations Service Medal (UNSM) met gesp KOREA keerzijde van de UNSM met de Nederlandse tekst 'Voor verrichtingen/ter verdediging der/beginselen van het/handvest der/ Verenigde Naties'.

OVERZICHT V.N.-MISSIES/OPERATIES

A. UNITED NATIONS SERVICE MEDAL (UNSM)

Korea, 27 juni 1950 - 27 juli 1954.

Deze UNSM met gesp "KOREA" werd ingesteld in december 1950 als beloning voor militairen van de landen, die een detachement leverden voor de U.N.-strijdkrachten in de Koreaanse oorlog. Deze waren noodzakelijk om Zuid-Korea te verdedigen tegen de communistische strijdkrachten van Noord-Korea, deze werden geholpen door de Chinese strijdkrachten.

Materiaal: lichtgekleurd brons, 35,5 mm diameter.

Voorzijde: het embleem van de Verenigde Naties (U.N.) te weten een wereld halfrond omlijst met twee lauriertakken.

Keerzijde: het opschrift "For services/in defence of the/principles of the/charter of the/United Nations"

Aan de medaille was een gesp bevestigd met de tekst "KOREA". Voor de verschillende landen werden medailles geslagen in diverse talen, tw Amharen (Ethiopië), Engels, Frans, Grieks, Italiaans, Nederlands, Koreaans, Spaans, Tagalof (Filipijnen) Thais en Turks. Dit gold ook voor de gesp (KOREA, COREE etc.).

Aantal landen: 16 plus 5 landen met alleen logistieke steun (hospitalen), waaronder Nederland met in totaal 26 detachementen (waaraan 3417 medailles zijn uitgereikt aan leden van het Nederlandse Detachement Verenigde Naties, en 1353 aan militairen van de Koninklijke Marine). Deze aantallen zijn gebaseerd op het feit dat sommige militairen meer dan een termijn hebben gediend.

Min.periode: 1 dag in operaties en 30 dagen in alle andere gevallen in en om Korea (inclusief Japan en Okinawa).

Lint: zeventien gelijke banen, negen U.N.-blauwe - en acht witte banen, lint is totaal 38 mm breed.

Het is blijkbaar de bedoeling geweest om voor alle volgende acties deze medaille te gebruiken met toevoeging van verschillende gespen. Dit is helaas niet gebeurd zoals uit het volgende zal blijken.

B. UNITED NATIONS EMERGENCY FORCE MEDAL (UNEF)

met verschillende linten:

Materiaal: brons, 36 mm diameter

Voorzijde: het embleem van de Verenigde Naties (U.N.) tw een wereld halfrond omlijst met twee lauriertakken. Bovenaan de letters "UNEF"

Keerzijde: in twee regels het opschrift "In the service/of peace"

1. UNEF I

Egypte, 7 november 1956 - 19 mei 1967

In 1956 brak oorlog uit tussen Egypte en Israël, waarop het Suezkanaal door Egypte werd geblokkeerd. Als reactie volgde een Britse en Franse parachutistenaanval op Port Said om deze belangrijke doorvaart te beschermen. Een U.N. strijdmracht werd geformeerd om de strijdende partijen te scheiden en de doorvaart van het Suezkanaal te garanderen, waardoor de Britten en Fransen troepen konden terugtrekken.

Aantal landen: 10

Min. periode: 90 dagen, uitgezonderd in geval van dood of gewond, of indien de betrokkene in actie (grenspatrouilles) was voor de duur van 100 uur op 19 mei 1967.

Lint: zand geel met U.N.-blauwe middenbaan aan weerszijde een smalle donkerblauwe en donker-groene smalle streep (symbool voor de woestijn, de Nijl en de Nijl-delta).

2. UNEF II (of UNEFME)

Midden-Oosten, 26 oktober 1973 - 24 juli 1979

Na de 6-daagse oorlog werd het volledige Sinaï schiereiland door Israël bezet gedurende een half jaar. Toen president Sadat van Egypte de Yom Kippoer oorlog in 1973 begon, leek hij de eerste dagen succesvol, doch het hele 2e leger van Egypte werd in de Sinaï overmeesterd, terwijl de Israëlische troepen aan de west-

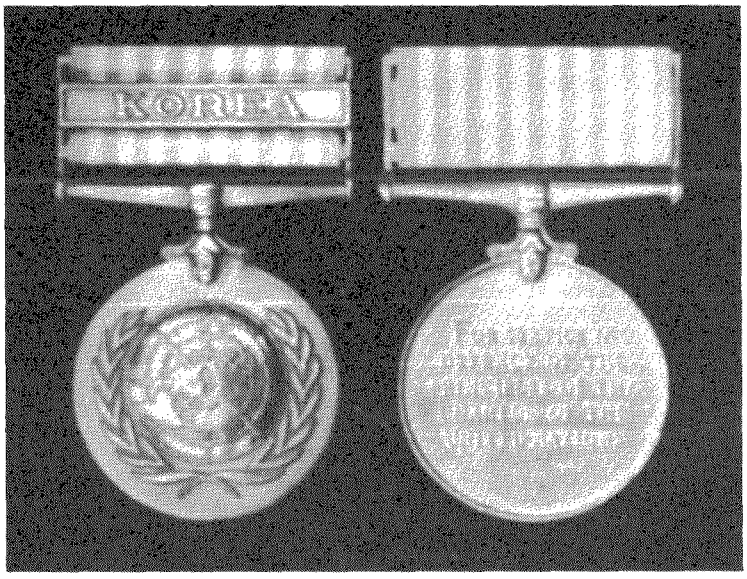

United Nations Service Medal met gesp 'KOREA' met de Engelse tekst op de keerzijde.

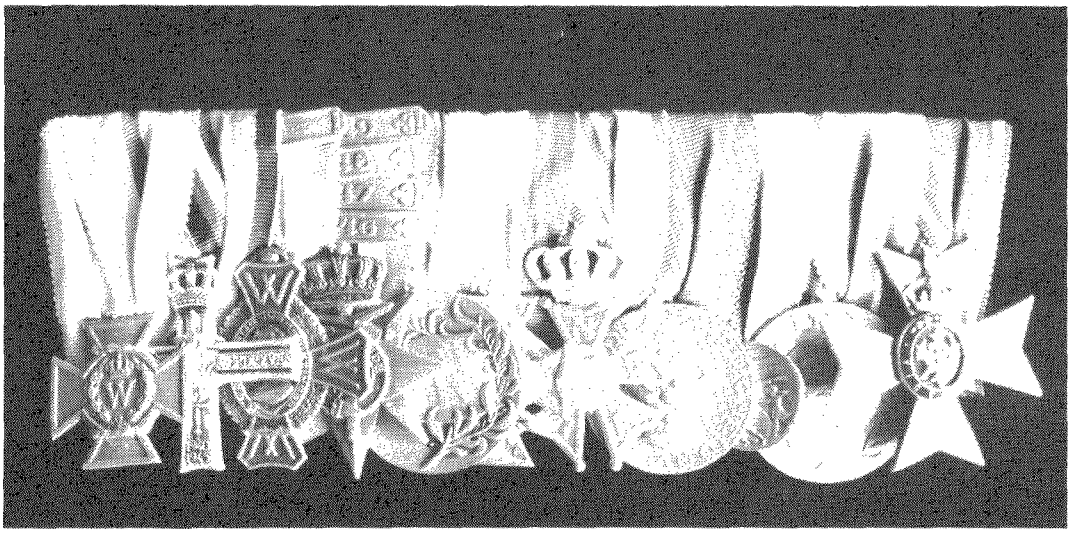

Onderscheidingen van Lt. Kol. b.d. J.G. Brouwer. Deze zeer ervaren officier, drager van het Bronzen Kruis, was een van de Nederlandse Blauwhelmen als Militair Waarnemer bij UNTO (Palestina) van januari 65 tot februari 66 gestationeerd in Damascus (Syrië) en in Jerusalem (toen nog Jordanië). Brouwer ontving zijn U.N. Medaille van de Noorse Lt. Gen. Odd Bull samen met Majoor P. Aschmonet.
Deze officieren noemden deze UNTO Medaille de 'Cooking Medal' omdat zij meestal zelf moesten koken op hun geïsoleerde standplaats.
Voor deze missie ontving hij veel later van de Nederlandse regering de 'Herinneringsmedaille voor V.N.-Vredesoperaties-1980' zonder gesp. Foto: IJ. van Wijngaarden

oever van het Suezkanaal stonden. Om de situatie te verbeteren werd UNEF II ingesteld met een mandaat dat duurde tot de Camp David Akkoorden (1979).
Aantal landen: 13
Min. periode: 90 dagen
Lint: licht zandkleurig middenbaan met twee donker blauwe strepen en twee U.N.-blauwe boorden.

C. UNITED NATIONS MEDAL
(met ver schillende linten)
Ingesteld op 30 juli 1959.
Materiaal: brons, 36 mm diameter.
Voorzijde: het embleem van de Verenigde Naties (U.N.) tw een wereld halfrond omlijst met twee lauriertakken. Boven de letters "UN"
Keerzijde: het opschrift "In the service/of peace"
Lint: Lintbreedten liggen verschillend, te weten tussen 32 mm en 38 mm.
In 1979 werd het recht verleend om zilveren cijfers (Arabisch, "2", "3", "4" etc.) op het lint en op de baton te mogen dragen. Dit om aan te geven dat de betrokkene meer dan een termijn heeft deelgenomen aan dezelfde U.N.-missie. Vooral voor Cyprus (UNFICYP) komen deze cijfers, van "4" of soms zelfs hoger, voor.

1. United Nations Truce Supervision Organisation in Palistine (UNTSO)
Midden-Oosten 29 mei 1948 - heden
Toen in 1947 de staat Israël werd gesticht door de U.N. en erkend werd, werd deze nieuwe staat door de Arabische wereld aangevallen. Na overwinningen van Israël werd een staakt-het-vuren afgekondigd en een U.N.-missie met waarnemers ingesteld.
Aantal landen: 20, waaronder Nederland, dat jaarlijks soms meer dan 20 UNMO's leverde.
Min. periode: 6 maanden
lint: U.N.-blauw lint met twee smalle witte strepen vlakbij de randen.

2. United Nations Observer Group in Lebanon (UNOGIL)
Libanon 11 juni - 9 december 1958
Deze missie werd ingesteld om vast te stellen of Syrië zich mengde in de binnenlandse aangelegenheden van Libanon. Dit werd door middel van langen lucht-patrouilles gedaan, en door te reageren op rapporten van de Libanese regering. In juli 1958 had UNOGIL ingang in het gehele land. Britse troepen werden in Jordanië gestationeerd, terwijl de U.S.A. een bruggehoofd op de kust van Libanon had. Deze buitenlandse troepen werden teruggetrokken in november 1958, waardoor de missie op 9 december werd beëindigd.
Aantal landen: 20, waaronder Nederland.
Min. periode: 30 dagen
Lint: identiek aan UNTSO.

3. Organisation des Nations Unies au Congo (ONUC)
Belgisch Congo, 14 juli 1960 - 30 juni 1964
Bij de schermutselingen van het zelfstandig worden van deze voormalige Belgische kolonie, werd een U.N.-missie samengesteld, die de nieuwe regering moest bijstaan om recht en orde te handhaven. Ter voorkoming van een burgeroorlog werden alle buitenlandse troepen, die niet onder bevel van de U.N. stonden, verwijderd.
Toen Katanga zich meende te moeten afscheiden van de nieuwe staat dreigde alle U.N.-inspanningen vruchteloos te worden. Een staakt-het-vuren werd overeengekomen op 20 september 1961, waarna de rust in de regio terugkeerde.
Deze missie kreeg veel publiciteit toen de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, de Zweed Dag Hammarakjold, omkwam met een vliegtuig gedurende een inspectie op 17 september 1961.
Het was de eerste missie, waarvan de afkorting in het Frans werd gesteld omdat het merendeel van de bevolking Frans-talig was.
Aantal landen: 30, waaronder Nederland.

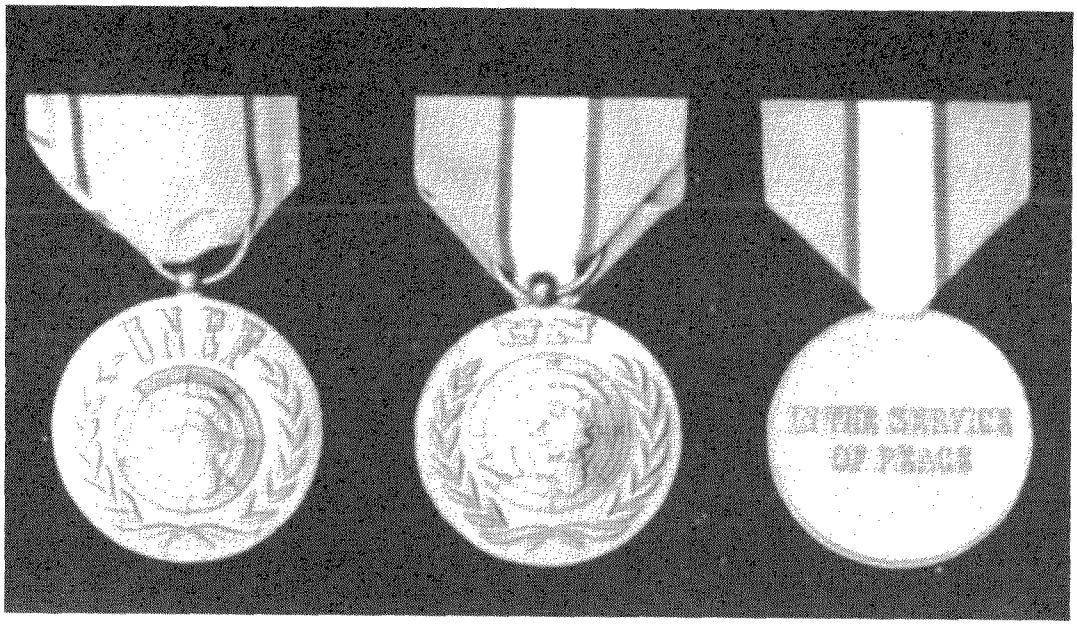

V.l.n.r. Voorzijde United Nations Emergency Force Medal (UNEF). Voorzijde Standaard U.N. Medal met UNFICYP (Cyprus)-lint. Keerzijde Standaard U.N. Medal met UNFICYP-lint.

De originele uitgave van de ONOC medaille met gesp 'CONGO' voor de ONOC Missie (1960-1964). Later is deze gesp vervallen doordat speciaal ONOC lint werd uitgegeven.

Min. periode: 3 maanden.
Lint: Oorspronkelijk hetzelfde lint als UNTSO waarop een kleine gesp "CONGO", doch later gewijzigd in een lint met groene middenbaan (symbool van de hoop voor deze jonge natie), begrenst door twee smalle witte strepen met een witte boord. De gesp "CONGO" verdween hiermee.

4. United Nations Tempory Executive Authority (UNTEA en United Nations Security Force (UNSF) Nederlands Nieuw-Guinea/West - Irian, 1 oktober 1962 - 30 april 1963.

Gedurende vele jaren werden besprekingen gevoerd over de status van Nederlands Nieuw-Guinea, dat door de republiek Indonesië werd opgeëist. Verschillende Indonesische infiltraties vonden plaats waarop Nederland de troepenmacht uitbreidde tot 7000 man. In augustus 1962 werd in New York een overeenkomst ondergetekend, die bepaalde dat de U.N. het land zou regeren tot 1 mei 1963, waarna het land zou worden overgedragen aan Indonesië. UNTEA werd ingesteld om deze taak uit te voeren en werd daarmee geholpen door UNSF, een vredesmacht. Het mandaat liep op 30 april 1963 af.
Aantal landen: UNTEA 3, UNSF 6
Min. periode:: 3 maanden
Lint: U.N.-blauw lint met smalle witte middenstreep, geflankeerd met een smalle lichtgroene streep en een smalle donkergroene streep (symbool van koraalstranden resp. oerwoud en moerasland).

5. United Nations Military Observer Group in India and Pakistan (UNMOGIP) India - Pakistan, 3 februari 1965 - heden

Bij de formatie van India en Pakistan in 1947 werd bepaald dat de staten Jammu en Kashmir het recht kregen te beslissen bij welke staat zij zich wilden aansluiten. Vijandelijkheden braken uit toen Pakistan de aansluiting van Kashmir bij India illegaal verklaarde. Op 1 januari 1949 werd een staakt-het-vuren van kracht en UNIPOM werd ingesteld om de situatie te stabiliseren. Deze missie werd onderbroken en overgenomen door UNIPOM in 1965-1966 (zie verder).
Nadat in de zomer van 1971 India en Pakistan een oorlog begonnen, bracht de U.N. in 1972 een scheidingslijn tot stand, door beide landen geaccepteerd en er werden aan beide zijden U.N.-waarnemers geplaatst. Teneinde de schijn van partijdigheid te voorkomen wordt het hoofdkwartier van UNMOGIP iedere zes maanden verhuisd tussen Srinigar (India) en Rawalpindi (Pakistan). Het is momenteel de kleinste bestaande U.N.-missie.
Aantal landen: 14
Min. periode: 6 maanden
Lint: donker tot in licht overlopend groen, begrenst met een zeer smalle witte streep (Himalaya en Kashmir-dal met de besneeuwde bergtoppen) met U.N.-blauwe boorden.

6. United Nations India/Pakistan Observation Mission (UNIPOM) India/Pakistan, 4 september 1965 - 22 maart 1966.

Deze missie werd ingesteld om de vijandelijkheden tussen India en Pakistan te observeren, die waren uitgebroken omdat beide landen Kashmir opeisten.
Aantal landen: 19, waaronder Nederland
Min. periode: 90 dagen
Lint: Hetzelfde lint als van UNMOGIP

7. United Nations Yemen Observation Mission (UNYOM) Jemen, 11 juni 1963 - 4 september 1964

In de herfst van 1962 brak een burgeroorlog uit in Jemen, die deze staat liet uiteen vallen in een republiek en in een koninkrijk (Noord- en Zuid-Jemen). Op verzoek van de bemiddelaar Jordanië werd een vredesmacht en een gedemilitariseerde zone ingesteld, die in stand

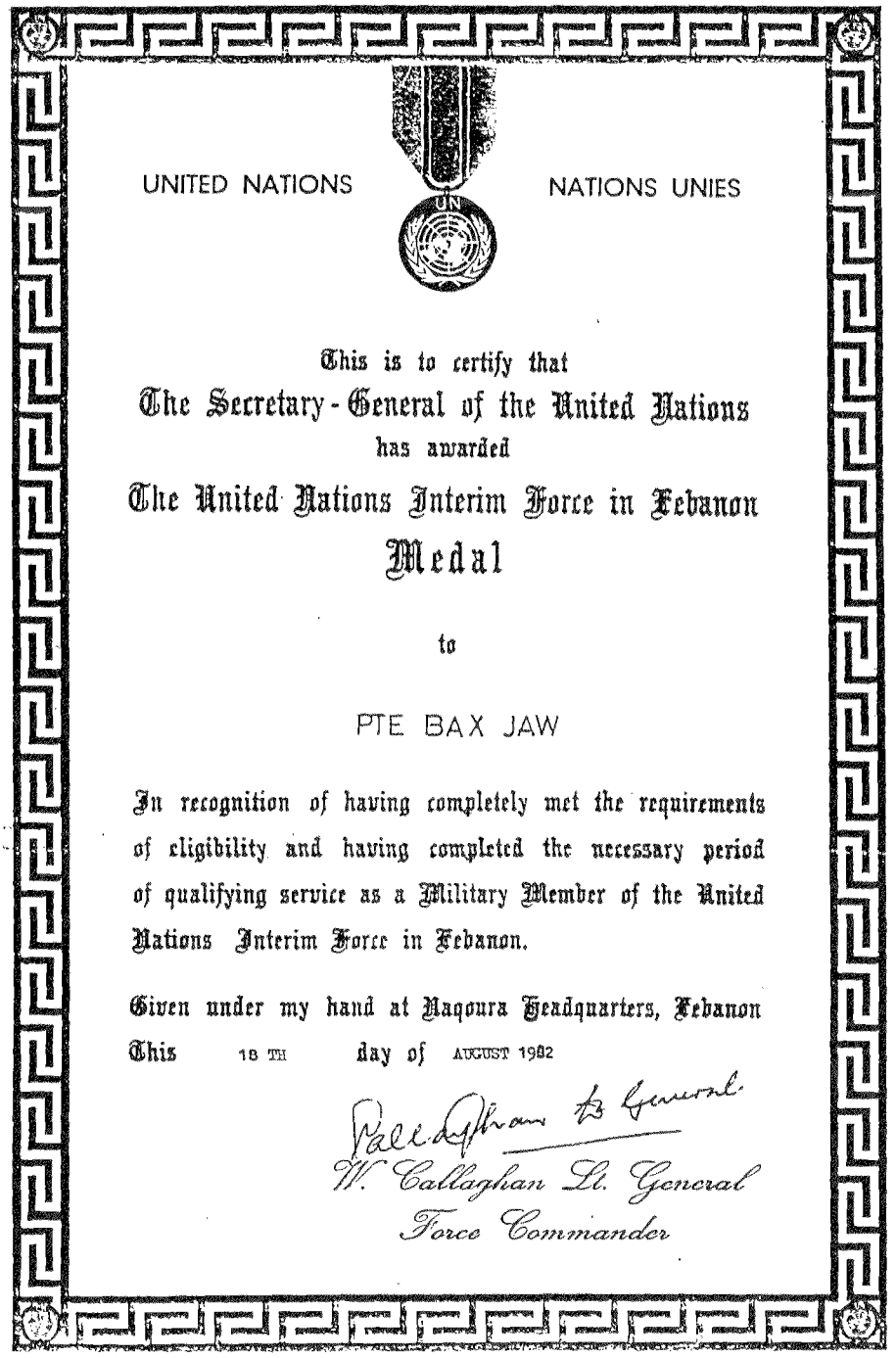

UNITED NATIONS NATIONS UNIES

This is to certify that
The Secretary-General of the United Nations
has awarded
The United Nations Interim Force in Lebanon
Medal
to

PTE BAX JAW

In recognition of having completely met the requirements of eligibility and having completed the necessary period of qualifying service as a Military Member of the United Nations Interim Force in Lebanon.

Given under my hand at Naqoura Headquarters, Lebanon
This 18 TH day of AUGUST 1982

W. Callaghan Lt. General
Force Commander

De Oorkonde van de UNIFIL Medaille op naam van Dpl. Sld. J.A.W. Bax (Libanon 1982).

bleef tot na de succesvolle onderhandelingen tussen Egypte en Saudi-Arabië.
Aantal landen: 11, waaronder Nederland
Min. periode: 60 dagen
Lint: donker tot in licht overlopend bruin en geel (de droge ruige bergmassa en woestijn van Jemen) met U.N.-blauwe boorden.

8. United Nations Force in Cyprus (UNFICYP)
Cyprus, maart 1964 - heden

Deze U.N.-vredesmacht werd ingesteld om in de onafhankelijke republiek Cyprus (sinds augustus 1960) de burgeroorlog tussen de Griekse- en Turkse bevolkingsgroepen te beëindigen en te vermijden dat dit zou escaleren in een groot conflict (Turkije dreigde troepen te sturen). De broze vrede werd tot 1974 gehandhaafd, toen Turkije een invasie op het eiland ondernam, nadat de Cypriotische regering overwoog zich bij Griekenland aan te sluiten. Talrijk U.N.-personeel heeft 3, 4 of meer termijnen bij UNFICYP gediend.
Aantal landen: 9
Min. periode: 30 dagen tot 27 maart 1965, daarna 90 dagen.
Lint: witte brede middenbaan begrenst met twee donkerblauwe strepen (de Middellandse Zee) met brede U.N.-blauwe boorden.

9. United Nations Disengagement Observer Force (UNDOF)
Golan-hoogte (Syrië/Israël), voor jaar 1974 - heden

Syrië beschoot regelmatig Israël vanaf de strategisch belangrijke Golan-hoogvlakte. Om deze reden veroverde Israël deze Golan-hoogte op Syrië. Om deze situatie te controleren nam de U.N. in het voorjaar van 1974 deze Golan-hoogte tussen Syriërs en de Israeliërs in, waardoor Israël haar strijdkrachten kon terugtrekken.
Aantal landen: 20, waaronder Nederland
Min. periode: 30 dagen
Lint: identiek aan dat van UNTSO
Aantal landen: 6 (waarnemers van UNTSO werden voor deze missie eveneens gebruikt)
Min. periode: 90 dagen
Lint: rode smalle middenstreep, begrenst met twee bredere U.N.-blauwe strepen, beide begrenst met twee smalle zwarte strepen. Tussen de beide rode strepen een bredere witte streep.

10. United Nations Interim Force in Lebanon (UNIFIL)
Libanon, maart 1978 - heden

Met het terugtrekken van de Israëlische strijdkrachten uit Libanon werd een U.N.-vredesmacht ingesteld en geplaatst langs de grenzen van beide landen. Het begon in 1978 en duurt voort tot op de dag van vandaag. Op grote schaal vinden er vijandelijkheden plaats en werd de veiligheidszone illegaal overschreden. De situatie blijft tot op heden zeer explosief.
Aantal landen: 14, waaronder Nederland (vanaf 10 maart 1979 - oktober 1985)
Min. periode: 90 dagen
Lint: groene brede middenbaan, begrenst met wit/rood/ witte smalle strepen en met U.N.-blauwe boorden.

11. United Nations Good Offices Mission Afghanistan & Pakistan (UNGO-MAP)
Afghanistan/Pakistan, 1988 - 15 maart 1990

In 1988 kondigde de Sovjet-Unie aan dat zij van plan was haar troepen uit Afghanistan terug te trekken. De U.N. werd gevraagd waarnemers te zenden om deze terugtrekking te observeren en te controleren dat de vluchtelingen vrijwillige terugkeerden. Totaal 50 waarnemers werden gezonden en op 15 februari 1989 had de laatste Sovjet militair het land verlaten.
Aantal landen: 10 (totaal 50 waarnemers, die uit bestaande U.N. teams werden gehaald)
Min. periode: 90 dagen
Lint: geen uniek, afhankelijk van welke U.N.-missie de waarnemer kwam, droeg

hij op het betrokken lint een gesp met "UNGOMAP" bv UNTSO, UNIFIL of UNDOF.

12. United Nations Iran/Iraq Military Observer Group (UNIMOG) Irak/Iran, augustus 1988 - 28 februari 1991

Na een acht jaar lange oorlog kwamen Irak en Iran een staakt-het-vuren overeen in augustus 1988.
UNIMOG kreeg het mandaat om waarnemers te stationeren in beide landen, wreedheden te rapporteren, en terugtrekking van troepen te observeren en te begeleiden tot aan de internationaal erkende grenzen. In januari 1991 werd de U.N.-missie uit Irak teruggetrokken door het uitbreken van de Golf-Oorlog.
Aantal landen: 26
Min. periode: 90 dagen
Lint: brede U.N.-blauwe middenbaan met aan de boorden smalle strepen van geel/wit/rood (Iran) resp. rood/wit/zwart (Irak).

13. United Nations Angolian Verification Mission (UNAVEM I en UNAVEM II) Angola, 20 december 1988 - mei 1991/ mei 1991 - heden.

Deze missie werd in afzonderlijke delen ingesteld, hoewel er maar één medaillelint werd ingesteld.
Het begon op 20 december 1988, toen de U.N. opdracht kreeg de terugtrekking van de Cubaanse troepen uit Angola te observeren en te controleren. Met de ondertekening van het vredesverdrag in Lissabon (mei 1991) werd UNAVEM II ingesteld om de volledige terugtrekking van Cubaanse- en Zuid-Afrikaanse troepen uit Angola te begeleiden.
Aantal landen: totaal 23, waaronder Nederland
Min. periode: 90 dagen
Lint: U.N.-blauwe middenbaan begrenst met smalle strepen van rood/wit/zwart en met goud-gele boorden.

14. Observadores de las Naciones Unidas en Centro America (ONUCA) Costa Rica/El Salvador /Guatemale /Hondoeras/Nicaragua, 7 november 1989 - 31 januari 1992

Deze missie werd ingesteld om te controleren of geen van deze vijf naties hulp gaven aan revolutionaire groepen of dat landen elkaar onderling aanvielen.
Aantal landen: 10, plus Duitsland, dat medisch- en luchtvaart-personeel leverde.
Min. periode: 90 dagen
Lint: middenbaan, bestaande uit negen smalle witte en groene strepen, begrenst door U.N.-blauwe banen en met donkerblauwe boorden.

15. United Nations Transistional Assistance Group in Namibia (UNTAG) Namibië, 16 februari 1989 - 21 maart 1990

Qua aantal deelnemende landen is UNTAG de grootste U.N.-missie. Het mandaat was bedoeld om zeker te stellen, dat de onafhankelijkheid van Namibië werd gewaarborgd en om vrije verkiezingen te controleren. UNTAG werd op 21 maart 1990 opgeheven, resulterende in de volledige erkenning van Namibië's onafhankelijkheid en het verkrijgen van het lidmaatschap van de Verenigde Naties.
Aantal landen: 50, waaronder Nederland
Min. periode: 90 dagen
Lint: in het midden een baan met smalle strepen van zwart/geel/rood/lichtgroen, begrenst met zandgele banen en met U.N.-blauwe boorden.

16. Observadores de las Naciones en El Salvadore (ONUSAL) El Salvador, 1991 - heden

Deze missie werd ingesteld op verzoek van de regering van El Salvador om het staakt-het-vuren te observeren, dat de regering was overeengekomen met de opstandelingen in dit land. Deze missie is nog steeds in operatie.
Aantal landen: 17

THURSDAY 13 MARCH 1980

DUTCHBATT MEDAL PARADE

PROGRAMME TIMINGS AND SEQUENCE OF EVENTS

1030 hrs	ARRIVAL OF GUESTS	Coffee and cake will be served in Officers Mess HQ-DUTCHBATT Cars can be parked near the Supply Coy
1050 hrs	GUESTS TO BE SEATED	Reserved seats on gallery of Supply Coy Canteen
1055 hrs	ARRIVAL OF VIPS	CO salutes
	H.M.EMBASSADOR ACCREDITED TO LEBANON AND THE DEP. CHIEF OF STAFF OF THE ROYAL NETHERLANDS ARMY	
1100 hrs	ARRIVAL OF	General salute
	THE COMMANDER OF THE UN INTERIM FORCE IN LEBANON MAJ-GEN E.A. ERSKINE	(all standing)
	INSPECTION BY FORCE COMMANDER	FC invites DCOS RNLA, Gen-maj J.G. Roos, for inspection
	ADDRESS BY FORCE COMMANDER	Guests may be seated
	PRESENTATION OF MEDALS	FC pins the medals to COO-UNIFIL CO-DUTCHBATT and COY-COMDS. FC invites DCOS RNLA,COO, CO and DEP.CO to assist him with the presentation of the remaining medals
	GENERAL SALUTE	(all standing)
	NATIONAL HYMN	
	FORCE COMMANDER DEPARTS	
	PRESENTATION OF SPECIAL ENVELOPPE	
	RECEPTION	All are invited for coffee and cake in the Supply Coy Canteen.
1200 hrs	DRINKS AND LUNCH	Special guests are invited for drinks and lunch in the officers mess of HQ-DUTCHBATT.
1330 hrs	FORCE COMMANDER DEPARTS FOR HQ-UNIFIL	
	INVITED GUESTS MAY DEPART	

Programma van de 'Medal Parade', waar UNIFIL-medailles werden uitgereikt aan Nederlandse Blauwhelmen (Libanon 13 maart 1980).

Min. periode: 90 dagen
Lint: witte midden streep begrenst met donkerblauwe strepen en met U.N.-blauwe boorden.

17. United Nations Irak - Kuwait Observer Mission (UNIKOM)
Irak/Koeweit, 3 april 1991 - heden

Ingesteld aan het einde van de Golf-Oorlog van 1991 om de grens tussen Irak en Koeweit te observeren. UNIKOM is nog steeds in operatie. Het was de eerste U.N.-missie waarin alle vijf permanente leden van de Veiligheidsraad deelnamen.
Aantal landen: 35
Min. periode: 90 dagen
Lint: zandgeel lint (woestijn) met U.N.-blauwe boorden.

18. Mission des Nations Unies pour le referendum dans le Sahara Occidental (MINURSO)
West Sahara, 29 april 1991 - heden

Deze missie werd ingesteld om een einde te maken aan de strijd tussen Marokkaanse troepen en de bevrijdingsbeweging Polisario.
Aantal landen: 36
Min. periode: 90 dagen
Lint: brede zandbruine middenbaan (Sahara) met smalle U.N.-blauwe boorden.

19. United Nations Transitional Authority in Cambodia (UNTAC)
Cambodja, 1992 - 1 november 1993

Na het ondertekenen van het Vredesakkoord in Parijs, in oktober 1991, door de vier strijdende partijen, werd bepaald dat de Opperste Nationale Raad (O.N.R.) als interim regering van Cambodja zou optreden onder voorzitterschap van Prins Norodon Sihanouk. In deze raad waren de leiders van de vier oorlogvoerende fracties en de V.N.-Vredesmacht (UNTAC) vertegenwoordigd.
De missie was bedoeld om een einde te maken aan het Cambodjaanse conflict en het vredesproces op gang te brengen, waaronder verkiezingen onder auspiciën van de U.N.. Één van de partijen, de Rode Khmer, weigerde echter in te stemmen met de in het vredesplan overeengekomen ontwapening en nam niet deel aan de verkiezingen.
Duizenden ongewapende V.N.-politiemannen vormden een internationale politiemacht onder leiding van de Nederlandse brigade-generaal K. Roos, Koninklijke Marechaussee. Voor het eerst was marine-personeel ingezet op de talrijke rivieren in o.a. de Mekong delta. Nederland had 800 mariniers ingezet, die onder meer tot taak hadden de infrastructuur te verbeteren (door mijnopruiming).
Aantal landen: 43, waaronder Nederland
Min. periode: 90 dagen
Lint: U.N.-blauw/rood/goud/donkerblauw/wit/donkerblauw/goud/rood/U.N.-blauw.

20. United Nations Protection Force (UNPROFOR)
Joegoslavië, 1991 - heden

Na het ineenstorten van het communisme in Oost-Europa, gepaard gaande met economische chaos, begon het uiteenvallen van Joegoslavië (Klein Joegoslavië (Servië/Montenegro), Bosnië-Hercegovina en Kroatië), in separate autonome staten, resulteren in een situatie, waarin groepen militairen van Servische en Bosnische milities in vooral Bosnië - inmiddels lid van de U.N. - zich schuldig maakten aan etnische zuiveringen en volkerenmoord. Dit vond plaats tijdens de in februari 1992 uitgebroken burgeroorlog in Bosnië, een taalgebied met drie religies.
UNPROFOR kreeg het mandaat om te observeren en verbindingen te leggen en een staakt-het-vuren na te streven, terwijl U.N.-konvooien werden ingezet om de hongerende bevolking te bereiken met voedsel en medicamenten van het Hoge Commissariaat voor Vluchtelingen (UNHCR). Lege voertuigen werden bij de terugtocht gebruikt om burgers te

evacueren.
Het mandaat van UNPROFOR hield helaas niet in om de opmars van de Servische Bosniërs tot staan te brengen ...
In de loop van de gebeurtenissen, uit de hand gelopen door de onmacht van de wereldpolitiek, werden sancties ingesteld, die moesten worden gecontroleerd en/of afgedwongen.
Marineschepen controleerden het scheepvaartverkeer in de Adriatische Zee (wapen- en handels-embargo), terwijl vliegtuigen controleerden of het ingestelde luchtvaart-embargo wel in acht werd genomen (operatie "Deny Flight").
Door het Vance-Owen-Vredesplan te verwerpen (door de niet-erkende republiek Servië) dreigde een escalatie van het conflict door buitenlandse inmenging. Dit werd begin mei 1993 uitgesteld louter door verschillende inzichten tussen de U.S.A., de Europese landen en Rusland (De Verenigde Staten was voorstander om de Servische artillerie-stellingen uit te schakelen en het wapen-embargo voor de Moslims op te heffen, zodat zij zich beter konden verdedigen). Hierdoor dreigt UNPROFOR nu de grootste U.N.-operatie te gaan worden.
Aantal landen: 31, waaronder Nederland (met KM-, KL- en KLu personeel)
Min. periode: 90 dagen
Lint: U.N.-blauw lint met rode middenbaan begrenst met witte strepen, op de linkerblauwe boord een groene streep, op de andere blauwe boord een bruine streep.

21. United Nations Operation in Somalia (UNOSOM)
Somalië, 4 mei 1993 - heden
Deze missie werd ingesteld om de situatie in Somalië te observeren, na terugtrekking van de strijdkrachten van onder meer de Verenigde Staten, nadat zij hun actie "Restore Hope" hadden uitgevoerd. Deze Amerikaanse invasie was bedoeld om de anarchie te bestrijden in het verscheurde Somalië en om de noodzakelijke voedseltransporten te beschermen en hun doelen te laten bereiken.
Aantal landen: 12
Min. periode: 90 dagen
Lint: nog niet gespecificeerd

22. United Nations Operation in Mozambique (UNOMOZ)
Mozambique, november 1992 - heden
Deze U.N.-missie is bedoeld om in het, door burgeroorlog, geteisterde Mozambique, waarnemers te plaatsen, waarvoor aan diverse landen hulp is gevraagd.
Aantal landen: onbekend
Min. periode: onbekend
Lint: nog niet ingesteld

23. United Nations General Service (UN Gen Svc)
Voor burger U.N.-personeel, betrokken bij "Peace Keeping Operations" vanuit het U.N.-hoofdkwartier in New York
Aantal landen: onbekend
Min. periode: onbekend
Lint: U.N.-blauw

N.B.
U.N.-missies, waarvoor geen specifieke medaille of lint werd ingesteld:

United Nations Temporary Commission on Korea (UNTCOK)
De eerste U.N.-missie, ingesteld op 14 november 1947, moest toezien op het terugtrekken van de bezettingsmachten in Korea, die daar waren sinds de Tweede Wereldoorlog (de U.S.A. in Zuid-Korea, en de USSR in Noord-Korea); duurde tot 25 juni 1950, toen de Noord-Koreaanse strijdkrachten Zuid-Korea binnen vielen.

United Nations Command Military Armistice Commission (UNCMAC)
U.N.-missie welke, na de ondertekening van de wapenstilstand in juni 1953 in Panmunjom (Korea) werd ingesteld en tot op de dag van vandaag nog operationeel is.

Mission of the Representive of the Secretary-General in the Dominican Republic (DOMREP)
Dominicaanse Republiek, 14 mei 1965 - 22 oktober 1966
Aantal landen: 3 (slechts twee personen zijn gelijktijdig ter plaatse in functie geweest).

D. INTERNATIONAL COMMISSION FOR SUPERVISION AND CONTROL SERVICE MEDAL (ICSC)
Indochina, 1954 - 1973 (gestationeerd in Noord- en Zuid-Vietnam, Laos en Cambodja, na 1960 alleen nog in Vietnam)
Deze commissie werd ingesteld om te observeren of de overeenkomsten werden nageleefd, na terugtrekking van de Franse troepen uit Indo-China.
Materiaal: brons
Voorzijde: Gekruiste vlaggen van Canada en Polen, met er boven de Indiase Chakra van Asoka en de vredesfakkel in het midden met het omschrift "International Commission for Supervision and Control"
Keerzijde: afbeelding van de kaart van Indochina en Vietnam
Aantal landen: 3 (Canada, India en Polen)
Min. periode: onbekend, waarschijnlijk 90 dagen
Lint: groen/wit/dof-rood (de kleuren van de betrokken landen)
Lintbreedte: 32 mm.

E. INTERNATIONAL COMMISSION OF CONTROL AND SUPERVISION SERVICE MEDAL (ICCS)
Vietnam, 1973 - heden
Deze commissie verving in 1973 de ICSC en werd ingesteld om de uitvoering van het vredesverdrag, overeengekomen door de Verenigde Staten en Noord-Vietnam, te observeren.
Materiaal: verguld. Komt voor in twee variaties (doordat Canada zich terugtrok en werd vervangen door Iran):
Voorzijde: Type 1: linksboven: de Maple Leaf van Canada, rechtsboven: het Wapen van Hongarije, linksonder: de Adelaar van Polen, rechtsonder: de Indonesische Garuda
Keerzijde: Twee lauwertakken met (driedelige) inscriptie:
"SERVICE/ VIETNAM/27-1-1973
Voorzijde: Type 2: hetzelfde als type 1, doch de "Maple Leaf" is vervangen door de Leeuw van Iran. Het omschrift is hetzelfde, doch met grotere letters.
Keerzijde: Type 2: hetzelfde als type 1, doch met gedrongen letters.
Aantal landen: 5 (4 per periode)
Min. periode: 90 dagen
Lint: Type 1: 9 strepen van rood /wit /rood/wit/groen/wit/rood/wit/rood
Type 2: 10 strepen van rood /wit /groen /rood/wit/groen/wit/rood/wit/rood
Lintbreedte: 38 mm

F. MULTINATIONAL FORCE AND OBSERVERS MEDAL F.M.O.
Egypte-Israël (Sinaï), 1979 - heden
Het instellen van deze multinationale troepenmacht had tot doel om te observeren of de grenzen tussen Egypte en Israël niet werden geschonden door beide partijen, na de Camp-David-Akkoorden, die werden ondertekend, na onderhandelingen van de Amerikaanse president Jimmy Carter, door Egypte en Israël. De instelling van deze missie betekende het einde van de missie UNEF II.
Materiaal: licht gekleurd brons
Voorzijde: Het embleem van de F.M.O. te weten het silhouet van een vredesduif met olijftak met het omschrift "MULTINATIONAL FORCE/& OBSERVERS"
Keerzijde: het opschrift: "UNITED /IN/ SERVICE/FOR/PEACE"
Aantal landen: 11, waaronder Nederland vanaf 1982
Min. periode: onbekend, waarschijnlijk 90 dagen
Lint: witte middenbaan geflankeerd met twee olijfgroene (bijna zwarte) strepen met brede oranje-rode boorden.

G. **OBSERVER TEAM TO NIGERIA (OTN)**
Nigeria/Biafra, 25 september - begin 1970 (Burgeroorlog)
Door het Verenigd Koninkrijk is om een 'peacekeeping/observer force' gevraagd, terwijl de Nigeriaanse regering een team van internationale waarnemers wilde. Het team was dus geen U.N. team en functioneerde gedurende de burgeroorlog om te inspecteren of de Nigeriaanse strijdkrachten zich schuldig maakten aan volkerenmoord. Haar bevindingen werden medegedeeld aan de pers, die meestal op de inspectiereizen werd uitgenodigd. Een afgevaardigde van de Secretaris-Generaal van de U.N. was lid van het team.
Aantal landen: 5
Geen medaille of lint werd ingesteld voor deze missie.

Deze opsomming overziend moet men onder de indruk zijn van de immense taak, die de Verenigde Naties hebben verricht en nog steeds verrichten om de vrede in de wereld te herstellen dan wel te handhaven. Begrijpelijk dat de volkerenorganisatie enige tijd geleden werd onderscheiden met de NOBEL-PRIJS VOOR DE VREDE.
Een passende beloning voor de "Soldaten voor de Vrede", de U.N.-"Blauwhelmen" van de talrijke vredesmissies.

Bronvermelding:

"The Medal Yearbook", 1993 by Token, Honiton-Devon.
Artikel in "Coins and Medals", November 1967 door Major N.W. Poulsom
"Ribbons and Medals", revised edition door Alec A. Purves, Londen 1983
"The Canadian Peacekeeper", door Col. J.A.R. Gardem, Ontario 1983.
"The Blue Helmets", U.N. Dept. of Public Information 1992; ISBN 92-1-100444-6
"In the Service of Peace", door Major B.R. Brown (Canada), 1993, OMRS-Ribbon Branch Supplement no. 7.
"Orders and Decoration of The Netherlands" door H.G. Meijer/C.P.Mulder/ B.W. Wagenaar, Venray 1984.
Informatie (mondeling) Bureau Onderscheidingen Ministerie van Defensie (de heer A. Kuiper).
Recente krante-artikelen (NRC)

W.A. HAGE

Urgente hulp voor Malta

Over de heroïsche strijd om het belangrijke geallieerd steunpunt, het eiland Malta in de Middellandse Zee, te behouden in de laatste wereldoorlog, is veel geschreven en vastgelegd in documentatie. Het nu volgend persoonlijk verslag over een korte periode uit die strijd, geeft een goed beeld over wat zich afspeelde bij de geallieerde koopvaardij die zo'n belangrijke rol vervulde bij het ondersteunen van de krijgsmacht om de vijand te verslaan.
Het is een opstel geschreven door oud-collega P.W. Dirksz, destijds 4e stuurman in dienst bij de Stoomvaart Maatschappij "Nederland", thans wonend in Californië, en met zijn toestemming mag het gepubliceerd worden.

Opgemerkt moet worden, dat de nood op Malta hoog was opgelopen na de laatste bevoorrading eind maart 1942. De Britse Admiraliteit besloot na voldoende oorlogsschepen en jachtvliegtuigen op Malta beschikbaar te hebben, op 22 mei opnieuw een poging te wagen om het eiland te gaan helpen. Het plan was om in Alexandrië een konvooi te formeren en dit naar Malta te sturen. Tegelijkertijd zou ook uit het westen een konvooi komen dat vijf schepen telde, waaronder het motorschip "Tanimbar" (bouwjaar 1930) van de Stoomvaart Mij. "Nederland". Oorspronkelijk was ook het motorschip "Java" (bouwjaar 1939) van deze Maatschappij aangewezen, maar de directie slaagde erin dit hoge risico met een vrij nieuw schip te voorkomen. Het konvooi dat uit Alexandrië vertrok (codenaam 'Vigerous') telde elf koopvaardijschepen en zou een dag later dan het konvooi uit het westen (codenaam 'Harpoon') in Malta arriveren. De operatie 'Vigerous' mislukte geheel en van wat er van operatie 'Harpoon' overbleef volgt nu een verslag, hier en daar bewerkt voor de niet-zeeman.

KONVOOI NAAR MALTA

Hieraan deelgenomen met M.S. "Tanimbar" in juni 1942.
De dertigste april 1942 vertrok de "Tanimbar" van Gravesend Bay N.Y. met bestemming Engeland. Als tussenhaven zou Halifax N.S., Canada, aangedaan worden. De reis hier naar toe, in konvooi met vele troepen- en supplyschepen, verliep geheel zonder wederwaardigheden. Op zaterdag 2 mei kwamen we in Halifax aan, gingen ten anker en kregen order om de volgende ochtend 8 uur gereed te zijn om te vertrekken. Verlof om aan de wal te gaan werd niet gegeven. Zondag 3 mei vertrokken wij naar onze eindbestemming. De bemanning, die in New York uitgebreid was met een U.S.-Navy guncrew, bestond wat het dek betreft voor het grootste deel uit Chinezen. De tweede dag op zee liepen we in een dikke mist. Dit hield verscheidene dagen aan. Geregeld werden de eerste en zelfs nog het begin van de tweede dag de konvooi-mistseinen gehoord, maar in de namiddag van de tweede dag werd het konvooi verloren en werd besloten alleen verder te gaan. Zonder iets gezien te hebben werden de Britse eilanden bereikt. Op maandag 11 mei om ongeveer 2300 uur werden we in Glasgow langs de kant gebracht. Onmiddellijk werd met de lossing begonnen en dit is onafgebroken doorgegaan totdat het schip geheel leeg was. Nu werd het hele schip door de Royal Navy onder handen genomen voor de bewapening en de black-out.
Allereerst werden paravanes aangebracht, waar ongeveer drie weken mee heen ging. De bewapening, reeds bestaande uit een 4 inch kanon, enige 20 mm Oerlikon machinegeweren en de gewone Marlin-machinegeweren, werd uitgebreid tot 6 Oerlikons, 6 Marlins, 4 P.A.C.-rockets[1] en 2 zogenaamde

"pig-troughs" (lanceerbakken met raketten). Verder werd een installatie voor "kites" gemonteerd in de voor- en achter mast (een vlieger aan een lange kabel met op driekwart hoogte een bom ter vernietiging van het vliegtuig dat tegen de draad aanvliegt). Twee dieptebommen werden op het achterschip aangebracht met een inrichting om deze te werpen bij aanvallen van onderzeeboten. Verder werd in de machinekamer een dieptebom gemonteerd die moest dienen om het schip als het door vijandelijke actie buiten dienst gesteld was en niet meer binnen te brengen was, op te blazen en dus op deze wijze uit handen van de vijand te houden. Bijna de gehele bemanning volgde een korte cursus in mitrailleur schieten, de bekende D.E.M.S.-cursus[2] van twee dagen, verder kregen de derde stuurman, vierde machinist, vijfde machinist en ikzelf een korte opleiding hoe de dieptebom in de machinekamer tot ontploffing te brengen nadat allen het schip verlaten hadden, en om daarna jezelf in veiligheid te stellen.

Terwijl dit alles gedaan werd, werd het schip door het S.T.O.[3] beladen en de enige aanwijzing waar de reis naar toe zou gaan was een gefluisterd "SECRET MISSION". De dieptanken[4] werden speciaal ingericht tot het vervoer van 'high octane gasoline', dat vervoerd werd in blikken van 5 gallon. De belading verliep vlot. In de loop van verscheidene dagen werden alle laadbomen en alle laadkraantjes getest op de normale belasting plus 10%. De lading bestond uit ammunitie, vliegtuigbenzine en 'stores'. Tevens werd er aan dek meegevoerd een motortorpedoboot op luik II, en twee 'invasion-barges' op luik V. Op de luiken I en IV werden zakken kolen geladen. Het schip was zeer diep afgeladen tot op 29 à 30 voet. De brandblusmiddelen werden uitgebreid. Wij kregen extra schuimblusapparaten, stirrup-pompjes[5] en twee benzinepompen mee, en het nodige voor gasbestrijding. Een luchtverversingssysteem werd aangebracht op de dieptanken om elke ochtend met lucht de gevaarlijke benzinedampen uit de tanken te blazen.

De Chinese bemanning werd door een Europese vervangen, gedeeltelijk bestaande uit Hollanders en gedeeltelijk uit Engelsen. Verder kwamen er aan boord drie seiners van de Royal Navy en één Radiotelegrafist.

Een full-lieutenant had de leiding van de bemanning der 'invasion barges', en deze mensen werden in de pelgrims-badkamer[6] en toilet in het voorschip gehuisvest. De bemanning zelf werd nog uitgebreid met twee radiotelegrafisten van Engelse nationaliteit, een vijfde machinist en nog enige leden van het machinekamerpersoneel. Als liaison-officier maakte een lieutenant-commander van de Royal Navy de reis mee. De gehele bemanning bestond, toen het schip naar zee vertrok, uit 88 personen.

Bij vertrek uit Glasgow was het nog niet bekend waar de reis naar toe zou gaan, maar dat het een belangrijke trip zou worden bleek al spoedig, daar er voor vijf supply-schepen bescherming was van twee kruisers en 15 destroyers. Koers werd gezet om de Zuid. Bij het naderen van de breedte van Gibraltar werd de koers oostelijker en oostelijker en toen bleek het dat we voorbij de Straat van Gibraltar zouden gaan. Tot hier aan toe was de reis bijzonder rustig verlopen, alleen het regelmatig gooien van dieptebommen bracht enig leven in de brouwerij. De nacht voor het aanlopen van de Straat van Gibraltar werden lange telegrammen overgeseind o.a. over het aanlopen van de haven van La Valetta (Malta) en het binnenbrengen van het schip ter plaatse, dar er geen loodsen aanwezig waren. Verder moesten sleeptrossen klaar gemaakt worden, want ieder schip moest de volgende dag een motor-torpedoboot slepen.

Bij nacht werd de Straat van Gibraltar gepasseerd en de volgende ochtend bleek dat het konvooi op volle sterkte was. Een tanker had zich bij de supply-schepen gevoegd, in totaal nu zes stuks. Het escorte was ontzaglijk uitgebreid en bestond uit: een slagschip, twee viegtuigmoederschepen, enige kruisers, luchtafweerschepen, 21 torpedobootjagers, mijnenvegers en motortorpedoboten. De motortorpedoboten werden voor één dag gesleept maar zonder veel succes. De zee was te ruw en de vaart, 13 mijl, te groot. De eerste twee dagen verliepen kalm, zo nu en dan

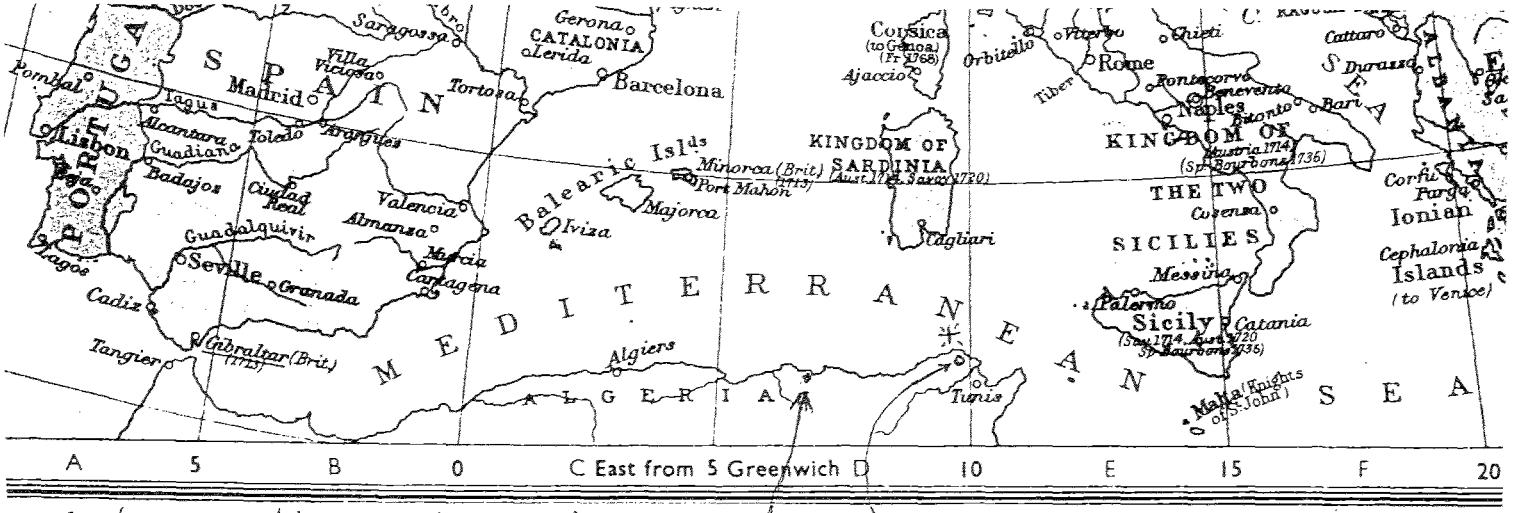

Routeoverzicht Middellandse Zee

Philippeville

BIZERTE

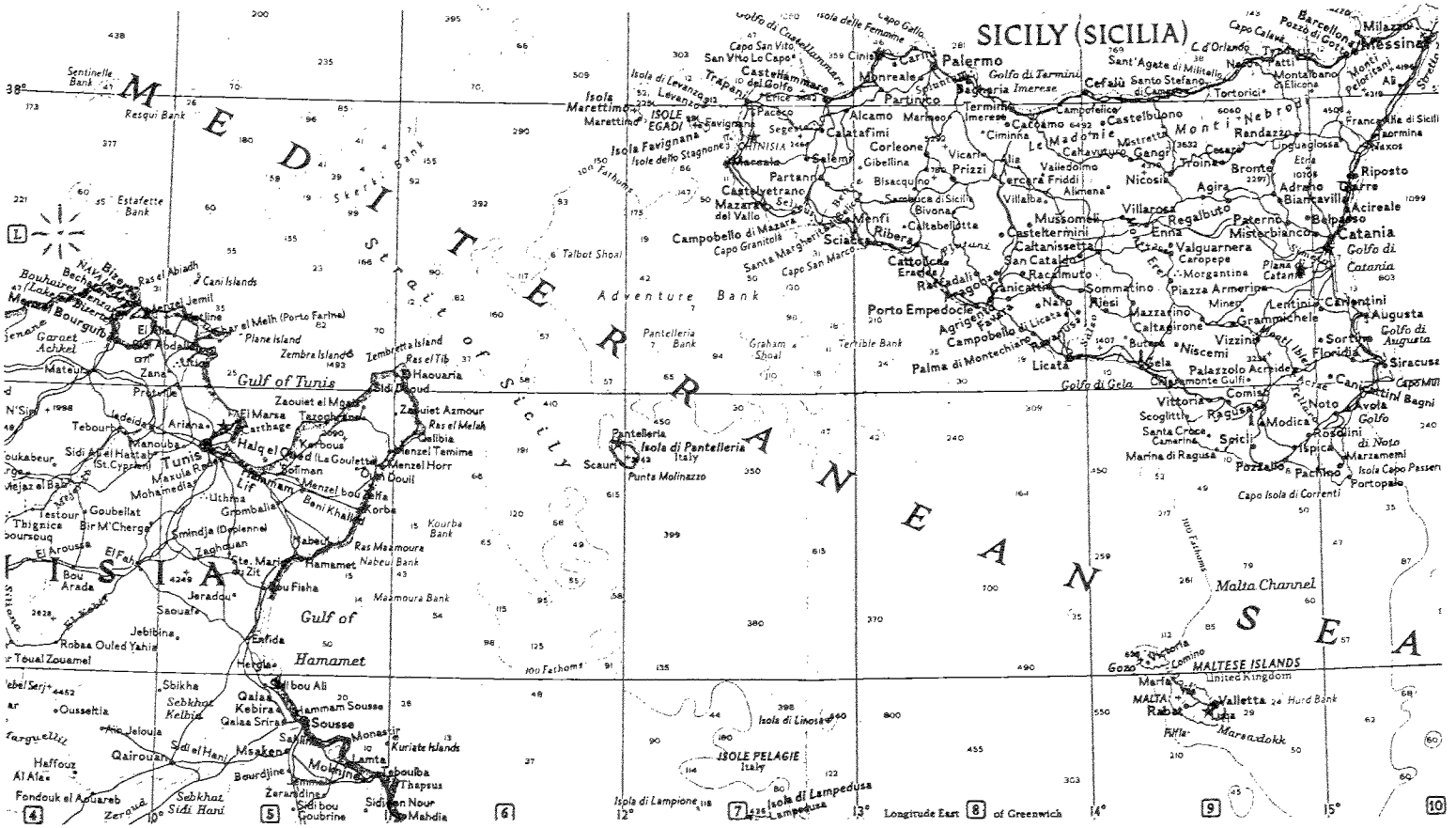

14 juni ± 11.30

Het laatste traject

15 juni ± 23.00

enige waarschuwingen dat er vijandelijke vliegtuigen naderden, maar gelukkig was het steeds loos alarm. Zondagochtend 14 juni waren wij de Noord-Afrikaanse kust dicht genaderd en met het oog op mijnengevaar werden al om 6 uur de paravanes uitgevierd. Tijdens dit werk werd een vliegtuig waargenomen, het escorte opende het vuur maar het vliegtuig was snel verdwenen. De ochtend verliep kalm, om 10 uur werd nog een tijdmeterlengte genomen en uitgerekend, toen even na 10.15 uur het alarm klonk: vliegtuigen in zicht! Ditmaal was het geen loos alarm. Iedereen begaf zich naar zijn alarmpost. De aanval werd met succes door het konvooi afgeslagen.

Enige vliegtuigen werden neergeschoten en wij zelf hadden het resultaat van twee neergeschoten en één waarschijnlijk. De vliegtuigen verdwenen, maar om 11.15 uur was het weer alarm en waren de vliegtuigen weer terug. Nu in veel groter aantal, waaronder duikbommenwerpers en torpedo-vliegtuigen. De vliegtuigen van de vliegdekschepen stegen weer op om de vijand op te vangen. Verder werd een verschrikkelijk spervuur opgegooid door de escorterende oorlogsschepen. Verscheidene vliegtuigen zagen we in zee storten, maar de vijand zette door. Een kruiser zagen wij een treffer krijgen en hierna brak de hel eerst goed los. Nu werd de aanval voornamelijk op de "Tanimbar" gericht. Alle schepen wierpen een spervuur boven ons, maar ondanks dit wist een torpedo-vliegtuig ons te naderen en te treffen in het achterschip.

De "Tanimbar" kreeg een schok en helde direct naar stuurboord over. De order 'schip verlaten' werd gegeven en een ieder begaf zich naar de boten. Wij werden nogmaals getroffen door twee bommen vlak achter de schoorsteen in de machinekamer.

De eerste boten aan bakboord en stuurboord waren buitenboord gesjord, de beide daar achter, niet. Bij de boten gekomen bleek het niet mogelijk de beide achterste boten buiten boord te krijgen door de grote hitte van de brand op het achterschip. Alles ging over naar de twee voorste boten, maar juist toen deze gevierd zouden worden klonk het ratelen van machinegeweervuur over dek. Iedereen ging uit de boten en zocht dekking in het verblijf van de machinisten. Hierdoor gingen enige kostbare minuten verloren, want toen men weer in de boten ging, stond het water al tot aan het bridgespace dek [7]. Mijn boot BB 1 werd gevierd, maar het schip zonk zo snel dat juist toen de boot vrij was, de zuiging te sterk werd en de boot omsloeg. Ik kwam weer op het sloependek terecht en werd met het schip meegezogen. Gelukkig kwam ik weer boven, maar toen was er al niets meer van de "Tanimbar" te zien. Ik wist me vast te klampen aan een stuk wrakhout en zag toen nog enige overlevenden om me heen drijven. Door de oorlogsschepen werd onmiddellijk hulp verleend, boten werden uitgezet en de drenkelingen opgepikt. Zelf werd ik opgepikt door een sloep van de mijnenveger H.M. "Hythe". Aan boord van deze bodem vond ik de kapitein, de hoofdmachinist, de marconist en vele leden van de bemanning. Na de redding werden we op uitstekende wijze door de officieren en manschappen van het Engelse oorlogsschip onthaald.

Aan de wal waren wij echter nog niet want als escorte-vaartuig moest het konvooi verder gebracht worden. De hele zondag werden door vliegtuigen aanvallen op het konvooi gedaan, met zeer weinig resultaat.

Het bleek nu dat wij de volgende ochten dicht genoeg bij Malta zouden zijn om luchtbescherming te krijgen van de op dit eiland gestationeerde vliegtuigen. Om deze reden gingen op de avond van de 14de juni de aircraftcarriers, het slagschip en een gedeelte van het escorte naar Gibraltar terug. Maandag 15 juni was echter een slechte dag, daar om 6 uur de vijand weer met vliegtuigen aanvallen op het restant van het konvooi deed. De verliezen werden groter omdat de vliegtuigen van Malta op zich lieten wachten. In de namiddag werd de kans groter dat we tenslotte met een gedeelte van het konvooi op Malta zouden aankomen. Maar de bescherming uit de lucht werd uiteindelijk verkregen en nu werden de steeds talrijker wordende aanvallen van de vijand met succes afgeslagen. Laat in de avond werd Malta bereikt

maar nog waren wij niet veilig binnen omdat eerst een vaargeul geveegd moest worden. Bij dit werk vielen jammer genoeg enige slachtoffers: een Poolse destroyer liep op een mijn en zonk. Van de overgebleven supply-schepen liep er nog één op een mijn, maar werd - in zinkende toestand - toch binnengebracht. Het resultaat was tenslotte dat slechts 11/2 schip het einddoel bereikt had.
Vroeg in de ochtend van de 16de juni werden wij aan wal gebracht, kregen een goed ontbijt, een bad en schone kleren. Nu moesten wij vernemen dat van de 88 opvarenden er 28 vermist werden en enige in het hospitaal waren opgenomen waaronder de leerling-elektricien, die later aan de opgelopen verwondingen is overleden.
Dezelfde middag werden de tweede, derde en vierde stuurman verzocht aan boord van een destroyer te gaan, die ons naar Engeland zou brengen. Dit was H.M.S. "Blankney". 's Avonds werd La Valetta Harbour verlaten, de nacht verliep rustig, maar de volgende dag waren wij weer in strijd met vijandelijke vliegtuigen, die ons de gehele dag bleven aanvallen zonder echter enig succes te boeken. Twee dagen later werd Gibraltar, bereikt, waar wij een dag bleven. Hier kregen wij door de medewerking van de Captain of the Port enige warme kleren en vertrokken weer met bestemming Engeland.
Op 24 juni werd Gourock in Schotland aangedaan, waar wij werden ontvangen door vertegenwoordigers van de Nederlandse Scheepvaart & Handelscommissie en onze Maatschappij. De volgende dagen werden besteed met de verloren gegane papieren in orde te maken, kleren kopen en de noodzakelijke verklaringen af te leggen. Het belangrijkste van deze verklaringen volgt hieronder:

"De Tanimbar ging onder in een konvooi-slag in de Middellandse Zee op de 14de juni 1942 te ongeveer 11.30 uur op een breedte van ongeveer 37∞30' N en een engte van ongeveer 9∞34' Oost. Het schip werd getroffen door een luchttorpedo en twee bommen, andere spreken van twee torpedo's, hiervan ben ik echter niet zeker."

Uit kranten vernamen wij de volgende dagen bijzonderheden over de 'convoi-battle' waaraan wij hadden deelgenomen.
Mr. Attlee, Deputy Prime Minister, verklaarde in het Lagerhuis:

"The relief brought to Malta garrison was not carried through without considerable loss."

Een telegram van de Gouverneur van Malta, Lord Gort, sprak van de dank verschuldigd aan de officieren en manschappen van de Royal Navy en van de Merchant Navy. De officiële verliezen waren aan onze zijde: één kruiser, zes destroyers en 30 vliegtuigen. Dit waren de verliezen geleden door de Engelse en Poolse marine (een Poolse destroyer ging verloren). De vijand verloor zeker 65 vliegtuigen, maar waarschijnlijk 87. Verder werd met de Italiaanse vloot afgerekend en deze had aanzienlijke verliezen, o.a. torpedotreffers op een slagschip en verscheidene kruisers en destroyers waren tot zinken gebracht.
Het "Worldnews" dat ik enige dagen later las, gaf een levendig beeld van de slag. Het verklaarde dat meer dan 300 vijandelijke vliegtuigen aan de aanval deelnamen. Omtrent de verliezen van de supply-schepen werd niets bekend gemaakt, maar deze waren zeer aanzienlijk geweest.
Dat de verdiensten van de koopvaardij-vloot zeer hoog worden aangeslagen bleek enige dagen eerder toen bekend werd dat door de Engelse koning, voor het eerst de D.S.O[8] verleend was aan koopvaardij-officieren. Drie gezagvoerders werden met deze onderscheiding begiftigd voor hun aandeel in het brengen van voorraden naar het St. George Cross eiland Malta.

Op zee, september 1942.

w.g. P.W. Dirksz,
4e stuurman m.s. Tanimbar.

Naschrift:

In dit verslag wordt het aantal van 28 vermisten genoemd. Het boek van J.W. de Roever vermeld negen gewonden waarvan één ruim

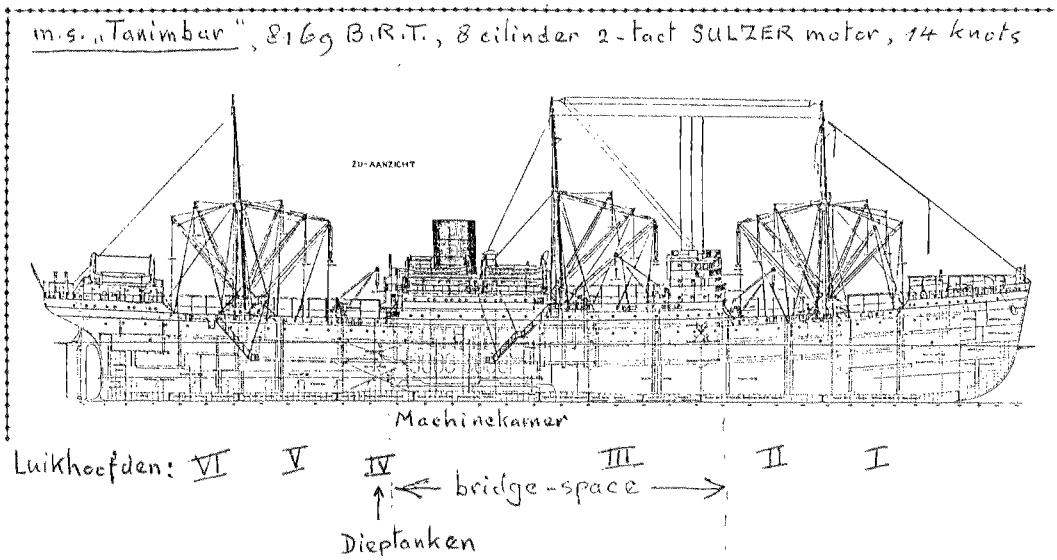
m.s. „Tanimbar", 8169 B.R.T., 8 cilinder 2-tact SULZER motor, 14 knots
ZIJ-AANZICHT
Machinekamer
Luikhoofden: VI V IV III II I
bridge-space
Dieptanken

M.S. Tanimbar.

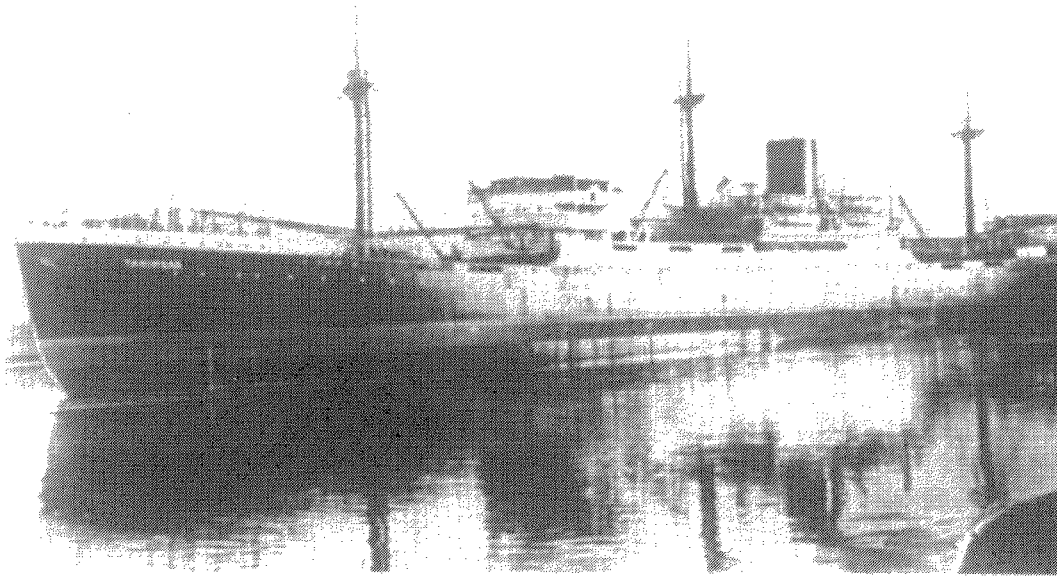

een maand later op Malta overleed en 15 man direct gedood of verdronken.
Het boek van L.L. von Münching vermeld 23 doden. De juistheid van deze getallen zal nader onderzocht worden.
Aan de gezagvoerder werd het Bronzen Kruis toegekend en aan de hoofdmachinist het Kruis van Verdienste.
Een foto van de "Tanimbar" in oorlogstijd met haar bewapening is niet beschikbaar. Fotograferen was ten strengste verboden. Iedere poging daartoe werd behandeld als verraad aan de vijand. Het werd uiterst streng bestraft.
De positie waarop de "Tanimbar" verging zoals vermeld in de verklaring van 4de stuurman Dirksz is de juiste.
Op bladzijde 399 van het boek van J.W. de Roever staat 6∞44' O.L.. Dit moet zijn 9∞44' O.L.. Uit beschrijvingen in drie van de vier geraadpleegde werken valt op te maken dat men ongeveer dwars van Bizerte was en niet ten noorden van Philippeville (Skikda) zoals het boek van L.L. von Münching vermeld dat, de gegevens van J.W. de Roever volgde.

Geraadpleegde werken:

1. Varen in oorlogstijd - S.J. Graaf van Limburg Stirum (1947).
2. "Nederland in de Tweede Wereldoorlog" - J.W. de Roever (1951).
3. "De Nederlandse Koopvaardijvloot in de Tweede Wereldoorlog" - L.L. von Münching, deel I (1978).
4. "Geschiedenis van de Nederlandse Koopvaar dij in de Tweede Wereldoorlog" - K.W.L. Beze mer, deel II (1986).

Noten:

1. P.A.C.-rockets: Parachute And Cable rockets. Een rocket wierp een dunne staaldraad op waaraan ieder einde een parachute zich ontplooide waarvan de één groter was dan de ander. Vloog de vijand met een vleugel tegen de draad aan, dan trok door het verschil in grootte der parachutes, de draad strak langs het vleugeloppervlak met een fatale zagende werking.
2. D.E.M.S.: Defensively Equipped Merchant Ships.
3. S.T.O.: Sea Transport Office
4. Dieptanken. Tanken met verwarmingsbuizen voor het vervoer van vloeibare oliën of vloeibaar rubber uit de tropen naar koudere gebieden.
5. Stirrup pump. Een succesvol werktuig bij het blussen van brandbommen. Vergelijkbaar met een grote fietspomp geplaatst in een ondiepe bak met water. Het handvat had het model van een stijgbeugel.
6. Pelgrims-badkamer en toilet. De "Tanimbar" was behalve voor vracht en accommodatie voor 12 passagiers, ook gebouwd voor het vervoer van Mekkagangers.
7. Bridge-space dek. Deel van het hoofddek dat als een gang onder het brughuis en de machinekameropbouw doorliep.
8. D.S.O.: Distinguished Service Order.

J. STAAL

Over de deserteurs van Namen, een klachtenregeling in het Staatse Leger en de Straf met de lonten

TWEE GESCHIEDENISLESJES

I

Op 31 december 1779 is de Republiek in oorlog met Engeland. Leger en vloot zijn schromelijk verwaarloosd; de Engelsen bezetten onze koloniën en blokkeren onze kusten. Slechts eenmaal zal de Nederlandse vloot een konvooi met succes begeleiden. Daarna durft ze niet meer uit te varen.
Het valt daarom niet moeilijk te begrijpen, dat de Republiek op vele manieren tracht de vloot te versterken. Maar het is mij een raadsel waarom Prins Willem V op 23 januari 1781 een generaal pardon afkondigt voor *alle* deserteurs die zich melden voor 1 april - later zal dit verlengd worden tot 1 juni. Niemand wordt uitgesloten. Tot ontsteltenis van de Hoge Krijgsraad, die met het geval te maken krijgt, blijkt zelfs een deserteur die zijn paard heeft meegenomen, dus gestolen, verkocht, onder het pardon te vallen [1].
Hoe hoog was de nood gestegen, dat de Prins het leger wilde versterken met lieden wier onbetrouwbaarheid al eens was bewezen en wier wederinlijving het moreel van de troepen geen goed zou doen? Dreigde er een invasie? We weten nu, dat de Engelsen de Republiek, natuurlijke bondgenoot tegen Frankrijk, niet al te zeer wilden verzwakken, maar in de geruchtenstroom die elke oorlog begeleidt, kan men op het moment zelf niet latijd waar van onwaar onderscheiden. Of dreigden er problemen met keizer Jozef II? Hij slaagde er tenslotte in om in 1782 het Barrière-traktaat uit 1715, dat de Republiek het recht gaf om op gezamenlijke kosten van Oostenrijk en de Republiek zelf in een aantal Zuidnederlandse steden garnizoenen te legeren - zulks ter beteugeling van het Franse imperialisme - opgezegd te krijgen. Of - en daarop zou ik mijn geld zetten - wilde de Prins het leger versterken, omdat hij binnenlandse onlusten vreesde?
Laten we het aan deskundiger mensen over om dit raadsel te ontsluieren. Ons gaat het erom, dat aan alle deserteurs amnestie was verleend.

II

Iemand die onder het ancien regime soldaat wilde worden, sloot niet een contract met het land dat hij ging dienen, maar met de kapitein-eigenaar, de commandant van de compagnie. Deze op zijn beurt sloot een contract voor de hele compagnie met een vorst of staat [2]. Zo'n commandant is met andere woorden een soort koppelbaas, over wie en door wie alle betalingen geschieden. Vandaar dat sommigen onvoorstelbaar oud zijn. De man die wij in ons verhaal zullen ontmoeten, Paul David de Bois, is zeker tot 1787 in functie, hij is dan 81 jaar. Zelden is hij overigens bij zijn troepen.
Uiteraard heeft de vorst of de staat zekere rechten, dat van inspectie en het recht van benoeming van zeker de hogere officieren. Verder moet iemand militaire ervaring hebben eer hij als commandant geaccepteerd wordt. Hij moet bovendien een kredietwaardige geldschieter kunnen produceren, die hem kan voorschieten als vorst of staat even slecht bij kas mocht zitten.
Waartoe dit kan leiden, staat te lezen in *Koning en kanton* van Hermanus Amersfoort [3]. Ik citeer:

> "De afrekening van de werkelijk gemaakte kosten vond plaats tussen de commandant en de soldaat. Voor vrijwel alles wat de eerste aan de laatste leverde, van kleding en voeding tot de geneeskundige

verzorging, betaalde de soldaat zijn commandant. Deze laatste hield daartoe per man een boekhouding bij waarin hij alle uitgaven ten laste bracht van de soldij van de soldaat. Ook het handgeld. de premie die de recruut ontving op het moment dat hij zich liet aanwerven, werd meestal direct als schuld geboekt... In het bedrag dat de commandant voor zijn eenheid ontving, was zijn eigen tractement begrepen. Maar de voornaamste inkomstenbron, afgezien van incidentele baten als giften en krijgsbuit, school in de exploitatie van het korps zelf. Hiertoe behoorde in de eerste plaats de handel die de commandant met zijn ondergeschikten dreef via de boekhouding van het korps. De commandant verdiende aan alles wat hij de soldaat leverde - niet het minst aan de fraude daarbij: slechte en dus goedkope kleding, voeding, huisvesting en wat dies meer zij. Ook kon de commandant de betaalheer een rad voor ogen draaien door te jonge of te oude of anderszins ongeschikte manschappen te werven, die voor een lager handgeld te krijgen waren. Verder viel er te verdienen door het korps onder de voorgeschreven sterkte te houden, wat de kosten uiteraard drukte."

EEN INTRIGEREND DOCUMENT

Het Regiment Artillerie van het leger der Republiek telde in 1781 15 compagnieën, ieder van 120 man. Om de drie maanden moesten de commandanten de sterktelijst opmaken. De overgrote meerderheid van die lijsten is verloren gegaan; het toeval wil echter, dat 13 van de 15 lijsten uit maart 1781 bewaard zijn gebleven.

De compagnie van luitenant-kolonel P.D. Du Bois was toendertijd gelegerd in Namen. Met de lijst van deze compagnie is iets aan de hand[4]. Achter de naam van 14 van de in totaal 117 manschappen staat de vermelding: "in de provoost te 's-Gravenhage", achter de naam van nog eens 11: "in de provoost".

De lijsten der andere compagnieën vermelden soms vreemde zaken[5], maar de vermelding "in de provoost' is daar een grote zeldzaamheid. Gaf de buitenpost, die Namen ongetwijfeld was, bijzondere aanleiding tot wangedrag of was er wat anders aan de hand? En hoe en waarom kwamen die veertien man in Den Haag terecht? Was het, omdat daar de Hoge Krijgsraad zetelde en hadden ze iets zo ernstigs begaan, dat ze op het hoogste niveau moesten worden berecht?

Uiteraard boden de Barrièresteden een prima gelegenheid om te deserteren. De soldaten hoefden maar een klein eindje te lopen voor ze buiten het bereik van de Republiek waren. Maar of artilleristen vaak deserteerden? Er is in het al genoemde dossier 1947 van de Raad van State een opmerking van een officier, gemaakt zo'n 250 jaar geleden: "je kan een ambachtsman in zes weken aardig leren exerceren, je kan een boerenknecht in een jaar redelijk leren paardrijden, maar voor de vorming van een artillerist is nog wel wat anders nodig."

Dus toen al beschouwde de artillerie zich als een keurkorps. En uit een keurkorps deserteert men niet.

MISDRIJF EN STRAF, ALTHANS POGING DAARTOE

Op 9 februari 1781 klimmen negen kanonniers[6] over de wal van de vesting Namen en zoeken hun toevlucht in Lives, een dorpje aan de overkant van de Maas, op Oostenrijks gebied. De dag daarop voegen zich nog vijf van hun kameraden bij hen.

Het gebeuren baart opzien. De commandant, of, zoals de 18e eeuwers hem noemden, de gouverneur van Namen, kolonel J.E. Hertell, maakt ervan zijdelings melding in een brief aan de kapitein-generaal van het leger, Prins Willem V. Of doet hij het subtieler en verbergt hij zijn belangrijkste - en slechtste - bericht in de laatste alinea van een schrijven over allerlei zaken?[7]

We leren uit de brief, dat de negen kanonniers op vrijdag 9 februari gezamenlijk zijn vertrokken. Hertell onderstelt een complot en dat lijkt een op het eerste gezicht voor de hand liggende conclusie.[8] We leren ook, dat ze zich op de 14e februari nog te Lives bevinden. Hertell deelt verder mee, dat hij zich

niet met hen wenst in te laten. Voor hem zijn het duidelijk muiters of deserteurs - daarmee onderhandelt men niet.
Later zal blijken, dat niet ieder daarover zo heeft gedacht. Twee officieren van de compagnie, luitenant Du Bois (ik heb niet kunnen achterhalen in welke familierelatie hij tot de kapitein-eigenaar stond) en onderluitenant Wurmondt zijn naar Lives gegaan om met de veertien te praten. Ze krijgen te horen, dat de kanonniers zeer ernstige grieven hebben tegen de bevelvoerend officier, kapitein-luitenant C.G. von Dentzsch. Het is waarschijnlijk dat in de hitte van het gesprek - en misschien van de drank? - de één tegen de ander heeft ingeschreeuwd: waarom zouden de officieren hun anders verzoeken de grieven op schrift te stellen? Eén der kanonniers, Arnoldus Werlinkoff, kennelijk wel ter penne, belast zich daarmee. Dertien van de veertien ondertekenen.
Ondanks aandringen der twee officieren om terug te gaan volharden de kanonniers in hun houding. Eerst moet er verandering komen in de wijze waarop zij behandeld worden.

II

Al eerder hebben de kanonniers zich met hun klachten tot luitenant-kolonel Du Bois gewend. Deze heeft beloofd Von Dentzsch erop aan te spreken. Dat heeft hij ook gedaan, maar geholpen heeft het niet.
Wat nu? Eeuwig in Lives blijven kunnen ze niet. Echt deserteren en bijvoorbeeld dienst nemen in het Oostenrijkse leger? Uit niets blijkt, dat ze zelfs maar een gedacht in die richting hebben gekoesterd. En zo komen ze op het idee, dat alleen de allerhoogste autoriteit in het leger, de kapitein-generaal zelf [9], iets aan hun situatie zal kunnen doen. Ze trekken naar Den Haag en vragen audiëntie aan bij Prins Willem V.
De Prins stelt zich op hetzelfde standpunt als Hertell. Hij wenst hen niet te ontvangen, al accepteert hij het rekest, en laat hun weten, dat ze zich onmiddellijk in arrest hebben te begeven. Vrijwillige melden ze zich bij de provoost. Blijkens het Notulenboek van de Hoge Krijgsraad zitten ze daar al op woensdag 21 februari.

III

We vinden voor die dag in dat boek namelijk de volgende ontekening:

> "Veertien canonniers van de Compagnie van den Lieut.Collonel du Bois zich in arrest hebbende begeeven komende allen, zo zij zeggen, *elk apart uit het garnizoen gegaan,* hier om zich te beklaagen over den Capitain Lieut. Dentzsch van de gemelde Compagnie ..."

De onderstreping is van mij. Op dit moment is het of de militairen al duidelijk is dat ze alles moeten vermijden wat maar aan het bestaan van een complot doet denken, of spreken ze de waarheid, namelijk dat er geen complot was. Is het eerste het geval, dan zal hun dat duidelijk zijn geworden tijdens en door het bezoek van de officieren in Lives. Gedurende het gehele onderzoek zullen ze bij deze bewering bijven: ieder voor zich heeft de beslissing genomen om weg te lopen, er was geen afspraak vooraf.
Nog dezelfde dag worden twee kanonniers, Arnoldus Werlinkoff en Coenraad Keller [10] door twee leden van de Hoge Krijgsraad ondervraagd. Werlinkoff blijkt ook administratief zijn mannetje te staan. Hij heeft de officieren een kopie van zijn lijst met klachten meegegeven; het origineel stelt hij nu in handen van de Hoge Krijgsraad.
Het Notulenboek vat de klachten samen: "... de wijze op welke de geheel compagnie tot spot van het garnizoen gestelt zoude worden door den gemelden Cap. Lieut."

IV

Hoor ook de wederpartij. De volgende dag besluit de Hoge Krijgsraad een brief te sturen naar gouverneur Hertell met de opdracht zich te doen informeren door luitenant-kolonel Du Bois, door de officieren en door de bombardiers van de compagnie.
Hertell stuurt 11 maart de gevraagde informaties. Luitenant Du Bois is zwaar ziek en buiten staat de gewenste inlichtingen te verschaffen; van de anderen heeft hij deze verkregen [11].

Het slot van zijn begeleidende brief is fraai: "permiteert mij, Hoog Edele Gestrenge Heeren, van hier nog te durven bijvoegen, dat ik meer gegronde reedenen heb te gelooven, dat deeze onaangenaamheden grotelijks te imputeeren zijn aan de wijnige discipline en de ses weekse betalingen in plaats van alle week zo als bij de Infanterie gebruikelijk is."
We hebben deze brief helaas alleen in kopie.[12] De processtukken van deze zaak zijn verloren gegaan - het origineel en de ingewonnen informaties zullen zich daaronder wel bevonden hebben.

V

Inmiddels, op 26 februari, heeft de Hoge Krijgsraad van de Prins een missive gekregen, met daarbij gevoegd het rekest dat de kanonniers aan hem hebben gericht. In dat rekest is sprake van mishandelingen, maar dat woord kan zelfs nog in de 19e eeuw beledigingen betekenen[13], en daar zullen we het maar op houden.
Nu is het hoogst, hoogst onwaarschijnlijk, dat de notulist de missive onduidelijk heeft samengevat. De man is een meester in het vak. In het enkele geval dat wij hem moeilijk verstaan, ligt het eraan, dat een 18e eeuwer zich zo nu en dan anders uitdrukt dan iemand van tweehonderd jaar later en dat de plaats waar hij zijn komma's zet of liever niet zet, afwijkt van de onze. Doorzien wij deze moeilijkheden, dan is zijn stijl glashelder. Als we uit de notulen niet geheel begrijpen was 's Prinsen bedoelingen waren, ligt het aan diens brief zelf.
De ene helft is duidelijk. Hij geeft de Hoge Krijgsraad opdracht om de zaak te onderzoeken, maar in het bijzonder om te voorkomen, dat soldaten deserteren onder het voorwendsel hun recht te komen zoeken. Speciaal in tijd van oorlog is zulks ontoelaatbaar.
Maar wat er met de kanonniers moet gebeuren, straffen, procederen, hen terugsturen, dat staat er niet in. De Hoge Krijgsraad stelt de zaak in handen van de Fiscaal, zeg zijn militaire Officier van Justitie.
Deze Raad is niet de enige, die het niet goed weet. Op 21 maart ontvangt de Fiscaal een brief van de auditeur-militair, zijn collega van lagere rang, te Namen. Er zijn weer acht kanonniers gedeserteerd - die of opgepakt zijn of zichzelf hebben aangegeven, want ze zitten allen in de provoost van Namen. De auditeur-militair vraagt wat hij met hen moet doen en de Hoge Krijgsraad antwoordt, dat hij moet wachten "ten einde vooral voor te komen dat nopens de klagten geene diversiteit van gewijsden kome".
Mogen we uit het woord *gewijsden* opmaken, dat de Hoge Krijgsraad onbewust al heeft besloten te procederen en te vonnissen?

VI

De laatste verhoren vinden plaats op 25 april. Precies een maand later is de Fiscaal klaar met zijn werk.
In de tussentijd hebben alle gedetineerden nieuwe hemden gekregen en is een bezwaarschrift van luitenant-kolonel Du Bois afgehandeld. De kapitein-eigenaar moet betalen voor iedere man uit zijn compagnie die in de provoost zit. Het lijkt niet veel: 6 stuiver per dag, maar voor 14 man loopt dat op. Na veel gedelibereer krijgt hij een kleine korting: 2 gulden per man per week. Aangezien de kanonniers een maand of veertien in de provoost zullen blijven, kost het grapje hem een *f* 1.600,–, een gevoelig financieel verlies.

VII

Drie zittingen heeft de Fiscaal nodig om alle stukken voor te lezen. Eerst op 30 mei volgt de bespreking.
Voor wat er met de kanonniers moet gebeuren, komt hij met twee voorstellen. Het eerste is tegen hen te procederen, wat hem juridisch de beste oplossing lijkt. Het tweede is de zaak bij advies af te doen, dat wil zeggen de zaak disciplinair af te handelen: overbrengen naar Hellevoetsluis, daar een dag rigoureurs met de lonten te straffen, ontslaan uit 's lands dienst te land en over te brengen op 's lands schepen van oorlog om het land ter zee te dienen. In het laatste geval dient de admiraliteit wel kapitein-eigenaar Du Bois schadeloos te stellen.
Maar de Hoge Krijgsraad heeft problemen met procederen. Zeker, de kanonniers kan

desertie ten laste worden gelegd, maar dat zou automatisch tot pardon hebben geleid - ze hebben zich voor 1 juni weer gemeld. Het spreekt zo vanzelf, dat ze dat niet eens aan de orde brengen.
Is er een ander artikel van het reglement op de krijgstucht, de zogenaamde Articul-brief, dat ze hebben overtreden? [14]
Het zou dan gaan om de artikelen 7, 9 of 10. Ik citeer ze:

> "VII. Niemand sal eenige Muyterye verwecken / of maken onbehoorlijke vergaderingen / op hemlicke / bedeckte / of eenige andere voornemen / om wat saecken datter ook sy / sonder bevel van sijn Oversten of Bevelhebberen / Op poene van gehangen te worden.
> IX. Degene die quaet spreken sullen van de Staten Generael of Particulier, de Raden van State, ofte andere Overgheyd / of die yet sal seggen in spijt of spot van deselve / sal aen lijf ende leven sonder genade gestraft worden.
> X. Die eenige woorden tot oproer / muytery of ongehoorsaemheyt tenderende, zal gesproken hebben / of deselve gehooort sal hebben en die niet terstont te kennen gegeven zijn Capitain, sal met der doot gestraft worden."

Na het unanieme oordeel van de leden hebben de veertien zich daaraan niet schuldig gemaakt.
De Hoge Krijgsraad gaf daarom de voorkeur aan de disciplinaire oplossing en adviseerde de Prins zodanig. Het doet vreemd aan, dat hij disciplinair ging straffen en dat niet overliet aan de commandant, maar hoe vervoert men veertien gevangenen onder gewapend geleide over buitenlands gebied.

VIII

De straf met de lonten moet iets afschuwelijks geweest zijn. Zij was voorbehouden aan artilleristen, maar iedere keer dat een artillerist op grond van de reglementen daartoe veroordeeld moest worden, verzocht de Hoge Krijgsraad de Prins om de veroordeelde in zoverre te gratiëren, dat ze werd omgezet in spitsroeden lopen. En dat is ook geen pretje.
Wat die straf inhield? De term komt niet voor in het WNT en evenmin in het later verzameld supplementair materiaal. Ook buitenlandse woordenboeken hebben geen lemmata als "Strafe mit den Lunten" of "punition avec les mèches". Zelfs Dibbetz [15] met zijn vele, vele kolommen "Straffe" noemt deze straf niet. De Sectie Militaire Geschiedenis van de Koninklijke Landmacht heeft er nooit van gehoord.
Mijn hypothese: een *mèche* is ook een stukje touw dat aan het uiteinde van een zweep is vastgemaakt. De oorspronkelijke bedoeling is, dat de zweep, door de lucht geslagen, daardoor een mooi klakkend geluid geeft. Ik vermoed nu, dat voor de straf met de lonten de riem of de riemen van de zweep aan het eind met iets hards versterkt zijn. Als iemand daarmee geslagen wordt, loopt, zoals de Hoge Krijgsraad in zijn motivering voor gratie vaak betoogt, diens gezondheid of zelfs diens leven gevaar.
Het is daarom opmerkelijk, dat de Hoge Krijgsraad deze straf voorstelt. Lag het in zijn bedoeling om na het akkoord van de Prins aan te dringen op de gebruikelijke gratie of wilde hij een afschrikwekkend voorbeeld stellen? Elders in het notulenboek is te lezen, dat de desertie der veertien in het leger onrust heeft teweeggebracht en de Prins verzocht tenslotte niet voor niets om het ontwerp van een klachtenregeling.

IX

Na een eerste beraadslaging, waarin de klachten wel over erg veel schijven moeten lopen[16], komt de Hoge Krijgsraad tot een werkbare regeling: eerst bij de eigen officieren en slagen die er niet in ze weg te nemen, dan bij de auditeur-militair van het garnizoen. Deze zal onmiddellijk de garnizoenscommandant ervan in kennis stellen. De klager die zich zonder verlof uit het garnizoen verwijdert, wordt beschouwd als deserteur, als heeft hij nog zo gelijk.
Aldus zal Willem V of 11 juni ordonneren. Hij draait alleen de volgorde om: eerst verklaart hij, dat militairen die onder voor-

wendsel van klachten het garnizoen zonder verlof verlaten, als deserteurs zullen worden beschouwd; dan pas vermeld hij de hiërarchieke klachtenweg. Klaarblijkelijk is psychologie niet zijn sterke punt.

INTERMEZZO

Een enkele keer komen we iets te weten over de dagelijkse gang van zaken, zo vanzelf sprekend voor mensen uit de tijd zelf, dat deze vrijwel nooit wordt vermeld. Zo komen we erachter, dat de post van de gearresteerden werd gecensureerd. Op 8 juni ontvangt kanonnier Konings een brief van zijn vader, of liever gezegd, hij ontvangt hem niet, want de cipier leest hem eerst en wint daarop het advies van de Hoge Krijgsraad in, omdat er veel ten nadele van commandant Von Dentzsch in staat. De Hoge Krijgsraad waardeert zijn prudentie: Konings krijgt de brief niet en de cipier krijgt opdracht aan diens vader te schrijven, dat hij wel mag corresponderen met zijn zoon, maar niet de zaak ter sprake brengen en vooral niet tot nadeel van een ander.

En als tien dagen later de moeder en zuster van Werlinkoff en de moeder van Hollestelle vragen om de gearresteerden te spreken, mag dat onder soortgelijke voorwaarden: in tegenwoordigheid van de luitenant-provoost en de cipier en geen woord over de zaak!

Men mag de Hoge Krijgsraad streng vinden, hij is niet onmenselijk. De provoost is niet berekend op een zo groot getal gevangenen. Eerder moesten er al extra bewakers, helbaardiers, worden aangesteld; nu het zomer wordt, wreekt de te kleine behuizing zich op andere wijze. Er breekt een besmettelijke uitslag uit "waaraan zij nagt en dag onlijdelijke smerten ondergaan", schrijft het notulenboek op 8 juni. De gevangenisarts, professor Velse [17] vreest, dat alle gevangenen ziek zullen worden. De Hoge Krijgsraad onderneemt aktie. De griffier krijgt opdracht de Prins in te lichten en op 11 en 12 juni geeft deze order een aantal gevangenen af te voeren naar hun onderdeel, hetzij naar de plaats waar zij hun dwangarbeid hebben te ondergaan.

HET PROCES

I

Op 12 juni ontvangt de Hoge Krijgsraad nog een schrijven van de Prins. Willem V vindt het - om een voorbeeld te stellen - nodig, dat er tegen de kanonniers wordt geprocedeerd en dat ze worden gevonnist zoals behoort.

Nu loog de disciplinaire straf die de Hoge Krijgsraad voorstelde, er al niet om. Als de Prins hiermee niet tevreden was, moet hij wel uit geweest zijn op een doodvonnis. En dat was nu net wat de Raad onmogelijk had bevonden. Desertie viel onder de amnestieregeling en samenspanning of muiterij hadden de kanonniers niet gepleegd, was althans niet bewezen.

Maar bevel is bevel. Probeer die dan toch maar te bewijzen. Opnieuw en op nieuwe punten worden de kanonniers stuk voor stuk verhoord. Over twee staat meer dan dat ze op een dag aan de beurt zijn gekomen. Jan Janssen "schijnt zeer onnozel te zijn", Lucas Nijman beseft wat hem boven het hoofd hangt. In wanhoop zegt hij: "Daar liggen de geschriften. Zo is het gegaan. Ik zal me moeten getroosten wat er van komt. Maar ik noch iemand anders had kunnen verdragen zo te worden behandeld als door de commandant."

Zijn woorden maken indruk. De Hoge Krijgsraad beseft, dat de veertien gearresteerden in Den Haag en de acht in Namen niet zo standvastig zouden blijven in hun verklaringen van slechte behandeling, als er iets niet goed mis was geweest.

Is het het ressentiment tegen de Prins, die hen met een onmogelijke opdracht heeft opgezadeld, dat hun oog doet krijgen voor de zaak van de kanonniers? Zijn ze in hun wiek geschoten: je wilt niet wat wij adviseren? Goed, maar dan krijg je de modelbehandeling. Of zijn er nobeler motieven in het spel: is het, dat ze, nu ze recht moeten doen en niet in de eerste plaats de discipline handhaven, de belangen van het individu boven die van het leger in het oog zullen houden? We moeten beseffen, dat er wel een aanklager is, de Fiscaal, maar dat er geen advocaten zijn. De Hoge Krijgsraad zelf zal de argumenten

voor de verdediging moeten aanvoeren.
Ik kan me niet aan de indruk onttrekken, dat de Hoge Krijgsraad vanaf die 12e juni de kanonniers anders bejegent. Hoe anders de uitlating van het lid generaal-majoor Vinck op de 20e juli te verklaren?

II

Op die 20e juli kondigt de Fiscaal aan, dat hij tegen de kanonniers de doodstraf zal eisen. Nu de Prins met de eerder voorgestelde straf niet akkoord gaat, kan hij moeilijk anders. De moeilijkheid voor hem is, dat geen der kanonniers een bekentenis heeft afgelegd voor die vergrijpen waarop de doodstraf staat: ze blijven beweren, dat ieder voor zich gehandeld heeft en dat van complotteren geen sprake was. Hij vreest daarom, dat hij geen bewijsmateriaal heeft om tot een veroordeling te komen. Hij wil nu ook weten wat er van die klachten waar is.
Maar het is duur en omslachtig om alle getuigen naar Den Haag te ontbieden. Onderzoek te Namen is vereist. Dat onderzoek moet trouwens met zoveel omzichtigheid geschieden, dat het niet aan de auditeur-militair ter plaatse kan worden overgelaten.
Waarom die niet omzichtig genoeg is, zegt de Fiscaal niet. Heeft hij tegen de afspraak soms eigenmachtig maatregelen genomen tegen de manschappen die in Namen in de provoost zaten? Er wordt over deze namelijk niet meer gesproken. Als dat zo is, moeten we er wel rekening mee houden, dat in die Namense provoost de één na de ander ziek werd. [18]
De Hoge Krijgsraad besluit daarom de Prins voor te stellen, dat de Fiscaal zelf naar Namen reist voor nader onderzoek en daar in ieder geval de nog niet gehoorde officieren ondervraagt. Dat is niet alleen luitenant Du Bois, maar ook luitenant Neef, na luitenant-kolonel Du Bois de hoogste in rang. Neef is absent, omdat hij verlof heeft verkregen frontdienst te doen. [19]
Vinck verklaart daarop, dat hij geen enkel bezwaar heeft tegen de reis van de Fiscaal en dat hij is voor een strenge straf, maar dat hij niet voor de doodstraf zal stemmen. En dat, terwijl hij niet weet, wat de Fiscaal in Namen zal ontdekken.

III

De Prins krijgt een brief van zes kantjes. De verleiding is te groot om er niet uit te citeren:

> "Zedert ... de Advocaat Fiscaal van de Generaliteit gedeclareert heeft eisch te zullen doen tot den doodt, is dat werk geworden van zo veel meer gewigt om dat hoe ook de conclusie tot afdoening der zaaken bij ons in goede Justitie vallen zal, thans het leeven, en wel van een aantal van 14 onzer meedemenschen voor ons inqueestie zal worden getrokken, en dat wij moeten voor uitzien dat bij aldien wij na nog nadere overweeging gegronde redenen zouden moeten vinden voor condemnatien tot de dood, Uwe Hoogheid ook gegronde redenen zoude kunnen vinden om zodanigen condemnatien te doen executeeren." [20]

Men kan natuurlijk lachen om de wijdlopigheid van de heren van vroeger. Ik blijf deze passage een knap staatlje van overredingskunst vinden. De Hoge Krijgsraad heeft het middel gevonden om de Prins onder morele druk te zetten. En ik denk, dat dat niet gemakkelijk is gegaan. Er zitten vier dagen tussen de beslissing om deze brief te schrijven en de brief zelf (al zit er een weekend tussen).

IV

De brief geeft duidelijk aan voor welk dilemma de Hoge Krijgsraad staat. De kanonniers zijn voor het merendeel van onbesproken gedrag. Ze hebben niet de bedoeling gehad zich aan de dienst te onttrekken. Ze klagen niet als uit een mond over de ondraaglijke behandelingen door hun commandant en verklaren met tranen van wanhoop (dat zal Nijman geweest zijn), dat hun de dood meer dragelijk is dan langer zo gecommandeerd te worden.
Maar, schrijft de Raad, examineert men de orders van Von Dentzsch, dan is er niets dat

ook maar een zweem zou hebben van ontoelaatbaarheid.
Wel krijgt luitenant-kolonel Du Bois een veeg uit de pan. Hij heeft toegegeven, dat zestien of achttien kanonniers zich bij hem hebben vervoegd met het verzoek, of zij niet wat beter behandeld konden worden. Hij heeft geantwoord: "Doet gij lieden uw plicht, dan zal zich alles wel schikken." Vervolgens heeft hij Von Dentzsch van het gebeurde in kennis gesteld (betekent dat, dat hij de zaak schriftelijk heeft afgedaan?). Deze heeft hem geantwoord, dat hij hem niets te zeggen had en goed wist welke orders hij uit Den Haag van hem ontvangen had.
En daar heeft Du Bois het bij gelaten!

V

Het is vakantie, maar op 30 juli wordt er een bijzondere vergadering uitgeschreven. Het antwoord van de Prins is binnen gekomen. Hoewel hij het voorstel om de Fiscaal naar Namen te sturen niet wil afwijzen, vraagt hij de Hoge Krijgsraad te overwegen, of er niet minder kostbare methoden zijn om tot een beslissing te komen.
De Raad kan het niet nalaten op te merken, dat zijn verworpen advies daartoe een uitstekend middel had geboden en heeft de moed daarmee zijn antwoord van 31 juli te beginnen[21] De daarin voorgestelde straf was afschrikwekkend genoeg; nu heeft hij bezwaar om enige voorbeeldige straf op te leggen, zolang niet bewezen is, dat alles ongegrond is wat de kanonniers zeggen over de bespotting waaraan Von Dentzsch hen onderwierp. Bovendien moet heel duidelijk worden bewezen, dat zij de lijst met klachten niet eigener beweging, maar op verzoek van de officieren hebben opgesteld.
Het laatste is duidelijk: hadden ze het eigener beweging gedaan, dan zou er sprake zijn geweest van complotteren.
Maar met het eerste verlaat de Hoge Krijgsraad zijn eerder ingenomen standpunt, dat de kanonniers gestraft moeten worden, omdat ze het garnizoen hebben verlaten ongeacht de aanleiding. Later blijkt, dat hij hen wil beschuldigen van laster jegens hun commandant om hen op grond daarvan te veroordelen. Maar - en dat beseft de Hoge Krijgsraad ook zelf - verband leggen tussen het gedrag van de commandant en de reactie van de kanonniers daarop versterkt de positie van de overtreders enorm.
De Hoge Krijgsraad voegt eraan toe, dat luitenant-kolonel Du Bois van Von Dentzsch een niet behoorlijk antwoord heeft ontvangen, verder dat één der gearresteerden over een ernstige zaak heeft geklaagd bij Du Bois, bij de grootmajoor [22] en getracht heeft dat te doen bij de auditeur, maar steeds nul op het rekest heeft ge kregen.
Op 6 augustus committeert de Prins de Fiscaal naar Namen.

VI

Maandag 10 september is hij terug en hervat de Hoge Krijgsraad zijn zittingen. De hele week - nadat het eerste deel van de vergaderingen aan andere zaken is gewijd - brengt hij verslag uit van zijn bevindingen. De maandag daarop vat hij ze samen. Het is hem gebleken, dat het gedrag van kapiteinluitenant Von Dentzsch zeer dwaas en ook tiranniek is en veel van zijn orders aan hetzelfde euvel lijden. Verder dat luitenant-kolonel Du Bois en diens vrouw (het staat er!) de compagnie hebben behandeld als een bron van inkomsten, dat luitenant Neef ziek was bij het ontstaan van de meeste "desordres" [23], dat luitenant Du Bois een zeer onnozel mens is en alleen luitenant Van Wurmond een kundig officier. De laatste heeft over de dwaasheden van Von Dentzsch gesproken met majoor Matack, eigenaar van een andere compagnie artillerie, in de tijd dat deze ook te Namen gelegerd was en toen beide compagnieën commandeerde. De Fiscaal vindt het vreemd, dat Matack niet heeft getracht de zaak recht te trekken of ter kennis te brengen van de commandant van de vesting Namen dan wel zijn superieuren. Hij zou graag een brief met vragen aan hem sturen.
Ook de laatste niet gehoorde officier, luitenant Imbyse van Batenburg, die volgens betrouwbaar getuigenis een rechtschapen officier is, thans met verlof te Oudewater, zou hij willen ondervragen.

Aan de andere kant heeft het er alle schijn van, dat er toch een complot is geweest, dat de gearresteerden ertoe zijn aangezet om in zo groot mogelijken getale weg te gaan, ten einde op die manier commandant Von Dentzsch te dwingen. Er moeten mensen zijn overgehaald die geen reden tot klagen hadden. Wat te denken van Nijman, die twee jaar met verlof was geweest? Ook op dit punt wil hij nader onderzoek doen.
De dag daarop geeft de Hoge Krijgsraad zijn toestemming. Eén lid is tegen de brief aan Matack, die volgens hem geen zin heeft (hij zal gelijk krijgen), maar legt zich bij de meerderheid neer.

VII

Het verhoor van luitenant J.W. Imbyse van Batenburg duurt vier dagen. Aan reis- en verblijfkosten krijgt hij 27 gulden en 14 stuiver vergoed.
Hij bevestigt wat de Fiscaal bevonden had ten aanzien van Von Dentzsch en de heer en mevrouw luitenant-kolonel Du Bois. Eén nieuw gegeven brengt zijn verklaring: dat het volk grote weerzin had om Von Dentzsch te gehoorzamen en met zeer veel genoegen deed wat hij zelf en Wurmondt opdroegen, ook al was dat een stuk zwaarder. Hij wijt dit aan verachting voor de commandant, wiens gedrag zwalkte tussen familiariteit en laatdunkendheid. [24]

VIII

Luitenant Neef speelt de ijzervreter: "Als ik kanonnier was en Von Dentzsch mijn commandant, dan liep ik de voorpoort uit!" De uitspraak maakt op de Hoge Krijgsraad indruk: als een officier al zo reageert ...[25]

IX

Wat heeft Von Dentzsch nu allemaal misdaan?
Als gezegd zijn de processtukken verloren gegaan. En het Notulenboek noemt de conclusies, maar niet de feiten. De brief van 9 april 1782 aan Willem V wil deze niet vervelen "met een lastig recit van de menigvuldige zaken" en beperkt zich tot de vermelding, dat de man tegenstrijdige en dwaze orders gaf. Eén voorbeeld: iedere dag moesten de lopen en sloten[26] worden gedemonteerd van schroef tot schroef. Uitermate kinderachtig werk - waarover de kanonniers door militairen uit andere compagnieën vaak bespot zijn en waaruit weer vele vechtpartijen zijn geboren. Een werk ook, dat tot snelle slijtage van de onderdelen leidt.

X

Nijman wordt opnieuw gehoord. De Fiscaal herziet daarna zijn mening: hij vindt het niet meer zo essentieel, dat deze twee jaar met verlof is gewest.
De complot-theorie verwerpt hij niet. Hij heeft alleen geen bewijs.
Wat moet hij doen? vraagt hij op 25 oktober. Door procederen tot een vonnis is geveld of de zaak bij advies afdoen? Hij is voor het eerste. De redenen voor het tweede: tijd en kosten sparen bestaan niet meer. De tijd is verstreken, de kosten zijn gemaakt. Bovendien is afdoen bij advies een goede zaak voor een garnizoenscommandant, maar past dat niet voor zaken waarvoor een krijgsraad bijeenkomt.[27]
Ten derde heeft de Prins al twee maanden geleden op een vonnis aangedrongen en zou het een vreemde indruk op hem maken, als nu weer tot een disciplinaire straf besloten zou worden. En ten laatste is het oneindig beter, dat zaken *welke zoveel gerucht hebben gemaakt*[28], bij vonnis worden afgedaan, of dit nu veroordeling of vrijspraak zij.
Eén der leden sputtert tegen. Nu hij zo veel meer weet, acht hij de kanonniers veel minder schuldig en zou hij liever de zaak zonder proces afdoen. Maar de argumenten van de Fiscaal zijn ook hem te sterk.

XI

Wat er dan gebeurt, stelt me voor raadsels. Op 5 december wordt Nijman opnieuw verhoord. Waarom? En in januari van het volgend jaar maakt het de indruk, dat de zaak is gesplitst in één tegen Arnoldus Werlinkoff en één tegen de andere kanonniers. De lezing der stukken betreffende de eerste neemt 20 gedeeltelijke zittingen, die betreffende de anderen 12 gedeeltelijke en

1 gehele zitting in beslag.

XII

Op 22 maart stelt de Fiscaal zijn eis. Hij vindt geen vrijheid om af te wijken van de straf die bij de wet uitdrukkelijk is bepaald en eist tegen allen de doodstraf aan de galg.
Wel wil hij de Prins adviseren deze straf om te zetten in de dood door de kogel en alleen te voltrekken aan hem die in zijn ogen de schuldigste is, namelijk Arnoldus Werlinkoff.
Twaalf van de overigen dienen twee dagen de straf met de lonten te ondergaan, indien zulks mogelijk is zonder gevaar voor hun gezondheid. Anders spitsroeden lopen.
De laatste, Smiets, één dag lonten of spitsroeden. Hij is de minst schuldige, vooral ook omdat hij het stuk niet mede heeft ondertekend.
Na het ondergaan van de straf mogen de dertien weer dienen bij de compagnie.
Verder wil de Fiscaal de Prins voorstellen om het commando van de compagnie op te dragen aan een andere, bekwame officier.
Die eis maakt de tongen los, in ieder geval die van luitenant-kolonel Cuninghame [29]. Hij blijft bij zijn oordeel, dat de kanonniers niet vallen onder de drie artikelen, waarop de Fiscaal zich in zijn eis heeft beroepen.
Artikel 7: onder onbehoorlijke vergaderingen zonder officieren moeten worden verstaan vergaderingen die in het garnizoen of het leger met voorafspraak of op heimelijke plaatsen worden gemaakt, waaruit muiterij of ongehoorzaamheid zou ontstaan. Van voorafspraak is geen bewijs en geen bekentenis. De bijeenkomst in Lives in een publieke herberg[30] is het natuurlijk gevolg van het vertrekken uit het garnizoen. Van voorafspraak is daarom geen sprake.
Artikel 9 stelt de doodstraf op het kwaadspreken over de Staten-Generaal, de Raad van State of enige andere Overheid. Dat strekt zich niet uit tot de subalterne militaire overheid. Hiervoor beroept hij zich op de rechtsgeleerde Feltman [31].
Artikel 10: woorden tenderende tot ongehoorzaamheid. Dat is van toepassing, wanneer die woorden zouden kunnen dienen om een oproer te verwekken. Wat de kanonniers hebben gezegd is, dat ze niet terugkeren naar hun garnizoen. Ze verschillen daarin niet van andere deserteurs en vallen niet in de termen van dit artikel.
Waaraan ze zich schuldig hebben gemaakt, is, dat ze het garnizoen hebben verlaten zonder verlof en geprobeerd hebben recht te verkrijgen op een onbetamelijke manier. Hij stelt voor hen allen twee dagen te straffen met de lonten en daarna weer dienst te laten doen, maar de Prins voor te stellen de straf om te zetten in twee dagen spitsroeden lopen.
Wel is hij het ermee eens om Von Dentzsch van het commando te ontheffen, maar hij wil daar pas toe overgaan, als de executie achter de rug is.

Andere leden van de Hoge Krijgsraad, Von Pollnitz, Van Goens, Gonzal, zijn het met hem eens. De Brauw ook, maar zijn argument dat artikel 10 niet van toepassing is, lijkt mij deugdelijker. Het geschrift dat zij aan hun officieren hebben meegegeven, of dat nu eigener beweging of op verzoek der officieren is tot stand gekomen, heeft ten doel gehad de redenen kenbaar te maken waarom zij het garnizoen hebben verlaten en niet om onrust in het garnizoen te veroorzaken. In het laatste geval zou het aan hun kameraden zijn gericht en niet aan de officieren zijn meegegeven om het aan de vestingcommandant of aan luitenant-kolonel Du Bois te overhandigen.
Van Alphen wil Werlinkoff als de meest schuldige wegjagen en Smiets slechts een dag straffen; Van Sonsbeeck, het laatste lid, schaart zich achter Cuninghame.
Met algemene stemmen wordt besloten tot de straf met de lonten en tevens tot de aanbeveling aan de Prins om deze om te zetten in spitsroeden, met zes tegen twee om geen onderscheid te maken tussen de veertien kanonniers.
Allen willen ook, dat de straf in het garnizoen van de compagnie voltrokken wordt. Er is echter een probleem. Als voorafgaande daaraan, zoals gebruikelijk is, het gehele vonnis wordt voorgelezen, dan zouden de

passages over Von Dentzsch tot hilariteit bij de manschappen kunnen leiden. Besloten wordt een extra zitting te beleggen om het vonnis te redigeren ...

XIII

Wat heeft de Fiscaal ertoe gebracht om een straf te eisen, die met algemene stemmen zou worden verworpen? Was het een doorgestoken kaart? Wilde de Hoge Krijgskraad de handen van de Prins binden door die eis in een formele zitting af te wijzen?
Ik hoop, dat we ook in dit licht moeten zien, waarom de Fiscaal zo op Werlinkoff gebeten was. Maar ik vrees, dat hier iets anders een rol speelde. Werlinkoff heeft zich, zo niet als woordvoerder, dan toch als penvoerder van de groep opgeworpen. Hij had duidelijk intellectueel meer in zijn mars dan de anderen en het lef - of de naïviteit - dat te tonen. De Fiscaal zal om het eerste in hem de leider hebben gezien. Gelukkig heeft de grote meerderheid van de Hoge Krijgsraad hem hierin niet gevolgd: dat je wat slimmer bent, betekent nog niet, dat je de voorganger bent in het kwaad.

XIV

Aan een vonnis als dit moet de Prins zijn goedkeuring hechten. Gezien de voorgeschiedenis is het niet zo verwonderlijk, dat de Hoge Krijgsraad er twee dagen over doet om de begeleidende brief op te stellen[32]. Hij dringt er daarin op aan de bestraffing als waarschuwend voorbeeld ten overstaan van de gehele compagnie te voltrekken. Toen deze nog in Namen lag, was dat praktische niet uitvoerbaar, nu ze een nieuw garnizoen betrekt, wel.

XV

Drie dagen later, op 12 april, is het antwoord van de Prins al binnen. Hij gaat akkoord en zet de straf met de lonten om in spitsroeden. De compagnie zal ongeveer de 26e in Bergen op Zoom arriveren. De Hoge Krijgsraad moet de gevangenen op de 22e of 23e op "eene secure wijze" naar die plaats doen transporteren. De Prins zal de gouverneur van Bergen op Zoom opdracht geven de commissarissen die op de straf moeten toezien, te benoemen want hij wil niet het risico lopen, dat Von Dentzsch de strafvoltrekking moet leiden.
Een week later is het vervoer geregeld. De kanonniers zullen met de nodige wagens naar Delft worden gebracht en vandaar met de schuit naar Bergen op Zoom.

XVI

Nog een probleem moet worden opgelost. Omdat de gevangenen op "secure wijze" moeten worden vervoerd, zo juist dat hun de vrees kunnen inboezemen, dat ze tot de dood of tot levenslange dwangarbeid zijn veroordeeld. Wie weet ondernemen ze wel pogingen om te ontsnappen!
Bij wijze van uitzondering wordt hun al enige dagen voor de tenuitvoerlegging van de straf zo niet het vonnis, dan toch de bepaling, dat ze na de voltrekking mogen blijven dienen, medegedeeld.
Op 1 mei ontvangt de Hoge Krijgsraad twee brieven. De gouverneur van Bergen op Zoom schrijft, dat de gevangenen donderdag en vrijdag zijn gestraft en zaterdag met de compagnie scheepgegaan naar Vlissingen. Kapitein-luitenant Von Dentzsch heeft de executie gecommandeerd, bijgestaan door twee commissarissen.
De tweede is van de auditeur-militair uit die plaats. Hij schrijft, dat de voorlezing van het vonnis en de executie in goede orde zijn verlopen "en met behoorlijke onderwerping der gecondemneerden ondergaan".

NABESCHOUWING

In de missive van 9 april 1782, schrijft de Hoge Krijgsraad aan de Prins, dat de orders van Von Dentzsch, hoe dwaas ook, niet het leven of de gezondheid van de kanonniers in gevaar hebben gebracht. De wijze waarop zij hebben gereageerd, is dan ook niet goed te praten.
Als leven en gezondheid inderdaad geen gevaar liepen, kunnen we het daarmee eens zijn. Ook naar twintigste-eeuwse maatstaven was de straf op zijn plaats. Over het soort straf zullen de meningen uteraard verschillen. Nog daargelaten de ongewenstheid van

lijfstraffen in het algemeen vind ik het bijzonder wreed op een lichaam dat zich nog niet van de vorige tuchtiging hersteld kan hebben, opnieuw aan een tuchtiging te onderwerpen.
Bedenken we echter, wat de Hoge Krijgsraad eerst met hen van plan was, dan zijn de kanonniers er goed van af gekomen.

Maar juridisch is er op het vonnis van alles aan te merken. Een bekwaam jurist had aangetoond, dat het enige strafbare feit waaraan de veertien zich hadden schuldig gemaakt, desertie was - een woordt dat de Hoge Krijgsraad zorgvuldig vermeed te gebruiken - en dat zij als deserteurs vielen onder het algemeen pardon. Maar ze hadden nu eenmaal geen advocaat.
Natuurlijk heeft de Hoge Krijgsraad beseft, dat het vonnis geen hout sneed. Maar wat zou er gebeurd zijn, als hij de kanonniers wegen desertie had veroordeeld en hen onder de amnestie had laten vallen? Zou de Prins daarmee akkoord gegaan zijn? En wat waren de gevolgen geweest voor de discipline in het leger, als veertien man ongestraft het garnizoen zonder verlof konden verlaten?
Wat de Raad heeft gedaan is de fout van hogerhand - het generaal pardon - rechttrekken met een eigen fout. Hij heeft daarmee zeer prudent gehandeld, hij heeft daarmee stellig rechtvaardigheid betracht, maar hij heeft geen recht gedaan.

Onbevredigend voor mijn rechtsgevoel vind ik het, dat tegen een aantal officieren die Gods water over Gods akker hebben laten lopen, geen maatregelen zijn genomen. Majoor Matack had op zijn minst een berisping verdiend, luitenant-kolonel Du Bois had van het commando ontheven moeten worden [33].

Het meest interessante van de zaak vind ik, dat door het invoeren van de klachtenregeling impliciet het recht van de soldaat erkend werd om beklag te doen over een meerdere. Of hij daar in de praktijk wat aan had, is een tweede. Het zou wel eens kunnen zijn, dat de Hoge Krijgsraad (en in dit geval ook de Prins) heel wat meer rechten toekenden aan de gewone man dan instanties op lager niveau.

EPILOOG
Op de ranglijst van hoofdofficieren der artillerie van januari 1785 komt de naam van Christian Gustaph von Dentzsch niet meer voor. Wat er van hem geworden is, weet ik niet. Hij heeft ook geen ander emplooi binnen het Staatse leger gevonden.

Als de generaal van de artillerie, J.F. Martfeldt, in 1784 komt te overlijden, wordt hij niet opgevolgd door Du Bois, al heeft deze van alle compagniescommandanten de meeste dienstjaren. Of dit een gevolg is van zijn gedrag ten aanzien van de kanonniers dan wel, dat hij het toch niet geworden was, wie zal het zeggen.

En in 1787 wordt het korps artillerie gereorganiseerd. Iedere compagnie krijgt o.a. een eerste bombardier, zeg een sergeant-majoor. In onze compagnie wordt dat Arnoldus Werlinkoff. Ik vind, dat hij het verdiend heeft.

Noten:

1. Notulenboek Hoge Krijgsraad en Zeekrijgsraden. Algemeen Rijksarchief DenHaag. Raad van State 1.01.45, nr. 267.
2. Zeker in de tijd waarin dit speelt, kocht men een compagnie, die al deel uitmaakte van een bestaand leger.
3. Hermanus Amersfoort, Koning en kanton. De Nederlandse staat en het einde van de Zwitserse krijgsdienst hier te lande 1814 - 1829. 's-Gravenhage 1988. Hoofdstuk 2, blz. 38.
4. A.R.A. Den Haag. 1.01.20 Raad van State nr. 1947.
5. Bijvoorbeeld een artillerist van 81 jaar en twee bijna-leeftijdgenoten, zij het alledrie met de vermelding: "impotent en sieck".
6. Kanonniers zijn soldaten, bombardiers sergeants.
7. A.R.A. Den Haag. Raad van State 1.01.19, dossier 1885, stuk y.

8. De mogelijkheid van een spontane aktie door een eenling, in een soort groepshysterie door anderen nagevolgd, mogen we overigens niet uitsluiten.
9. Of moet ik zeggen: de Prins van Oranje? Gezien het voorgaande opteer ik voor de hypothese, dat zij het hiërarchisch spelen.
10. Ik geef de namen der kanonniers in de diverse spellingen: Paulus Broest, Jan Janssen, Coenraad Keller/Keulders /Kuylders/Kuyler, Hendrik Konings, Lucas Neyman/Nyman/Neuman, Pieter Olystel/Hollestelle, Karel van Onse/van Onsen, Henricus Jacobus Ramakers /Rademakers, Hemanus Slick/Slijk, Christiaan David Smit/Smiet/Smiets, Willem van de Voort, Arnoldus Werlinkoff/Werlinkhoff, Ernst Wilmink en Herman Zamuel. Elf daarvan waren 'landskinderen' (brief HK aan Willem V, 9 april 1782). In de lagere rangen zijn bij de artillerie heel weinig namen van buitenlandse oorsprong te vinden.
11. Althans van diegenen die gemakkelijk te bereiken waren.
12. A.R.A. De Haag, 1.01.50 Stadhouderlijke secretarie. Brieven en orders van den Hoogen Krijgsraad, hoofdzakelijk aan den gouverneur van Namen 1749-1781. Dossier 1899.
13. WNT IX, 833
14. Die Articul-brief is o.a. gepubliceerd in P. Pappus van Tratsberg, Corpus juris militaris, Waerin begrepen 't Hollandts Krijgs-Recht en Articul-Brief. Met nodige Aenmerckingen ende Rechtsgronden verclaert enz. Utrecht 1663 en in Gerh. Geltmans Aenmerckingen over den Articulbrief ofte ordonnantie op de discipline militaire, Doorgaans met de nieuwste Placaten en Ordonnantien, als oock met exempelen en applicatie van gewysde saken bevestigt, en zoo uytvoerlyck gededuceert, dat voor een algemene criminele practique kunnen dienen. Met een perfect Register. Den derden druck op de helft vermeerdert, zynde de vernieuwde Articulbrief van den jare 1705, nevens de oude van den jare 1590, yeder in een colum naast den anderen geplaatst. 's-Gravenhage 1716.
Hij moest aan elke rekruut afzonderlijk bij diens in dienst treding worden voorgelezen en verder elke maand aan de troepen gezamenlijk.
15. Johan Dibbetz, Het groot militair woordenboek enz. enz. 's-Gravenhage 1740.
16. de officier, in het bijzonder de officier van de week, dan de commandant van de compagnie, dan de commandant van het bataljon/regiment/korps en tenslotte de auditeur van de krijgsraad.
17. Vijftien jaar tevoren werd de jonge Wolfgang Amadeus Mozart in datzelfde Den Haag genezen door de jonge dokter Velse. Ik neem aan, dat het om dezelfde man gaat.
18. Dossier 1947.
19. Vraag mij niet waar dat front was.
20. A.R.A. 1.01.45 dossier 269: Missiven Hoge Krijgsraad aan Willem V, blz. 30-36.
21. De brief is niet bewaard, maar ik neem aan, dat hij conform de samenvatting in het Notulenboek was.
22. Wie daarmee bedoeld is, weet ik niet.
23. Wanorders of wanordelijkheden? Ik vermoed het tweede: het Notulenboek is niet de plaats voor woordspelingen.
24. A.R.A. 1.01.45 dossier 269. Missive Hoge Krijgsraad aan Prins Willem V van 9 april 1782.
25. Zelfde missive.
26. WNT XIV 1910: slot: inrichting aan een vuurwapen die de ontsteking veroorzaakt.
27. Van consequentie getuigt dit argument niet.
28. De onderstreping is van mij.
29. Vinck was bij deze zitting afwezig.
30. Dus geen heimelijke plaats!
31. Feltman, a.w., noemt op blz. 87/88 als andere Overheid alle stadhouders der provinciën, Gedeputeerde Staten, burgemeesters en raden van stemhebbende steden en hoge ministers van de staten.
Verder op blz. 88: "Spreekt iemand geen woorden die tot oproer strecken, maar quaadt van mindere Overigheit, zoo heeft ook mindere straffe plaats."
32. A.R.A. 1.01.45 dossier 269. Missive Hoge Krijgsraad aan Prins Willem V van 9 april 1782.
33. Misschien ontkwam hij toch niet aan straf. Zie hoofdstuk epiloog.

P.J.M. KAMPS

Een wandschildering in de oude Marechausseekazerne te Amersfoort

DE SCHILDERING

Op een van de wanden van het keukentje van de mess van het NISSA, een opleidingsproject voor automatisering van Squadron administraties van de KLu, staat een wandschildering. Het betreft een geschilderde kaart van ongeveer 2 bij 5 meter met rechts onderin enkele gehelmde koppen. Op een naastliggende wand staat een schildering van een thuiskomende soldaat. Onder de kaart staat met een notenbalk de tekst "The March of The Cameron Man". Een tekst met dubbele betekenis, het kan slaan op opmars, maar ook op de tekst van een liedje.

Hoewel op enkele plaatsen beschadigd, is de kaart in grote lijnen in redelijke conditie. Her en der zijn barstjes aanwezig. Bovenin de kaart is de kop van een figuur verdwenen door het maken van een gat in de wand.

De kaart geeft de reisroute van een eenheid met Britse en Schotse tradities tussen 3 juli 1944 (Canterbury) en 3 mei 1945 (Oldenburg in Duitsland), alsmede de tocht van Oldenburg naar Amersfoort.

Welke eenheid deze schildering heeft gemaakt was aanvankelijk een raadsel, maar is uiteindelijk toch opgelost. Dat het gaat om een eenheid met Schotse tradities, blijkt uit de Schotse baret, met pompoen, en de melodie van een Schotse traditional, "The March of the Cameron man". Aan de hand van de op de kaart vermelde data is de geschiedenis van de eenheid en dus ook de naam na te trekken.

DE REIS

Op 3 juli 1944 vertrok de eenheid van Canterbury, Broome Park naar Newhaven alwaar werd ingescheept voor het continent en waar zij de daarop volgende 10 maanden zou gaan doorbrengen.

Op 7 juli kwam de eenheid aan te Crayes sur Mer in Frankrijk waarna in de daarop volgende 3 weken langzaam werd bewogen richting St Andre sur Orne. Hier bevonden zij zich op 20 juli. Het moet een zware periode geweest zijn, want in dit gebied boden de Duitsers zware tegenstand. Op 17 augustus waren ze betrokken bij de vernietiging van Duitse eenheden in de omgeving van Falaisse waarna werd opgetrokken naar Orbec, dat op 22 augustus werd bereikt.

Toen ging het ineens zeer snel. Op 1 september werden Rouaan en Dieppe bereikt en op 9 september de badplaats De Panne in de Belgische Westhoek. Zij hebben van daaruit tot 14 september Duinkerken belegerd. Op 19 september werd de eenheid naar Duffel verplaatst van waaruit ze meewerkten aan de bezetting van de haven van Antwerpen. Vanuit Antwerpen werd vanaf 25 september koers gezet naar de landengte bij Bath, dat na zware gevechten op 23 oktober werd bereikt. In de daarop volgende week werd opgetrokken tot bij Goes. Die plaats kon op 30 oktober worden bereikt.

Op 1 november vertrok de eenheid naar Willebroek, bezuiden Antwerpen, waarna zij zich tot januari 1945 ophielden in Belgisch en Nederlands Brabant. Tot 9 maart waren ze actief in het Rijnland (operatie Veritable), waarop de oversteek van de Rijn volgde. Hierna ging de opmars naar Noord Oost Nederland. Begin april nam de eenheid deel aan de bevrijding van Groningen. Op 14 april werden ze verplaatst naar Oldenburg, dat op 3 mei werd bereikt.

In deze omgeving is de Duitse capitulatie (VE-day) beleefd. Na afloop van de vijandelijkheden vertrok de eenheid richting Groot Brittannië waarbij in ieder geval in Amersfoort de gelegenheid bestond om in een van de gebouwen van de Juliana van Stolbergkazerne, lange tijd de kazerne van de Koninklijke Marechaussee, de wandschildering te maken waarop de route tussen 3 juli 1944 en

3 mei 1945 staat afgebeeld.

DE MAKERS

Het was niet direct duidelijk om welke eenheid het ging. Er is vanuit gegaan dat het een Schots infanteriebataljon zou zijn, maar het zou evengoed een andersoortig onderdeel kunnen zijn. In Groot Brittannië zijn namelijk de tradities van verschillende soorten eenheden soms gekoppeld aan infanterieregimenten.

Het onderzoek om welke eenheid het hier gaat heeft het volgende opgeleverd.

Er waren gezien het geschilderde motto, twee Schotse regimenten mogelijk, de "Cameronians" en de "Queens own Cameron Highlanders". Naspeuringen in verschillende boeken gaf al snel enige duidelijkheid. H.F. Joslen *Orders of battle, Second World War 1939-1945* leverde niets op. Dit boek geeft een overzicht van alle gemobiliseerde Britse eenheden. Enkele bataljons van genoemde Regimenten zijn in de betreffende periode in Nederland geweest. Er zijn data bekend van overbrenging naar het continent en waarop ze aanwezig waren in bepaalde streken, maar deze komen niet overeen met de data van de schildering.

Het boek van D.A. van Hilten *Van Capitulatie tot Capitulatie* leerde dat het zou kunnen gaan om een regiment (bataljon) van de Canadese 2e divisie. Deze divisie was op 30 oktober in Goes en is later in Noordoost Nederland ingezet in de richting van Groningen en vandaar zijn delen naar Noordwest Duitsland gegaan.

Volgens R.M.Barnes *The Uniforms and history of the Scottish Regiments* hebben twee Canadees-Schotse Regimenten als regimentsmars de melodie "The March of the Cameron man". Het betreft de Regimenten "Queens own Cameron Highlanders of Canada" en "Cameron Highlanders of Ottawa". Beide Regimenten zijn in traditie verbonden met de "Queens own Cameron Highlanders". De Schotse Regimenten hebben andere Regimentsmarsen.

L.F. Lewis en A.E. Warnhurst geven aan in *Victory in the West*, deel 2, bijlage IV, dat in de 6e brigade van de Tweede Canadese Infanteriedivisie inderdaad het "Queens own Cameron High-landers of Canada" ingedeeld was.

Volgens Barnes was het regiment afkomstig uit Winipeg in de provincie Manitoba.

LITERATUUR:

R.M. Barnes
The Uniforms and history of the Scottish Regiments
Sphere books Ltd, London 1972.
(oorspronkelijke uitgave: 1956, door Seely Service & Co)

Hilten, D.A. van,
Van Capitulatie tot Capitulatie
Leiden 1949.

H.F. Joslen
Orders of battle, United Kingdom and Colonial Formations and Units in the Second World War 1939-1945, 2 vols
London HMSO 1960.

L.F. Lewis en A.E. Warnhurst
Victory in the West, vol 2, The defeat of Germany
London HMSO 1968.

Beide laatste boeken behoren tot de History of the Second World War, United Kingdom Military series.

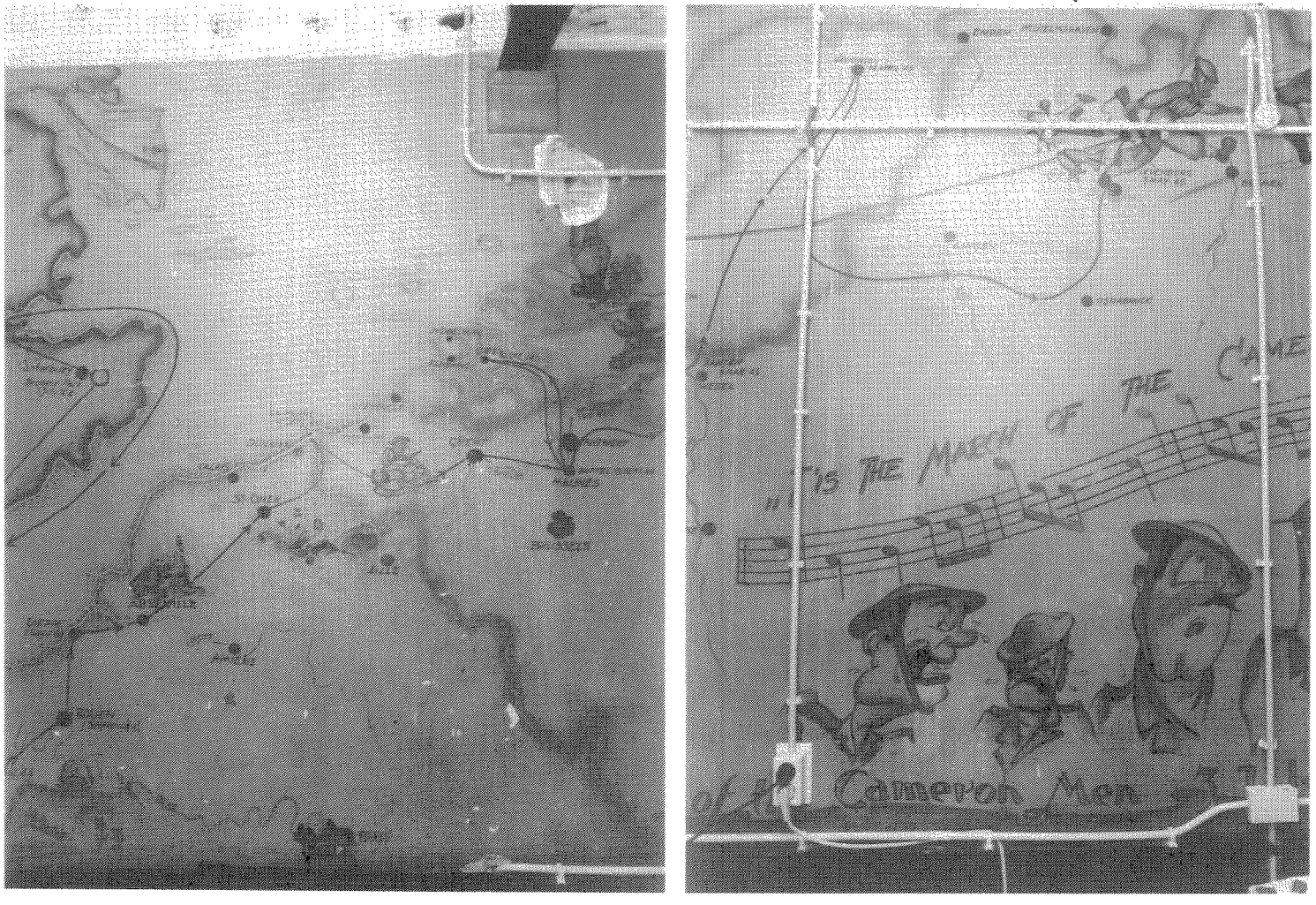

Twee details uit de wandschildering in de oude Marechausseekazerne te Amersfoort
(Foto's: Militaire Luchtvaart Museum Soesterberg)

Bestuursmededelingen

JAARREDE VAN DE VOORZITTER GEHOUDEN TIJDENS DE 27STE ALGEMENE VERGADERING OP 13 NOVEMBER 1993

U bent allen welkom op deze 27ste Algemene Vergadering van onze vereniging. Alle gebruikelijke activiteiten in het verslagjaar juli 1992-juli 1993 en nadien ook tot heden zijn volgens plan verlopen.
Sinds de vorige Algemene Vergadering zijn ons helaas ontvallen de leden G.E.M. Janssens, Y.P.W. van der Werff en A.H. Hasselman. Ik verzoek u op te staan en hen in stilte te herdenken.
Ons kwartaarblad Mars et Historia is vrijwel volgens plan verschenen. Financieel waren er dit jaar gelukkig geen grote verrassingen.

De redactie van nu vier leden maakt veel meer werkuren dan voorheen het geval was. Het kwartaalblad is in dit en het vorige najaar aangevuld met Mars-berichten. Aldus wordt de band met de leden warm gehouden en stijgt de belangstelling voor de evenementen.
Onze vereniging heeft met medewerking van ons bestuurslid Van den Berg, ondersteund door enkele andere leden van de vereniging, weer acte de présence gegeven met een informatiestand en wel op Valkenburg, De Kooy en Soesterberg en in Den Helder en Delft.
Onze voorjaarsexcursie is nog niet rond, maar ik vertrouw erop dat onze leden, ingelicht door een speciaal Mars-bericht, hieraan weer meedoen, zoals we dat gewend zijn.
Vorig jaar sprak ik u al over het thema van ons lustrum in 1996. Er is een lustrumcommissie ingesteld, bestaande uit de heren Van den Berg, Muller, Stoot, Zaagman en ikzelf. We hebben onder andere al een keer vergaderd met de directie van het Museum Flehite te Amersfoort, waar de tentoonstelling weer zal plaatsvinden. Zoals verleden jaar aangekondigd, is het thema: "De militair leert". In het eerste nummer van Mars in 1994 verschijnt een oproep aan de leden voor het geval zij materiaal voor ons in bruikleen ter beschikking hebben. Ook is het van belang, dat ieder lid dat een relevant schilderij heeft of kan traceren, waarin een opleiding of scholieren van een cursus zijn afgebeeld, ons dit laat weten. De heer Bartels zal wel weten of Hoynck op dit gebied iets heeft nagelaten. In een gezamenlijke bespreking in januari van de hoofden van historische sectie en de directeuren van de vijf militaire musea en het bestuur zal o.a. dit onderwerp ook verder uitgediept worden.
Vorig jaar heeft de Algemene Vergadering ingestemd met de verhoging van de contributie van *f* 35,00 naar *f* 50,00. Ik beloofde toen, dat het bedrag nu voor 1994 niet weer zal worden aangepast en ik houd mij aan deze belofte. Ofschoon dientengevolge slechts weinig leden het lidmaatschap opzegden, zijn er daarnaast toch nog enkelen, die nog niet hun contributie voldeden. Hopelijk gebeurt dat spoedig. In ons aller belang zal nu reeds bij ons blad 1993-4 een accept-giro voor de volgende contributiebetaling worden bijgesloten.
Ons ledental was eind augustus 1992, 540 en een jaar later 536. In de tussentijd hebben eenmaal de top van 545 bereikt. Wie suggesties heeft om meer leden voor ons genootschap te werven, zal met belangstelling worden aangehoord.
Ook in het afgelopen jaar weer ontving onze vereniging uitnodigingen van bevriende verenigingen. Evenzo ontvingen wij boeken ter recensie in Mars et Historia.
Ik dank u voor uw aandacht en wens u een goede vergadering toe.

Notulen

van de 27ste Algemene Vergadering van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie, gehouden te Soesterberg in het Militaire Luchtvaart Museum op zaterdag 13 november 1993

Aanwezig: 63 leden.

1. **Opening**
   De voorzitter, de heer Kramers, opent de vergadering, heet de aanwezigen hartelijk welkom en houdt de jaarrede (elders in dit blad afgedrukt).

2. **Notulen** van de 26ste Algemene Vergadering (opgenomen in "Mars et Historia", 26ste jg nr. 4).
   De notulen worden ongewijzigd vastgesteld.

3. **Mededelingen van de voorzitter**
   De voorzitter attendeert de aanwezigen op de op 20 november te houden themadag "Uniformen". Het bestuur wil graag in contact komen met een colporteur en adviseur uit het midden van de vereniging, die helpt met het werven van advertenties voor Mars et Historia en die met de redactie overlegt over de tarieven voor die advertenties.
   Bij de afdelingscorrespondenten hebben zich de volgende wijzigingen voorgedaan:
   De heer E..H. Brongers heeft het correspondentschap 1b. "Krijgsgeschiedenis ná 1813" beëindigd. Het is overgenomen door de heer J.P.C.M. van Hoof.
   Het bestuur heeft in zijn vergadering van 28 september drie nieuwe afdelingscorrespondenten benoemd: de heer S.J. de Groot voor 9. "Maritieme geschiedenis", de heer T.L.D. Postma voor 15. "Koninklijke Marine" en de heer B.E. Stuit voor 23. "Korps Mariniers". Laatstgenoemde, resp. de heer J. Nuis beëindigt correspondentschap 15, resp. 23.

4. **Ingekomen stukken**
   De secretaris deelt mee aan de Beschermheer van onze vereniging het volgende telegram gestuurd te hebben:
   "Bestuur en leden van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie in jaarvergadering bijeen betuigen Uwe Koninklijke Hoogheid hun oprechte gevoelens van aanhankelijkheid en trouw".
   Van de Beschermheer is een telegram ontvangen met de inhoud: "Mijn hartelijke dank voor Uw telegram ter gelegenheid van de jaarvergadering. Ik wens de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie ook voor het komende verenigingsjaar veel succes. Bernhard".
   Op deze mededeling volgt een applaus van de vergadering.
   Bericht van verhindering en de wens voor een goede vergadering is ontvangen van de heren C. van der Burg en C.A. Heshusius.

5. **Jaarverslag van de secretaris**
   Het in Mars et Historia 27ste jaargang nummer 3 opgenomen jaarverslag wordt goedgekeurd.

6. **Financieel verslag 1992**
   Het financieel verslag 1992 is beschikbaar. De penningmeester geeft op enkele punten toelichting en verklaart het tekort van ruim ƒ 4.000,-- door o.a. veel hogere drukkosten dan in 1991 en de contributie nog op het oude niveau. Dit tekort komt ten laste van het kapitaal van de vereniging.

7. **Verslag Kascommissie 1992 - 1993**
   De Kascommissie, bestaande uit de heren J. Bloemendaal en W.H.C. Boon, verklaart de tegoeden van de rekeningen te hebben gecontroleerd en in orde bevonden. Zij complimenteert de penningmeester met zijn ordelijk en nauwkeurige beheer van de gelden en stelt voor de penningmeester drs J. Bom decharge te verlenen. De vergadering verleent met applaus decharge aan de penningmeester en keurt het financieel verslag 1992 goed.

8. **Benoeming Kascommissie 1993-1994**
   De vergadering benoemd de heren W.H.C. Boon, W.L. Plink en H.A. Bressert tot lid en de heer J. Bloemendaal tot reserve-lid van de Kascommissie 1993 - 1994.

9. **Stichting Diekerhoff-Fonds**

De stichting heeft een bedrag toegezegd voor een wetenschappelijke publikatie over Nederlandse troepen in Duitsland na 1800.
Gelet op de huidige financiële situatie bij het Diekerhoff-Fonds doet de voorzitter een beroep op de leden te publiceren. De heer F.J.A. van der Werff noemt de mogelijkheid tot bundeling van "de belevenissen van Luitenant Donck". De heer J. Albarda herinnert de voorzitter aan de voorgenomen uitgave van het "Monumenten"-boek.

De vandaag gehouden veiling heeft *f* 800,00 en de verloting *f* 500,00 opgebracht.

10. Mars et Historia

De voorzitter dankt de auteurs en de redactie voor het leveren en verzorgen van de kopij. Naar aanleiding van een vraag antwoordt de voorzitter dat in principe de alom gewaardeerde kolom "Militariade" voortaan weer in elk nummer verschijnt. Deze kolom zal worden verzorgd door de heer D.E.J. Stoot.

11. Zesde lustrum (1996)

Verwijzend naar de Jaarrede roept de voorzitter de leden op mee te blijven denken over het gekozen onderwerp en hun mening nu en later kenbaar te maken.

12. Bestuursmutaties

De heren F.J. van Lier en J.A. Bom treden af als bestuursleden. De voorzitter verwijst naar het eerder op deze dag gehouden afscheid, waarbij hij de verdiensten van beiden geschetst heeft. Het afscheidscadeau voor de heer Bom is een aquarel van een ritmeester der cavalerie van de hand van de heer Peter de Haas. De heer Van Lier zal na gereedkomen een vergelijkbaar aquarel aangeboden krijgen.
De heer C.B. Nicolas treedt volgens rooster af, is onmiddellijk herbenoembaar en stelt zich herbenoembaar. Het bestuur stelt voor de heer Nicolas te herbenoemen en in de vacatures Bom en Van Lier te benoemen de heren W.J. Zaagman en D.E.J. Stoot. De vergadering gaat met applaus akkoord met deze bestuursvoorstellen. De voorzitter is verheugd over de benoeming en ziet hierin ondersteuning voor het streven van het bestuur om tot verjonging te komen. De heer Zaagman heeft zich bereid verklaard het penningmeesterschap van de heer Bom over te nemen. Het bestuur zal hem dan ook als penningmeester aanwijzen.
De heer Zaagman geeft een toelichting op de ter beschikking zijnde begroting 1994. De begroting sluit met een klein batig saldo, zodat de contributie voor 1994 gehandhaafd blijft op het huidige niveau. In het 4e nummer 1993 van Mars et Historia wordt de acceptgiro voor de contributie 1994 meegezonden. Het bestuur verzoekt de leden over te gaan tot spoedige betaling van die contributie. Indien de betaling niet vóór 1 april 1994 heeft plaatsgevonden, zullen voor de aanmaning e.d. administratiekosten in rekening worden gebracht. De vergadering gaat akkoord met de begroting en de aangekondigde maatregelen.

13. Wat verder ter tafel komt

De heer H. Muller meldt bijzonder genoten te hebben van de vertoning van de video van de heer P.F.A. Berkelaar, maar het speet hem dat de bijdrage van de Nederlandse troepen bij Waterloo niet aan de orde was gekomen.
De heer J. Albarda meldt dat hij en ook anderen een brief hebben ontvangen van een Oostenrijkse handelaar. Mochten de adressen bekend zijn geraakt via een ledenlijst, dan herinnert hij er aan dat dat niet de bedoeling van die ledenlijst is. Mogelijk zijn een aantal adressen aan die handelaar bekend geraakt door de in Mars et Historia afgedrukte adreslijst van bestuur en afdelingscorrespondenten.
Naar aanleiding van een desbetreffende vraag van de heer M. Talens antwoordt de voorzitter dat de heer J. Schaede de wens te kennen heeft gegeven zijn afdelingscorrespondentschap te beëindigen, maar pas als een opvolger voor hem gevonden is.
De vergadering gaat akkoord met het bestuursvoorstel om in afwijking van artikel 12 van de statuten de 28ste Algemene Vergadering te houden aan het einde van 1994

en in het midden des lands.

14. Sluiting

De voorzitter dank luitenant-kolonel M. Botma, directeur van het Militaire Luchtvaart Museum en zijn staf, voor de wederom ondervonden gastvrijheid en hulp, dankt de aanwezigen voor hun komst en inbreng en sluit de vergadering.

J. Nuis, secretaris

Met groot genoegen deelt het bestuur u mee, dat het in zijn vergadering op 17 november j.l. de per 13 november afgetreden vice-voorzitter F.J. van Lier benoemd heeft tot adviseur van het bestuur.
In verband met het aftreden van de heren Van Lier, vice-voorzitter, en J.A. Bom, penningmeester, zijn op 13 november j.l. door de Algemene ledenvergadering de heren D.E.J. Stoot en Mr. W.J. Zaagman tot bestuursleden benoemd en heeft het bestuur in zijn vergadering van 17 november het bestuurslid J. Nuis resp. W.J. Zaagman aangewezen als ondervoorzitter resp. penningmeester.
Omdat de laatste maanden binnen de afdelingscorrespondentschappen een aantal verschuivingen is opgetreden, geven wij u hierbij daarvan een overzicht. Het afdelingscorrespondentschap 1 b. 'Krijgsgeschiedenis na 1813' is van de heer Brongers overgegaan naar de heer Van Hoof, zodat 1 a en 1 b nu gecombineerd zijn. De heer Brongers blijft overigens afdelingscorrespondent 11. 'Tweede Wereldoorlog'. Dr. S.J. de Groot, tevens bestuurslid van de Nederlandse Vereniging voor Zeegeschiedenis, is afdelingscorrespondent 9. 'Maritieme geschiedenis' geworden. De heer T.L.D. Postma vervult het afdelingscorrespondentschap 15. 'Koninklijke Marine', dat tot dan door de heer B.E. Stuit behartigd werd. Deze is thans afdelingscorrespondent 23. 'Korps Mariniers'. De heer J. Nuis heeft dit correspondentschap beëindigd.

J. Nuis, secretaris

De heer F.J. van Lier, vanaf de oprichting onuitwisbaar verbonden met 'Militariade', tijdens het uitspreken van zijn dankwoord aan de algemene vergadering.
(Foto: J.Th. Nelemans)

Boekenwijzer

KNIL-Verbindingsdienst voor 1942

Recentelijk kwam er van de hand van de oud-verbindingsdienst-officier R. Sittrop een serie van vier delen uit getiteld: "Koninklijk Nederlands-Indisch Leger, de Verbindingseenheden van de Genie, 1870 - 1942".
De delen zijn: A- Personeel; B- Materieel; C- Verbindingen; D- Nabeschouwingen en Bijlagen. Alles in typeschrift, A-4 formaat en zachte cover. Met vele tientallen foto's in kopie, schetsen, kaarten, schema's brieven en tabellen, in totaal ruim 460 bladzijden. Opvallend zijn de vrij volledige en vermoedelijk ook goed gereconstrueerde personeelslijsten, onder meer van de vele cursussen die destijds in deze branche van de genie zijn gehouden. De verbindingsdienst was toen nog een onderdeel van de genie. Het gros van de gegevens is over de laatste jaren voor de aanvang van de oorlog in de Pacific. Een logische zaak, aangezien de meer geavanceerde electronica bij het verbindingsmaterieel pas in die jaren tot het leger in Indië begon door te dringen; zeker niet in het minst bij de spectaculair snelle uitbouw van de luchtstrijdkrachten. Voor liefhebbers in deze vrijwel onbekende materie is de serie te koop bij het Museum Verbindingsdienst, Elias Beeckmankazerne te Ede. Opbellen de heer J. Camping, telefoonnr. 08380 - 8 13 06.

C.A. Heshusius

C. Harper-Bill & R. Harvey (ed.), The Ideals and Practice of Medival Knighthood III, Boydell Woodbridge, 180 blz. Prijs £ 35.00.

Matthew Strickland (ed.), Anglo Norman Warfare. Studies in late Anglo-Saxon and Anglo-Norman Military Organisation and Warfare, Boydell Woodbridge, 277 blz. Prijs geb. £ 29.50; pb. £ 15.00.

Jim Bradbury, The Medieval Siege, Boydell Woodbridge, 362 blz. Prijs £ 25.50.

In deel III van 'The Ideals' staan de lezingen van het 4e Strawberry Hill congres over ridderschap. Net als in het onder te noemen 'Anglo Norman Warfare' zijn sommige artikelen erg specialistisch, maar andere voor een groter publiek van belang. Mits geïnteresseerd in militaire historie, maar dat is voor ons geen probleem. Vijf van de negen: over valkenjacht, het strategisch belang van kastelen, ridderschap in het Duitse Rijk, propaganda via 'the Hero's Invincible Weapon' (bijv. een namaak Excalibur van Arthur ruilt iemand tegen 18 schepen ...) en het allerlaatste nieuws over zwaarden.
Zoals gezegd is niet alles uit 'Anglo-Norman Warfare' te pruimen, maar van mijn scepsis toen ik aan het boek begon, bleef weinig over. In dit boek staan namelijk de mooiste artikelen uit series en boeken over oorlogvoering in Frankrijk en Engeland tussen pakweg 1000 en 1200. Door deze studies wordt ons inzicht in de eigen spaarzamelijk onderzochte vroeg-middeleeuwse krijgsgeschiedenis verrijkt. Op tactisch en logistiek gebied, maar ook terzake van de organisatie van het leger. Aanbevolen voor de fijnproever.
Dit laatste geldt zeker ook voor 'The Medieval Siege'. Een luchthartig geschreven en vrolijk geïllustreerd compendium over een groot aantal belegeringen. Van kastelen en steden, van Zierikzee tot op Rhodos. Voor het eerst in de geschiedenis verschijnen er boeken die alléén over dit belangrijke onderwerp gaan - het werd tijd! Bradbury heeft zich overigens alleen gebaseerd op vertaalde verhalende bronnen en er staan een paar gekke dingen in het boek. Bijvoorbeeld dat 'ribauden' vuurwapens zijn. Ik mis eigenlijk nog een soort samenvattende overzichtstabel met troepenaantallen en tijdsduur enz..

'En nooit was het stil ...' Kroniek van een luchtoorlog, deel 2, door G.J. Zwanenburg.

Een prachtig uitgevoerd boek dat een volledig overzicht geeft van de geallieerde luchtacties op doelen boven bezet Nederland. In dit tweede deel heeft de schrijver in 703 bladzijden deze luchtoorlog van 1 juni 1943 tot 9 mei 1945 van dag tot dag opgetekend; de materie is als het ware als een dagboek behandeld.
Voor de serieuze belangstellende in de luchtstrijd boven Nederland in de Tweede Wereldoorlog, vormt dit boek een onmisbare documentatie. Wij hebben hier een zeer fraai boek van kloek formaat, stevig ingeboden met stijve kaft en gedrukt op mooi sterk papier. De kostprijs van *f* 35,00 kan voor deze uitgave bepaald niet te hoog worden genoemd.
Bij het boek behoort een losse bijlage in slappe kaft waarin wordt beschreven waar operationele onderdelen van de Luftwaffe in Nederland ware gelegerd, de activiteiten in de lucht bij de operaties "Market-Garden" en "Clarion" (februari 1945), een beschouwing over de z.g. V-wapens en over "Special Duties" (het parachuteren van geheime agenten, o.a. het "Engeland Spiel", en wapendroppings). Deze bijzonder interessante bijlage moet na aanschaffing van deel 2 apart worden aangevraagd.
Deel 1 is in 1990 verschenen maar is helaas uitverkocht.

H. Muller

13e Opgave van wijziging en aanvulling op de ledenlijst van november 1990

Nieuwe leden:
Engelen, C.L.W.G., Eekschillersdreef 107, 7328 LB Apeldoorn 4
Guijs, A.C., Maasdijk 94, 4264 AN Veen (N.B.) 19
Kraak, S., Pluto 132, 1785 AW Den Helder Algemeen
Maas, G.J.T.H.M., Grubbenvorststraat 9, 5043 MS Tilburg 11, 20
Raijmakers, R.F.G.M., Hertog van Gulickstraat 18, 6075 EE Herkenbosch 20, 23
Roozendaal H., Koningin Julianaweg 116, 3155 AS Maasland 11, 23
Wallis de Vries, J.G., Acacialaan 5, 3971 RC Driebergen 9, 15, 19

Adreswijzigingen:
Arens, J.H., Gelderseplein 303, 6834 CJ Arnhem
Berendsen, Th.J., Ceramstraat 55, 3312 SG Dordrecht
Berk, J.L. van den, Schippersgracht 16-R, 1011 TS Amsterdam
Documentatiegroep '40-45, Spechtenkamp 170, 3607 KJ Maarssenbroek
Hoeven, M. van der, Rietgorsstraat 59, 2623 ME Delft
Hoksbergen, R.W., De Kervershilt 49, 3831 NL Leusden
Kamphuis, Drs. P.H., Paltrokmolen 89, 2406 JS Alphen a/d Rijn
Kerkum, P.C. van, Distelweide 17, 2272 VP Voorburg
Kippers, Drs. P., Imkersdreef 127, 7328 CT Apeldoorn
Koekman, L., Stortemelk 77, 3844 LN Harderwijk
Mulder, H.J., Bachlaan 175, 3706 BZ Zeist
Oortman Gerlings, Ing. H.C., Pastoor Hendrikspark 9, 1251 MB Laren (N.H.)
Provinciaal Overlegorgaan Geschiedbeoefening wijzigen in:
Federatie van Musea in Zuid-Holland, t.a.v. Drs. W. Heersink, Postbus 448, 2501 CK 's-Gravenhage

Overleden:
Haijer, B.J., De Fennen 290, 8918 CN Leeuwarden

Aantal leden op 1 augustus 1993	536
Nieuwe leden	7
Overleden	1
Aantal leden op 17 november 1993	542

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres: Oostzeedijk beneden 231 A
3061 VW Rotterdam.
Geopend: vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 4140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL